

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra

Lauros Drūteikaitės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Įmonių socialinė atsakomybė viešuosiuose pirkimuose:
reguliavimas Europos Sąjungos teisėje**

Vadovas: lekt. dr. Eglė Lauraitytė
Recenzentas: doc. dr. Vigita Vėbraitė

Vilnius 2016

Turinys

Ižanga	4 p.
1. Įmonių socialinės atsakomybės sampratos apibrėžtis	7 p.
2. Įmonių socialinės atsakomybės koncepcijos kilmė (susiformavimas)	8 p.
3. Įmonių socialinė atsakomybė viešuosiuose pirkimuose	9 p.
4. Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų reguliavimas ES viešųjų pirkimų direktyvose	13 p.
4.1 Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų reguliavimas 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo	13p.
4.2 Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų reguliavimas 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų	14 p.
4.2.1 Techninės specifikacijos	16 p.
4.2.1.1 Ženklinimas	17 p.
4.2.1.2 Kokybės užtikrinimo standartai ir aplinkosaugos vadybos sistemos	19 p.
4.2.2 Dalyvių pašalinimas iš konkurso	21 p.
4.2.3 Sutarties skyrimo kriterijai	24 p.
4.2.3.1 Gyvavimo ciklo sąnaudų metodas	29 p.
4.4 Sutarties įvykdymo sąlygos	31 p.
4.5 Socialiai atsakingų pirkimų vykdymo apribojimai	35 p.
4.6 Kiti ES teisės aktai, reguliuojantys socialiai atsakingų pirkimų vykdymą	38 p.
5. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo aktualios praktikos apžvalga	39 p.
5.1 Ryšio su sutarties dalyku reikalavimas	40 p.
5.1.1 <i>Concordia Bus</i> byla	43 p.
5.1.2 <i>Wienstrom</i> byla	45 p.
5.1.3 <i>Dutch Coffee</i> byla	47 p.
5.1.4 Ryšio su sutarties dalyku reikalavimo ribos	50 p.
5.1.5 Pirkimo objekto apibrėžimas – galimybė įtvirtinti ryšį su sutarties dalyku	57 p.
5.2 Suderinamumo su ES teise ir principais reikalavimas	60 p.
5.2.1 <i>Rüffert</i> byla	61 p.
5.2.2 <i>Nord Pas de Calais</i> byla	64 p.

5.2.3 Dutch Coffee byla	65 p.
Išvados	67 p.
Santrauka/ Abstract	68 p.
Literatūros sąrašas	69 p.

Ižanga

Temos aktualumas. Įmonių socialinės atsakomybės skatinimas viešaisiais pirkimais vis labiau atsispindi Europos Sąjungos politikoje bei leidžiamuose teisės aktuose. 2014 m. buvo priimta nauja viešuosius pirkimus reguliuojanti direktyva, kurioje įtrauktos ir tam tikros naujos socialiai atsakingų pirkimų vykdymo galimybės, tačiau turinčios ir atitinkamus apribojimus. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bylų praktika, sprendimai rodo, kad šioje srityje yra nemažai nuostatų, kurios skirtingai suprantamos perkančiųjų organizacijų, Europos Komisijos, konkurso dalyvių ir kitų suinteresuotų subjektų, kas lemia ginčus teisme, skirtingas nuomones. Teisinio reguliavimo neapibrėžtumas atsiliepa ir vangesniam įmonių socialinės atsakomybės koncepcijos taikymui pirkimuose. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje yra ne vienas pavyzdys nevienareikšmiško atitinkamų nuostatų įvertinimo, kas taip pat įneša neaiškumo į reguliavimo supratimą.

Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų svarba pabrėžiama įvairiuose strateginiuose Europos Sąjungos dokumentuose¹. Tokio pobūdžio pirkimai yra pripažįstami priemone siekiant socialinės gerovės, aplinkosaugos, darbo sąlygų gerinimo tikslų, todėl jų skatinimas yra aktuali ir svarbi Europos Sąjungos politikos užduotis.

Darbo originalumas. Įmonių socialinės atsakomybės svarba yra analizuojama nemažai kitų valstybių autorių darbuose, tačiau Lietuvoje tam skiriama palyginti nedaug dėmesio. Neseniai peržiūrėtas ir atitinkamai pakeistas viešųjų pirkimų reguliavimas Europos Sąjungoje lemia dar negausų darbų, nagrinėjančių pasikeitusius aspektus, pasirinkimą ne tik Lietuvoje. Yra atlikta nemažai tyrimų, susijusių su socialiai atsakingų viešųjų pirkimų vykdymo statistika įvairiose šalyse, taip pat atskirų, su tokiais pirkimais susijusių, aspektų taikymą nagrinėjančių darbų. Šiuo darbu siekiama išanalizuoti 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB nustatytą teisinį reguliavimą socialiai atsakingų viešųjų pirkimų vykdymui bei jo taikymo ypatumus atsižvelgiant į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką bei mokslininkų darbuose išreiškiamų pozicijų įvairovę.

Darbo tikslas. Darbo tikslas yra įvertinti naujo socialiai atsakingų viešųjų pirkimų reguliavimo ypatumus 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje

---

¹ 2010 m. kovo 3 d. Europos Komisijos komunikatas „2020 m. Europa: Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ KOM (2010) 2020 galutinis, 2011 m. spalio 25 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija“ KOM(2011) 681 galutinis (OL, 2012 C 229, p. 77-84), 2011 m. sausio 27 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo: efektyvesnės Europos viešųjų pirkimų rinkos kūrimas KOM(2011) 15 galutinis.

2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB, remiantis direktyvos analize bei joje įtvirtintų aktualių nuostatų taikymu praktikoje.

Darbo uždaviniai. 1. Įvertinti naujoje viešųjų pirkimų direktyvoje nustatytą reguliavimą, jo teikiamas naujas galimybes socialiai atsakingų viešųjų pirkimų vykdymui, palyginti su senuoju reguliavimu 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo.

2. Atsižvelgiant į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką, nustatyti nevienareikšmiško tam tikrų socialiai atsakingų viešųjų pirkimų vykdymo aspektų traktavimo priežastis.

3. Atskleisti problemines, socialiai atsakingiems viešiesiems pirkimams taikomų, reikalavimų sampratas, remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika bei moksliniais autorių darbais.

Darbo objektas. Darbo objektas yra socialiai atsakingi viešieji pirkimai Europos Sąjungoje, tokių pirkimų vykdymo galimybės pagal Europos Sąjungos teisės aktus. Socialiai atsakingais viešaisiais pirkimais šiame darbe laikomi tokie pirkimai, į kuriuos yra įtraukiami klasikinės įmonių socialinės atsakomybės koncepcijos elementai – socialiniai, ekonominiai, aplinkosaugos aspektai². Darbe koncentruojamasi į šiuos elementus turinčius viešuosius pirkimus, neišskiriant jų į „žaliuosius“, darniuosius, socialiai atsakingus, kaip atskirų rūšių pirkimus, nes orientuojamasi į įmonių socialinės atsakomybės koncepciją, kuri ir apima visus minėtus aspektus. Besivystant įmonių socialinės atsakomybės koncepcijai, į ją įtraukiama ir kitų aspektų, pvz., veiklos skaidrumo, sąžiningos konkurencijos laikymosi, tačiau šiame darbe, minėta, remiamasi klasikine įmonių socialinės atsakomybės samprata. Autorės nuomone, tai sudaro apibrėžtą susijusių viešųjų pirkimų grupę, kurių vykdymo ypatumus galima nagrinėti viename darbe. Kadangi darbe tyrinėjami Europos Sąjungos teisės aktai, tyrimas apima tik tarptautinės vertės viešuosius pirkimus³, taip pat tyrime atskirai neaptariami komunalinio sektoriaus viešieji pirkimai⁴ bei kitų specialių rūšių viešieji pirkimai⁵, kuriems gali būti būdingi tam tikri ypatumai, tačiau iš esmės socialinės atsakomybės kontekste reguliavimas tapatus. Taigi darbe yra nagrinėjamas reguliavimas tokių viešųjų pirkimų, kuriems būdingi socialiniai, darbo teisės, aplinkosaugos aspektai.

---

² Toliau darbe pateikiamos pasirinktos įmonių socialinės atsakomybės apibrėžties ribos, atsižvelgiant į teisės aktuose įtvirtintas bei mokslininkų darbuose pateiktas sampratas.

³ Mažesnės vertės viešieji pirkimai yra reguliuojami nacionalinių teisės aktų lygiu.

⁴ Šio sektoriaus viešiesiems pirkimams yra skirta atskira direktyva.

⁵ Pvz., viešieji pirkimai gynybos ir saugumo srityje, kuriems nacionaliniu lygiu yra skirtas atskiras teisės aktas.

Darbo metodologija. Siekiant įvykdyti išsikeltus uždavinius darbe yra naudojamas teleologinis metodas – analizuojami įvairūs teisės aktų parengiamieji dokumentai, teisės aktus aiškinantys dokumentai, kituose dokumentuose nustatyti bendri tikslai⁶, teisės aktų preambulėse įtvirtintos nuostatos, leidėjų pozicija dėl tam tikrų nuostatų taikymo sprendžiant bylas Europos Sąjungos Teisingumo Teisme. Darbe taip pat naudojamas lyginamasis istorinis⁷ metodas, lyginant naują reguliavimą su senuoju, įvertinant pokyčius. Sisteminis metodas naudojamas atsižvelgiant į hierarchiškai aukštesnės galios teisės aktus⁸ nagrinėjant antrinės Europos Sąjungos teisės nuostatas ir jų taikymo ypatumus.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikos bylų analizei pasirinktos bylos, kuriose suformuotos nuostatos akcentuojamos nagrinėjamoje 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų bei sprendimai, prieštarigai vertinti skirtingų autorių darbuose.

Darbo šaltiniai. Pagrindiniai darbo šaltiniai yra Europos Sąjungos teisės aktai, reguliuojantys viešuosius pirkimus (2004 m. ir 2014 m. viešųjų pirkimų direktyvos⁹) ir su jais susiję dokumentai, taip pat – Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bylų medžiaga (sprendimai, generalinių advokatų nuomonės, išvados). Darbe taip pat remiamasi įvairių autorių darbuose išsakytom pozicijom dėl tam tikrų socialiai atsakingų viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo probleminių aspektų.

---

⁶ Pvz., 2010 m kovo 3 d. Europos Komisijos komunikatas „2020 m. Europa: Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ KOM (2010) 2020 galutinis, kiti Europos Sąjungai svarbūs politikos formavimo dokumentai, tokie kaip 2006 m. kovo 22 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai bei Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Augimo ir užimtumo partnerystės įgyvendinimas paversti Europą įmonių socialinės atsakomybės pavyzdžiu“ KOM(2006) 136 galutinis, 2011 m. spalio 25 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija“ KOM(2011) 681 galutinis (OL, 2012 C 229, p. 77-84).

⁷ TIDIKIS, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 409.

⁸ Atsižvelgiama į Europos Sąjungos pirminę teisę – 2010 m. Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo (OL, 2010 C 83, p. 47-200), bendruosius principus.

⁹ 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo. OL, 2004 L 134, p. 114-240. 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB. OL, 2014 L 94, p. 65-242.

1. Įmonių socialinės atsakomybės sampratos apibrėžtis

Įmonių socialinės atsakomybės (toliau – ĮSA) apibrėžimų nuo tada, kai imta tyrinėti šią sampratą yra būta įvairių, jie kito priklausomai nuo vyraujančių tendencijų, idėjų verslo srityje. Nepaisant šios įvairovės beveik visuose moderniuosiuose bandymuose apibrėžti ĮSA galima pastebėti tam tikrus esminius akcentuojamus dalykus, būtent – savanoriškai verslo prisiimamą iniciatyvą vykdant veiklą laikytis darniojo vystymosi principų socialinės gerovės, ekonomikos ir aplinkosaugos srityse. Kadangi šiame darbe pagrįdė orientuojamasi į Europos Sąjungos (toliau – ES) teritoriją, pateiktinas ĮSA apibrėžimas iš vieno pirmųjų Europos Komisijos priimtų dokumentų, kuriuo dedamas pagrindas ĮSA skatinimui ES šalyse – 2001 m. priimtoje Žaliojoje knygoje dėl Europos įmonių socialinės atsakomybės skatinimo: „Įmonių socialinė atsakomybė (ĮSA) yra sąvoka, kurią pasitelkdami verslininkai savanoriškai įtraukia socialinius ir aplinkosauginius klausimus į savo įmonių veiklą ir į santykius su suinteresuotomis šalimis.“¹⁰ Atkreiptinas dėmesys, kad šiame ĮSA apibrėžime, kaip ir daugelyje kitų, pabrėžiama verslo atstovų savanoriška iniciatyva įtraukti į savo veiklą socialinius ir aplinkosauginius aspektus, t. y. neužtenka vien laikytis teisės aktuose nustatytų socialinių bei aplinkosauginių reikalavimų – verslininkas, vykdydamas ūkinę veiklą, turėtų savanoriškai imtis iniciatyvos darydamas daugiau nei reikalauja įstatymai. Paminėtina ir naujoji ĮSA apibrėžtis iš Europos Komisijos atnaujintos 2011 – 2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategijos, kurioje Komisija ĮSA naujai apibrėžia kaip „įmonių atsakomybę už jų poveikį visuomenei“. Toliau detalizuojama, kad „ši atsakomybė neatsiejama nuo galiojančių teisės aktų laikymosi ir socialinių partnerių kolektyvinių sutarčių“ bei „kad galėtų visiškai prisiimti socialinę atsakomybę, įmonės turėtų būti įdiegusios aplinkosaugos, etinių, žmogaus teisių ir vartotojų aspektų integravimo į verslo veiklą ir pagrindinę strategiją, glaudžiai bendradarbiaujant su suinteresuotais subjektais, procedūras“¹¹. Taigi nepaisant ĮSA apibrėžimų įvairovės moksliniuose šios koncepcijos tyrinėjimuose, teisiniuose dokumentuose ĮSA samprata apibūdinama pabrėžiant minėtus esminius dalykus – socialinį, ekonominį ir aplinkosauginį aspektus.

---

¹⁰ 2006 m. kovo 22 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai bei Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Augimo ir užimtumo partnerystės įgyvendinimas paversti Europą įmonių socialinės atsakomybės pavyzdžiu“ KOM(2006) 136 galutinis.

¹¹ 2011 m. spalio 25 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija“ KOM(2011) 681 galutinis. OL, 2012 C 229, p. 77-84.

2. Įmonių socialinės atsakomybės koncepcijos kilmė (susiformavimas)

Paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais įvairios tarptautinės organizacijos, tokios kaip Jungtinių Tautų Organizacija (toliau – JTO), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (toliau – EBPO), taip pat įvairios pilietinės grupės bei verslo atstovai ėmėsi įvairių iniciatyvų, skatinančių diegti verslo valdymo sistemas, propaguojančias atsakingą požiūrį į aplinką bei socialinę sritį. Ilgainiui šios iniciatyvos ir padėjo susiformuoti ĮSA – verslo veiklos vykdymo modeliui, kai yra atsižvelgiama į visų verslo aplinkoje esančių suinteresuotų šalių poreikius (pvz., įmonės darbuotojų, tiekėjų, klientų). Esminiu lūžiu paskatinusiu vieningą diskusiją apie ĮSA svarbą pasaulio mastu galima laikyti darnaus vystymosi koncepcijos suformavimą ir po to sekusius JTO žingsnius rengiant strategijas šios koncepcijos įgyvendinimui.¹² Darnaus vystymosi sąvoka pirmą kartą pateikta JTO Pasaulio aplinkos ir vystymosi komisijos 1987 m. išleistoje vadinamojoje Brundtland ataskaitoje, kur apibrėžimas skamba taip: „Darnus vystymasis – tai vystymasis, kuris tenkina dabartinius visuomenės poreikius, nemažinant ateinančių kartų galimybių tenkinti savus.“¹³ Darnaus vystymosi tikslas yra įveikti skurdą pasaulyje, apsaugoti planetą ir užtikrinti visuotinę gerovę. Šiam tikslui pasiekti visi turi padaryti savo įnašą – tiek valstybinės institucijos, tiek privatusis sektorius, tiek pilietinė bendruomenė, tiek kiekvienas žmogus atskirai.¹⁴ Nagrinėjant darnaus vystymosi ir ĮSA koncepcijas galima pastebėti, kad abi jos apima jau minėtas tris sferas: ekonominę, aplinkos apsaugos ir socialinę¹⁵, todėl skatinimas diegti ĮSA verslo valdymo modelį yra vienas iš žingsnių siekiant minėtų JTO išsikeltų tikslų ir tam yra skiriamas dėmesys rengiant darnaus vystymosi koncepcijos įgyvendinimo strategijas. Paminėtinos svarbiausios iš jų, tokios kaip JTO inicijuotas Pasaulinis susitarimas ir Dešimt jo principų, EBPO parengtos ir 2011 m. atnaujintos Gairės tarptautinėms įmonėms, Tarptautinės darbo organizacijos (toliau – TDO) Trišalė deklaracija dėl principų, susijusių su tarptautinio verslo įmonėmis ir socialine politika, Tarptautinės standartų organizacijos (ISO) parengtos ISO 26000 socialinės atsakomybės gairės. Šios rekomendacijos yra pripažįstamos kaip patikimos ir

---

¹² DESUR (Developing Sustainable Regions through Responsible SMEs). *Įmonių socialinė atsakomybė: gerosios praktikos pavyzdžiai ir rekomendacijos* [interaktyvus]. 2013. Prieiga per internetą: <http://www.desur.eu/wp-content/uploads/2013/02/GuideGoodPracticesandRecommendations.pdf> [žiūrėta 2016-11-21].

¹³ Jungtinių Tautų Organizacija, 1987 m. *Pasaulio aplinkos ir vystymosi komisijos ataskaita „Mūsų bendra ateitis“* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [žiūrėta 2011-11-21].

¹⁴ Jungtinių Tautų Organizacija. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> [žiūrėta 2011-11-21].

¹⁵ *Cit. op.* 10.

tinkamos ĮSA principų diegimui įmonėse ir minėtoje Europos Komisijos atnaujintoje 2011 – 2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategijoje.¹⁶

3. Įmonių socialinė atsakomybė viešuosiuose pirkimuose

Minėta, kad vienas iš ĮSA išskiriamų bruožų yra įmonių savarankiškas apsisprendimas taikyti socialinius aspektus savo veikloje, taigi ĮSA nepatenka į imperatyvaus teisinio reguliavimo sferą. Tačiau randantis vis daugiau įvairių pasaulinių bei regioninių organizacijų iniciatyvų diegti darnios plėtros ir ĮSA principus į verslo subjektų veiklą (apie tai kalbėta skyrelyje prieš šį), šis klausimas taip pat yra įtraukiamas į valstybinių institucijų strategijas skirtas gerinti socialinę bei ekonominę aplinką šalyje, rūpintis aplinkosauga¹⁷. Vienas iš būdų, kuriuo valstybinės institucijos gali paskatinti socialinių aspektų taikymą įmonių veikloje, yra socialiai atsakingi viešieji pirkimai.¹⁸ Europos Komisijos užsakymu sudarytame vadove, skirtame socialinių aspektų įtraukimo į viešuosius pirkimus galimybių išaiškinimui, pateikiama socialiai atsakingų viešųjų pirkimų samprata: „tai viešojo pirkimo vykdymas, kurio metu atsižvelgiama į vieną ar kelis socialinius aspektus: užimtumo galimybes, padorų darbą, socialinių ir darbo teisių laikymąsi, socialinį dalyvavimą (įskaitant asmenis su negalia), vienodas galimybes, prieinamumą, pritaikymą visiems, dėmesį tvarumo kriterijams, įskaitant etiškos prekybos klausimus ir dažnesnį savanorišką įmonių socialinės atsakomybės (ĮSA) reikalavimų laikymąsi įgyvendinant Europos Sąjungos Sutarties (ESS) ir Pirkimo direktyvų principus“¹⁹. Kadangi darbe analizuojami visi viešieji pirkimai, į kuriuos įtraukiami socialiniai aspektai būdingi tiek ĮSA, tiek darnaus vystymosi koncepcijoms, pateiktina ir A. Tvaronavičienės darniųjų viešųjų pirkimų samprata išanalizavus skirtingų valstybių

¹⁶ Cit. op. 9.

¹⁷ Pvz., 2010 m. sausio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas nr. 53 „Dėl nacionalinės įmonių socialinės atsakomybės plėtros 2009-2013 metų programos ir jos įgyvendinimo 2009-2011 metų priemonių plano patvirtinimo“ (VŽ, 2010, Nr. 8-368); 2005 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-337 „Dėl įmonių socialinę atsakomybę 2006-2008 metais skatinančių priemonių patvirtinimo“ (VŽ, 2006, Nr. 2-28).

¹⁸ McCRUDDEN, Ch. Using Public Procurement to Achieve Social Outcomes. In *Natural Resources Forum*, 2004, p. 257-267; McCRUDDEN, Ch. Corporate Social Responsibility and Public Procurement. In *The New Corporate Accountability: Corporate Social Responsibility and the Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007; KANAPINSKAS, V., PLYTNIKAS, Ž. Ir TVARONAVIČIENĖ, A. Sustainable Public Procurement: Realization of the Social Aspect. In *Business: Theory and Practice*. 2014, nr. 15(4), p. 302-315; TVARONAVIČIENĖ, A. Viešųjų pirkimų kaip vieno iš darniojo vystymosi koncepcijos įgyvendinimo instrumento naudojimo Lietuvos Respublikoje galimybės. In *Verklas: teorija ir praktika*, 2012, nr. 13(3), p. 197-207.

¹⁹ Europos Komisijos Užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinis direktoratas ir Vidaus rinkos ir paslaugų generalinis direktoratas. *Perkant socialiai. Vadovas – socialiniai aspektai viešuosiuose pirkimuose* [interaktyvus]. Europos Sąjunga, 2011. Prieiga per internetą: <http://www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6457&langId=lt> [žiūrėta 2016-11-26].

pateiktus dažniausiai vartojamus jų apibrėžimus: „Darnieji viešieji pirkimai – tai labiausiai perkančiosios organizacijos poreikius atitinkantys pirkimai, kuriais aktyviais veiksmais siekiama užtikrinti ekonominę, socialinę ir aplinkosaugos pusiausvyrą.“²⁰ Atskleidžiant labiausiai perkančiosios organizacijos poreikius atitinkančių pirkimų reikšmę, akcentuotina mažiausia kaina viso produkto gyvavimo laikotarpiu, t. y. geriausias kainos ir kokybės santykis, bei tinkamai patenkinti visuomenės poreikiai, kuriems ir skirtas pirkimas.²¹ D. Soloveičikas efektyvų pramoninių, socialinių ir aplinkosaugos veiklos kypčių įgyvendinimą įvardija ne tik kaip galimybę, bet ir kaip vieną iš viešųjų pirkimų tikslų. Tokia pozicija yra pagrindžiama Europos Komisijos bei Europos Parlamento ir Tarybos skiriamu dėmesiu galimybėms įtraukti socialinius aspektus į viešuosius pirkimus (2001 m. Žalioji knyga dėl Europos įmonių socialinės atsakomybės skatinimo, Atnaujinta 2011 – 2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija, naujosios 2014 m. viešųjų pirkimų direktyvos), o ypač Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) išaiškinimais, kuriuose ne kartą pritarta socialinių aspektų viešuosiuose pirkimuose panaudojimui (*Concordia Bus, Bentjees* ir kt.).²² Taigi panaudojimas viešųjų pirkimų kaip priemonės siekti nustatytų darnaus vystymosi tikslų yra skatinamas remiantis minėtais tarptautinių organizacijų parengtais dokumentais, tarptautiniais susitarimais (Pasaulinis Susitarimas, Europos Komisijos parengta strategija „Europa 2020“²³) ir įtvirtinamas regioniniais privalomais įgyvendinti teisiniais dokumentais (minėtos Europos Parlamento priimtos viešųjų pirkimų direktyvos).

Viešieji pirkimai kaip priemonė įgyvendinti tam tikrą valstybės valdymo institucijų nusistatytą politiką yra žinoma nuo seno. Paskutiniajame XX a. dešimtmetyje imta vis aktyviau diskutuoti dėl viešųjų pirkimų pritaikymo siekiant socialinių bei aplinkosauginių tikslų, o ĮSA įsigalint kaip koncepcijai, apimančiai minėtų tikslų įgyvendinimą, ji tampa ir tam tikra šių tikslų siekimo išraiška viešuosiuose pirkimuose.²⁴ Įžangoje minėta, kad tiek ES, tiek įvairios tarptautinės organizacijos skiria daug dėmesio ĮSA skatinimui per viešuosius pirkimus sudarydamos įvairius susitarimus, o ES lygmeniu – leidžiant rekomendacinio, o taip pat ir privalomo pobūdžio teisinius dokumentus. Esminę reikšmę

---

²⁰ TVARONAVIČIENĖ, A. Viešųjų pirkimų kaip vieno iš darniojo vystymosi koncepcijos įgyvendinimo instrumento naudojimo Lietuvos Respublikoje galimybės. In *Verklas: teorija ir praktika*, 2012, nr. 13(3), p. 197-207.

²¹ *Ibid.*

²² SOLOVEIČIKAS, D. Viešųjų pirkimų teisės tikslai ir jų įgyvendinimas. In *Teisė*, 2014, nr. 91, p. 53-54.

²³ 2010 m kovo 3 d. Europos Komisijos komunikatas „2020 m. Europa: Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ KOM (2010) 2020 galutinis.

²⁴ McCRUDDEN, Ch. Using Public Procurement to Achieve Social Outcomes. In *Natural Resources Forum*, 2004, p. 257-267; McCRUDDEN, Ch. Corporate Social Responsibility and Public Procurement. In *The New Corporate Accountability: Corporate Social Responsibility and the Law*. Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

ES be abejo turi viešųjų pirkimų direktyvos, kuriose pirmą kartą užsiminta apie socialinių ir „žaliųjų“ aspektų panaudojimą atliekant viešuosius pirkimus 2004 m. viešiesiems pirkimams skirtoje direktyvoje – 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo (toliau – 2004 m. direktyva dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo)²⁵. Nors ši direktyva buvo rengiama jau atsižvelgiant į ESTT bylų praktiką, kuri rodo, jog socialinių ir aplinkosauginių aspektų įtraukimas į viešųjų pirkimų skelbimus kėlė daug klausimų ir ne kartą buvo pripažintas kaip viešųjų pirkimų ir kitų teisės aktų (įskaitant Sutartį dėl Europos Sąjungos Veikimo²⁶) pažeidimas, socialinės atsakomybės aspektų integracijai į viešuosius pirkimus nebuvo skirta pakankamai dėmesio. Todėl Europos Komisijos buvo konstatuota, kad atsirado poreikis atnaujinti direktyvą sudarant lankstesnes sąlygas viešosioms sutartims sudaryti bei tokiu būdu panaudoti jas atitinkamoms politikos kryptims remti²⁷. Tai ir buvo padaryta Europos Parlamento 2014 m. priimtoje direktyvoje²⁸. Tam tikrų nuostatų dėl socialiai atsakingų viešųjų pirkimų skatinimo ar net įtvirtinimo atitinkamose srityse galima rasti ir kituose ES teisės aktuose²⁹, tačiau 2014 m. vasario 26 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB (toliau – 2014 m. direktyva dėl viešųjų pirkimų) yra kertinis dokumentas nagrinėtinas vertinant socialiai atsakingų viešųjų pirkimų galimybes ir kliūtis ES, be to, direktyvoje prie atitinkamų nuostatų yra nuorodos į aktualius kitus teisės aktus.

Europos Komisijos užsakymu 2007 m. Vienos ekonomikos ir verslo vadybos universiteto Darniojo vystymosi vadybos tyrimų institutas atliko tyrimą³⁰, kuriame be kitų socialinių bei aplinkosauginių aspektų integravimo į viešuosius pirkimus klausimų, buvo surinkti duomenys ir apie pagrindines kliūtis bei iššūkius, su kuriais susiduriama skatinant socialiai atsakingus viešuosius pirkimus. Tyrimo metu buvo apklausti atsakingi viešojo

---

²⁵ OL, 2004 L 134, p. 114-240.

²⁶ OL, 2010 C 83, p. 47-200.

²⁷ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Kuriamas Bendrosios rinkos aktas siekiant labai konkurencingos socialinės rinkos ekonomikos“. 50 pasiūlymų kaip pagerinti bendrą darbą, verslą ir prekybą COM(2010) 608 galutinis. OL, 2011 C 132, p. 47-52.

²⁸ 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB. OL, 2014 L 94, p. 65-242.

²⁹ Pvz., 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/33/EB dėl skatinimo naudoti netaršias ir efektyviai energiją vartojančias kelių transporto priemones (OL, 2009 L 120, p. 5-12); 2008 m. sausio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 106/2008 dėl Bendrijos raštinės įrangos energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo programos (nauja redakcija) (OL, 2008 L 39, p. 1-7).

³⁰ STEURER, R., et al. *Sustainable Public Procurement in EU Member States: Overview of Government Initiatives and Selected Cases. Final Report to the EU High-Level group on CSR* [interaktyvus]. 2007.

Prieiga per internetą:

http://sustainability.eu/pdf/csr/policies/Sustainable%20Public%20Procurement%20in%20EU%20Member%20States_Final%20Report.pdf [žiūrėta 2016-11-24].

sektorius atstovai iš 26 ES valstybės narių ir vienos iš dažniausiai minėtų kliūčių buvo ribotas perkančiųjų organizacijų informuotumas apie socialiai atsakingų viešųjų pirkimų galimybes bei teisiniai aspektai, kuomet perkančiųjų organizacijų specialistai nėra linkę vykdyti tokios specifikos pirkimų dėl sudėtingų teisinio reguliavimo reikalavimų. Atkreiptinas dėmesys, kad tuo laiku, kai buvo atlikta apklausa, socialiai atsakingi pirkimai buvo dar gana naujas reiškinys, 2004 m. direktyvos dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo nuostatos, kurioje, kaip minėta, socialinių ir aplinkosauginių aspektų integravimas į viešuosius pirkimus buvo naujovė, turėjo būti perkeltos į nacionalinius teisės aktus tik prieš vienerius metus. Panašūs rezultatai buvo gauti Lietuvoje Aplinkos apsaugos politikos centro Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos užsakymu atlikto projekto „Nacionalinė žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programa“ metu³¹. Tarp dažniausiai respondentų minimų kliūčių buvo minimos: informacijos trūkumas, žinių apie aplinką ir kaip parengti aplinkosauginius kriterijus trūkumas, netikrumas dėl to, ar žalieji viešieji pirkimai yra teisėti, viešųjų pirkimų specialistų kvalifikacijos stoka. Galima manyti, kad šios kliūtys kyla dėl dviejų priežasčių: atsakingų valstybės valdžios institucijų skiriamo per mažo dėmesio socialiai atsakingų viešųjų pirkimų skatinimui (pvz., neinformuoja perkančiųjų organizacijų apie socialinių bei aplinkosaugos aspektų integravimo į viešuosius pirkimus galimybes, naudą, nėra organizuojama specialių mokymų perkančiųjų organizacijų specialistų kvalifikacijai kelti vykdant socialiai atsakingus pirkimus) bei teisinio reguliavimo komplikotumo, kuomet perkančiosios organizacijos, savo iniciatyva norėdamos įtraukti socialinius ar aplinkosaugos aspektus, vengia tai daryti dėl nepakankamai aiškių teisės nuostatų. Minėta, kad vienas iš 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų tikslų buvo sudaryti palankesnes sąlygas socialinių ir aplinkosaugos aspektų integravimui į viešuosius pirkimus, taigi ir nustatyti lankstesnį, aiškesnį teisinį reglamentavimą šioje srityje. Ištyrimui, ar peržiūrėtos bei įtrauktos naujos nuostatos turės įtakos sėkmingesniai socialiai atsakingų viešųjų pirkimų įgyvendinimui, reikėtų, kad praeitų daugiau laiko nuo direktyvos priėmimo bei privalomo dvejų metų termino jos nuostatų perkėlimui į nacionalinius teisės aktus, tačiau kol kas galima palyginti 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų nuostatas su pakeistosios direktyvos nuostatomis, atsižvelgti į ESTT vystomą praktiką, ir tokiu būdu įvertinti teisinio reguliavimo palankumą socialiai atsakingų viešųjų pirkimų skatinimui.

---

³¹ AVIŽA, S., RUMŠIENĖ, G. ir SOLOVEIČIKAS, D. *Lietuvos viešųjų pirkimų tobulinimo ir plėtros strategija* [interaktyvus]. 2007. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc08/VPI-strategija.doc> [žiūrėta 2016-03-01].

4. Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų reguliavimas ES viešųjų pirkimų direktyvose

Šioje darbo dalyje analizuojamas socialiai atsakingų pirkimų reguliavimas, nustatytas 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo ir naujojoje – 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų. Lyginant jų nuostatas siekiama įvertinti, kaip pasikeitė reguliavimas, kokios įtakos tai gali turėti dažnesniam ar vangesniam socialinių ar aplinkosauginių aspektų taikymui viešuosiuose pirkimuose, kiek šių aspektų taikymas tampa paprastesnis ir aiškesnis ar sudėtingesnis ir problematiškesnis.

4.1 Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų reguliavimas 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo

2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo konstatuojamosios dalies 1 punkte yra apibrėžta, kad perkančiosios organizacijos gali panaudoti socialinės srities bei aplinkosauginius kriterijus sudarydamos sutartis su tiekėjais, tačiau šie privalo būti suderinti su viešųjų pirkimų principais išvardytais 2 punkte (lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo, o taip pat Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) įtvirtintais pagrindiniais principais – laisvo prekių judėjimo, įsisteigimo laisvės ir laisvo paslaugų judėjimo). Be to, pabrėžiama, kad tokio pobūdžio reikalavimai turi būti aiškiai išdėstyti viešojo pirkimo skelbime ir susiję su sutarties dalyku. Direktyvos konstatuojamosios dalies 1 punkte teigiama, kad direktyva remiasi ESTT praktika, kurioje atskleidžiama, kokias galimybes turi perkančiosios organizacijos taikyti socialinės srities ar aplinkosaugos kriterijus. Toliau antraštinėje dalyje socialiniai ir aplinkosaugos kriterijai yra leidžiami nurodyti techninėse specifikacijose, sutarties įvykdymo sąlygose³², juos galima taikyti sprendžiant apie dalyvių techninius pajėgumus bei taikant ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo sutarties sudarymo kriterijų. Vis dėlto didesnėje minėtų pirkimų vykdymo procedūrų reglamentavimo dalyje socialiniai ir aplinkosaugos aspektai nėra išsamiau aptarti, tik lakoniškai užsimenama apie galimybę juos taikyti. Taigi nors šioje direktyvoje buvo žengtas pirmas žingsnis socialiai atsakingų pirkimų skatinimo politikoje, tačiau Europos Komisijos siūlymu peržiūrėjus ją, atsižvelgiant į ambicingus darniojo vystymosi tikslus, nustatytus strategijoje „Europa 2020“, ši nebuvo įvertinta kaip

---

³² Atitinkamos sutarties įvykdymo sąlygos yra nurodomos pirkimo dokumentuose arba skelbime apie pirkimą, kad konkurso dalyviai galėtų iš anksto su jomis susipažinti.

pakankamai veiksminga siekiant minėtų tikslų. Kai kurios jos nuostatos plačiau bus aptartos apžvelgiant 2014 m. direktyvą dėl viešųjų pirkimų.

4.2 Socialiai atsakingų viešųjų pirkimų reguliavimas 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų

Kur kas daugiau dėmesio socialinės atsakomybės viešuosiuose pirkimuose taikymui skiriama 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų, kuria buvo panaikinta minėta 2004 m. direktyva dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo. Rengiant šią direktyvą buvo atsižvelgta tiek į Europos Komisijos atnaujintoje 2011 – 2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategijoje įtvirtintą tikslą peržiūrėti viešųjų pirkimų direktyvas ir sudaryti geresnes sąlygas įtraukti socialinius ir aplinkosauginius aspektus į viešųjų pirkimų procedūras, tiek į kitus rekomendacinio pobūdžio Komisijos parengtus leidinius³³ socialinių aspektų integravimo į viešuosius pirkimus tema. Direktyvoje ypač akcentuojama strategijos „Europa 2020“ svarba, kurioje kaip vienas iš prioritetinių ES uždavinių yra įtvirtinamas darnus vystymasis (dar vadinamas tvariu vystymusi) ekonomikos, socialinėje ir aplinkos srityse. Aplinkos apsaugos bei tvaraus vystymosi tikslų direktyva siekiama ir atsižvelgiant į SESV 11 straipsnį, kuriame teigiama: „Nustatant ir įgyvendinant Sąjungos politikos ir veiklos kryptis, ypač siekiant skatinti tvarią plėtrą, turi būti atsižvelgiama į aplinkos apsaugos reikalavimus.“. Direktyvoje taip pat išsamiau paaiškinami tam tikri probleminiai aspektai, išryškėję iš ESTT praktikos. Socialinius ir aplinkosaugos aspektus pagal naująją direktyvą perkančiosioms organizacijoms galima nustatyti ar jais vadovautis visuose pirkimo procedūros etapuose. Taigi atnaujintoje direktyvoje atsirado nemažai naujų nuostatų, skatinančių ĮSA koncepcinių nuostatų taikymą viešuosiuose pirkimuose.

2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų konstatuojamosios dalies 37 punkte yra įtvirtinta³⁴, kad valstybės narės ir perkančiosios organizacijos turi imtis priemonių, kurių pagalba būtų užtikrintas laikymasis aplinkos, socialinės ir darbo teisės sričių nacionalinių bei ES teisės aktų reikalavimų, jei šie atitinka ES teisę, taip pat kolektyvinėse sutartyse ir tarptautiniuose susitarimuose įtvirtintų nuostatų. Pabrėžiama, kad tai nereiškia, jog negalima nustatyti darbuotojams palankesnių įdarbinimo sąlygų. Be to, atsižvelgiant į 41

---

³³ Europos Komisijos Užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinis direktoratas ir Vidaus rinkos ir paslaugų generalinis direktoratas. *Perkant socialiai. Vadovas – socialiniai aspektai viešuosiuose pirkimuose* [interaktyvus]. Europos Sąjunga, 2011. Prieiga per internetą: <http://www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6457&langId=lt> [žiūrėta 2016-11-26].

³⁴ Analogiškos nuostatos būta ir 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo 34 punkte.

punkte išdėstyta nuostata: „jokios šios direktyvos nuostatos neturėtų trukdyti nustatyti priemones, būtinas siekiant apsaugoti viešąją politiką, visuomenės moralę, visuomenės saugumą, sveikatą, žmonių ir gyvūnų gyvybę, išsaugoti augmeniją, ar imtis kitų aplinkos apsaugos priemonių, ypač atsižvelgiant į tvarų vystymąsi, arba užtikrinti jų vykdymą, su sąlyga, kad tos priemonės atitinka SESV“, galima daryti išvadą, kad ir kitos sąlygos, nustatančios griežtesnius reikalavimus nei teisės aktuose numatytieji socialinėje, darbo teisės ar aplinkos srityse yra leistini. Kadangi kaip minėta, vienas iš ĮSA svarbiausių bruožų yra darymas daugiau nei teisės aktai reikalauja, tokiu būdu perkančiosioms organizacijoms suteikiama galimybė skatinti ūkio subjektus taikyti ĮSA koncepcijos nuostatas savo veikloje savanoriškai, t. y. norėdami dalyvauti viešojo pirkimo konkurse, atitinkami ūkio subjektai turės savo vykdomoje veikloje laikytis aukštesnių standartų nei yra įtvirtinti teisės aktuose. Tačiau nors minėta nuostata skamba tarsi kertinis socialinės ir aplinkos apsaugos sričių vystymo viešuosiuose pirkimuose direktyvoje įtvirtintas principas, tačiau vis dėlto direktyvoje daug dėmesio skiriama socialinių bei aplinkosaugos aspektų taikymo viešuosiuose pirkimuose teisėtumui, t. y. atitinkamiems reikalavimams ir sąlygoms, kurių privalu laikytis taikant minėtus aspektus. Vienas esminių momentų yra atitikimas ES teisei ir jos principams, ypač pabrėžiant lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principų reikalavimus. Toliau bus aptarti ir kiti direktyvoje nustatyti reikalavimai socialinės, aplinkos apsaugos ir darbo teisės sričių aspektų įtraukimui į viešąsias sutartis. Taigi atsižvelgiant tiek į minėtą nuostata, tiek į pakankamai griežtas socialinių ir aplinkosauginių aspektų įtraukimo į viešuosius pirkimus taisykles, darytina išvada, kad pasirinkta ES teisėkūros institucijų politikos kryptis yra derinti socialinės ir aplinkos apsaugos sričių darnaus vystymosi tikslus su galiojančios ES teisės nuostatom ir pirmiausia – su pirminės ES teisės statusą turinčiais principais. Tokia politikos kryptis atsiskleidžia nagrinėjant direktyvoje įtvirtintas nuostatas. Pvz., tame pačiame minėtame 37 punkte, kuriame perkančiosios organizacijos skatinamos imtis priemonių, padedančių užtikrinti aplinkos, socialinės ir darbo teisės sričių teisės aktų laikymąsi ar sukuriančių palankesnes sąlygas darbuotojams, pabrėžiama, kad tos priemonės turi atitikti ES teisės principus, taip pat turi būti atsižvelgiama į tai, kad kitų valstybių narių ekonominės veiklos vykdytojai ar darbuotojai nebūtų diskriminuojami.

Dar viena nuostata, parodanti 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų suteikiamas platesnes galimybes taikyti socialinius, aplinkosaugos ir darbuotojų apsaugą užtikrinančius aspektus nei buvo numatytos 2004 m., yra įtvirtinta konstatuojamosios dalies 40 punkte, kuriame perkančiosios organizacijos įpareigojamos vykdyti minėtų sričių teisės aktų laikymosi kontrolę tiek taikant bendruosius principus dalyvių

pasirinkimo bei sutarčių skyrimo etape, tiek taikant dalyvių pašalinimo iš konkurso kriterijus, tiek ir taikant nuostatas, susijusias su per maža pasiūlyta kaina³⁵. Taigi perkančiosios organizacijos gali ne tik pačios įtraukti socialinius ar aplinkosaugos reikalavimus, susijusius su pirkimu, tačiau ir pašalinti dalyvius iš konkurso, jei šie nesilaiko atitinkamų teisės aktų nuostatų. Ypač svarbu yra tai, kad perkančiųjų organizacijų teisė ir pareiga vykdyti tokią kontrolę įtvirtinama ir direktyvos antraštinės dalies 18 straipsnio (skirto, viešųjų pirkimų principų įtvirtinimui) 2 dalyje: „Valstybės narės imasi tinkamų priemonių siekdamos užtikrinti, kad vykdydami viešąsias sutartis ekonominės veiklos vykdytojai laikytųsi taikytinų pareigų aplinkos, socialinės ir darbo teisės srityse, nustatytų Sąjungos teise, nacionaline teise, kolektyvinėmis sutartimis arba X priede išvardytomis aplinkos, socialinės ir darbo tarptautinės teisės nuostatomis“. Kaip minėta anksčiau, socialinės srities sąlygų gerinimas bei aplinkos apsaugos tikslai atsižvelgiant į ES politiką (Europos Komisijos reiškiamas pozicijas, ESTT praktiką) yra laikytini vienu (nors ir ne pagrindiniu) viešųjų pirkimų tikslu, o minėtos nuostatos įtvirtinimas kaip vieno iš viešųjų pirkimų principo tai patvirtina. Taigi apskritai 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų aiškiai pastebimas didesnis dėmesys socialinės ir aplinkosaugos sričių vystymui pasinaudojant viešaisiais pirkimais nei 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo, perkančiosioms organizacijoms yra suteikiamos tam tikros naujos galimybės, bet, kaip minėta, yra ir nubrėžtos pakankamai griežtos ribos socialiai atsakingų pirkimų vykdymui. Norint susidaryti aiškesnį vaizdą apie ES pasirinktą kryptį šioje srityje ir kiek ji yra palanki socialiai atsakingų pirkimų skatinimui, reikėtų detaliau išnagrinėti 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų nuostatas atskiruose viešojo pirkimo procedūros etapuose bei kitus susijusius aspektus.

4.2.1 Techninės specifikacijos

Tiek senojoje, tiek 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų perkančiosioms organizacijoms yra numatyta galimybė įtraukti socialinius ar aplinkosaugos aspektus į perkamo dalyko technines specifikacijas³⁶. Reguliavimas šiuo klausimu iš esmės nepakito. 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų 42 straipsnyje tarp reikalavimų

---

³⁵ Perkančioji organizacija turi išsiaiškinti, kokia yra neįprastai mažos kainos priežastis, t. y. ar galimybė pasiūlyti neįprastai mažą kainą nėra susijusi su atitinkamų nuostatų nesilaikymu tuo būdu sutaupant tam tikrą sumą ir dėl to galint pasiūlyti neįprastai mažą kainą.

³⁶ Reikalavimai techninių specifikacijų apibrėžimui yra pateikiami 2004 m. direktyvos dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų sutarčių sudarymo 23 straipsnyje ir 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų 42 straipsnyje.

techninių specifikacijų parengimui yra nurodyta, kad kai pirkimas yra skirtas fizinių asmenų naudojimui, techninės specifikacijos turėtų būti rengiamos taip, kad pirkimo objektas būtų tinkamas naudoti neįgaliems asmenims arba atsižvelgiant į tinkamumo visiems naudotojams kriterijus. Toliau yra paminėta aplinkosaugos charakteristikų įtraukimo į technines specifikacijas galimybė, pabrėžiant, kad perkančiosios organizacijos nurodomi reikalaujamo rezultato ar funkciniai reikalavimai turi būti pakankamai tikslūs. Šios nuostatos yra tiesiog perkeltos iš 2004 m. direktyvos dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo, kurioje techninių specifikacijų straipsnis apėmė ir ženklavimo reikalavimo reglamentavimą, tačiau naujojoje direktyvoje ženklavimo reikalavimas sureguliuotas atskirame straipsnyje. Pastebėtina yra tai, kad techninių specifikacijų rengimo etape perkančiųjų organizacijų galimybės panaudoti socialinius ar aplinkosaugos aspektus yra gana ribotos atsižvelgiant į techninių specifikacijų paskirtį, kuri yra nustatyti perkamų prekių, paslaugų ar darbų charakteristikas, o tai savo ruožtu reiškia, kad minėtų aspektų taikymas apsiriboja tik perkamo dalyko apibūdinimu, t. y. negali būti kalbama apie, pvz., minimalų užmokestį darbuotojams, atitinkamų kolektyvinių sutarčių laikymąsi ir pan. Vis dėlto, autorės nuomone, nereikėtų nuvertinti galimybės vykdyti socialiai atsakingus viešuosius pirkimus apibrėžiant atitinkamus reikalavimus techninių specifikacijų dalyje, nes perkamų objektų techninės bei kokybinės savybės taip pat neretai gali būti apibūdinamos panaudojant socialinius ar aplinkosaugos kriterijus, pvz., kitoje darbo dalyje nagrinėjamas elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių pavyzdys, ekologišku būdu sukuriamų žaliavų perkamo produkto gaminimui naudojimas ir kt.

4.2.1.1. Ženklimas

Kaip minėta, 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų ženklavimo reikalavimo reguliavimas yra išskirtas atskirame straipsnyje, nes perkančiosioms organizacijoms yra suteikiama galimybė naudoti ženklavimo reikalavimą jau ne tik techninėse specifikacijose bet ir kaip sutarties skyrimo kriterijų ar sutarties įvykdymo sąlygą. Ženklimas tokiu atveju yra priimamas kaip įrodymas perkančiajai organizacijai, kad konkurso dalyvio gaminamas produktas, teikiama paslauga ar vykdomi darbai atitinka tam tikras charakteristikas. Naujoji direktyva detaliau paaiškina ženklavimo reikalavimo naudojimą viešojo pirkimo procedūroje nei pakeistoji. 43 straipsnyje yra nustatyta, kad be bendro reikalavimo, kad bet koks perkančiosios organizacijos keliamas reikalavimas dėl

socialinių ar aplinkosauginių aspektų turi būti susijęs su sutarties dalyku³⁷, ženkliniu apibūdinami aspektai turi būti tinkami apibrėžti ir sutarties dalyku esančių produktų, paslaugų ar darbų charakteristikoms, be to, jie turi būti grindžiami objektyviai patikrinamais ir nediskriminaciniais kriterijais. Kai atitinkamu ženklinimu yra apibūdinami ir su sutarties dalyku nesusiję reikalavimai, perkančioji organizacija neturėtų reikalauti paties ženklinimo, bet, apibrėždama perkamo dalyko technines specifikacijas, gali pasinaudoti atitinkamomis ženklinimo specifikacijų dalimis³⁸, tinkamomis apibūdinti perkamų prekių, paslaugų ar darbų charakteristikas. Taip pat jei perkančioji organizacija nereikalauja, kad prekė, paslauga ar darbai atitiktų visus prekės ženklų žymimus reikalavimus, ji turi atskirai nurodyti, kokius būtent reikalavimus turėtų atitikti perkamas dalykas. Svarbu yra tai, kad perkančioji organizacija turi pripažinti visų tipų (t. y. bet kokią lygiavertį) ženklinimą, kuris naudojamas tų pačių reikalavimų įrodymui, be to, perkančioji organizacija taip pat turi priimti tinkamus įrodymus, kad konkurso dalyvio siūlomas dalykas atitinka ženklinimo apibūdinamus reikalavimus, jei jis neturėjo galimybės gauti reikalaujamo ar lygiavertio ženklinimo dokumento per atitinkamą laiką ne dėl savo kaltės. Tokia nuostata akcentuoja būtent atitikimą nurodytiems socialiniams ar aplinkosaugos reikalavimams, o ne teisės naudoti atitinkamą ženklinimą formalumui, taigi yra užtikrinama, kad konkurse galėtų dalyvauti visi keliamus socialinius ar aplinkosaugos reikalavimus atitinkantys dalyviai, tokiu būdu įgyvendinant lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principus. Direktyvoje yra išdėstyti ir reikalavimai dėl paties ženklinimo kaip įrodymo priemonės apie atitinkamas objekto savybes nustatymo. Ženklinimo reikalavimai turi būti parengti taikant atvirą ir skaidrią procedūrą, kurioje turėtų turėti galimybę dalyvauti visi suinteresuotieji subjektai (valdžios įstaigos, vartotojai, gamintojai, platintojai, aplinkos organizacijos ir kt.), o ženklinimas savo ruožtu turėtų būti prieinamas visiems suinteresuotiesiems subjektams. Šie reikalavimai skirti įtvirtinti viešųjų pirkimų skaidrumo, konkurse dalyvaujančių ūkio subjektų lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principams, taip pat užtikrinti atitinkamą pripažintiną reikalaujamo ženklo įrodomąją galią. Tinkamas ženklinimo reikalavimo nuostatų supratimas yra ypač svarbus ir aktualus vykdant viešuosius pirkimus, nes Europos Parlamentas yra priėmęs ir tam tikrus privalomus specialių teisės aktų reikalavimus, kurių pagrindas yra atitinkamo ženklinimo reikalavimas atliekant

---

³⁷ Ženklinimo atveju tai reiškia, kad ženklo reikalavimai, tokie kaip produkto aprašymas, jo pateikimas, įpakavimas ir pan. turi būti susiję su sutarties dalyku.

³⁸ Kiekvienas ženklinimas turi savas specifikacijas, kurias turi atitikti juo ženklintas produktas, taigi jei ne visos specifikacijos gali būti panaudotos perkant tam tikrą objektą dėl ryšio su sutarties dalyku ribojimų, perkančioji organizacija gali nurodyti konkrečią atitinkamo ženklinimo specifikacijų dalį, kuri yra aktuali.

viešuosius pirkimus tam tikrose srityse.³⁹ Autorės nuomone, atitinkamo ženklinimo, patvirtinančio tam tikrus socialinius ar aplinkosauginius standartus, reikalavimo galimybė yra ypač svarbi skatinant ĮSA plėtrą tarp verslo subjektų. Verslo subjektas, norėdamas dalyvauti pirkimo konkurse, turės įgyti teisę žymėti savo produktus ar teikiamas paslaugas atitinkamu ženklinimu, ir, tikėtina, bus suinteresuotas toliau naudoti atitinkamą ženklinimą visai savo produkcijos apimčiai ar didelei daliai jos, o tuo pačiu ir laikytis ekologinių ar socialinių ženklo standartus atitinkančių reikalavimų. Taigi nors dėl ryšio su sutarties dalyku perkančioji organizacija negali reikalauti, kad verslo subjektas laikytųsi nustatytų ženklinimo standartų visoje savo veikloje⁴⁰, manytina, kad bent dalis subjektų bus suinteresuoti ir tokiu būdu paskatinti įsidiesti tuos standartus bendrai savo vykdomoje veikloje. O tai savo ruožtu ne tik padės įgyvendinti socialiai atsakingais viešaisiais pirkimais siekiamus tikslus darnaus vystymosi kontekste⁴¹, bet ir realizuos vieną pagrindinių ĮSA koncepcijos taikymo principų – verslo subjektai laikysis atitinkamų produkcijos gamybos ar paslaugų teikimo standartų laisvu savo pasirinkimu.

4.2.1.2 Kokybės užtikrinimo standartai ir aplinkosaugos vadybos sistemos

Panašios į ženklinimo reikalavimo taisyklės yra numatytos perkančiosioms organizacijoms įtraukiant į pirkimus atitinkamus kokybės užtikrinimo arba aplinkosaugos vadybos priemonių ar sistemų reikalavimus⁴². Kokybės užtikrinimo standartai apima ir socialinius aspektus, pvz., prieinamumą neįgaliesiems ir pan. Pagal 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų 62 straipsnį, ūkio subjektai, vykdydami savo veiklą pagal atitinkamų standartų reikalavimus, ar kai jų veikla atitinka tokius reikalavimus, gali gauti pažymą apie tai iš atitinkamų organizacijų. Perkančiosios organizacijos gali į savo pirkimus įtraukti reikalavimą, kad konkurso dalyviai pateiktų tokias pažymas, tačiau, kaip ir ženklinimo reikalavimo atveju, laikydamosi tam tikrų sąlygų. Perkančioji organizacija turės pripažinti tokias pažymas, kai šios bus išduotos nepriklausomos organizacijos, taip

³⁹ 2008 m. sausio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 106/2008 dėl Bendrijos raštinės įrangos energijos vartojimo efektyvumo ženklinimo programos (nauja redakcija). OL, 2008 L 39, p. 1-7. Reglamente nustatyta, kad perkančiosios organizacijos, vykdydamos atitinkamos vertės pirkimus, turi nustatyti energijos vartojimo efektyvumo reikalavimus, ne mažiau griežtus nei nurodytieji Reglamentu reguliuojamos ženklinimo programos bendrosiose specifikacijose.

⁴⁰ Verslo subjektas turi atitikti perkančiosios organizacijos reikalavimus tik vykdydamas konkretų jos užsakymą, tačiau veikdamas santykiuose su kitais subjektais, gali atitinkamų nuostatų ir nesilaikyti.

⁴¹ Žaliojoje knygoje dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo teigiama, kad reikšminga valdžios institucijų sudaroma prekių ir paslaugų, kurios gaminamos ar teikiamos laikantis socialinės atsakomybės principų, paklausa, gali lemti gamybos pokyčius, t. y. įmonės bus suinteresuotos reaguojant į paklausą laikytis savo veikloje ĮSA koncepcijos nuostatų. (2011 m. sausio 27 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo: efektyvesnės Europos viešųjų pirkimų rinkos kūrimas KOM(2011) 15 galutinis.)

⁴² Šie reikalavimai taip pat gali būti apibūdinami atitinkamo ekologinio ženklinimo sertifikato turėjimu.

pat pripažindamos ir lygiavertes kitose valstybėse narėse išduotas pažymas. Perkančioji organizacija turi pripažinti ir kitus įrodymus, kad konkurso dalyvis, vykdydamas veiklą, laikosi lygiaverčių kokybės užtikrinimo priemonių, jei tas dalyvis dėl nuo jo nepriklausančių priežasčių negalėjo gauti atitinkamos pažymos per reikiamą laikotarpį. Pabrėžiama, kad tokiu atveju ūkio subjektas turi įrodyti, kad jo naudojamos kokybės užtikrinimo priemonės atitinka pripažintus kokybės užtikrinimo standartus. Reikalaujama pateikti pažymą apie atitinkamų aplinkosaugos vadybos standartų laikymąsi, perkančioji organizacija gali nurodyti ES aplinkosaugos vadybos ir audito sistemą (EMAS) arba kitas aplinkosaugos vadybos sistemas, kurios yra pripažintinos pagal Reglamento 45 straipsnį⁴³, taip pat gali nurodyti ir kitus aplinkosaugos vadybos standartus ar sistemas, kai šie yra pagrįsti atitinkamais akredituotų organizacijų Europos ar tarptautiniais standartais, tačiau turi pripažinti ir kitose valstybėse narėse įsteigtų organizacijų pažymas, kai jos yra lygiavertės reikalaujamoms. Vėlgi, kaip ir kokybės užtikrinimo priemonių atveju, perkančioji organizacija turės pripažinti tinkamus įrodymus apie atitinkamų aplinkosaugos vadybos priemonių taikymą ūkio subjekto veikloje, kai šie bus lygiaverčiai reikalaujamiems standartams tuo atveju, kai dalyvis akivaizdžiai negalėjo gauti reikalaujamos pažymos ar dėl su juo nesusijusių priežasčių negalėjo jos gauti per atitinkamą laikotarpį. Taigi tokia nuostata yra pabrėžiama, kad pirmiausia turi būti vertinamas tinkamų priemonių pasirinkimas užtikrinant reikalaujamus kokybės ar aplinkosaugos vadybos standartus. Perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose nurodydama atitinkamų standartų reikalavimus turi nurodyti ir tai, jog pripažįsta lygiavertes priemones. 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų konstatuojamosios dalies 88 punkte paminima, kad minėtų sistemų taikymas vykdomoje veikloje gali būti laikomas ir įrodymu apie ūkio subjekto techninį pajėgumą tinkamai įvykdyti sutartį. Pastebėtina, kad 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo ši nuostata buvo įtvirtinta antraštinėje (t. y. privalomoje) direktyvos dalyje, kur tarp galimų patikrinti konkurso dalyvio techninį pajėgumą būdų buvo įtrauktas ir šis. Taigi šiuo atveju senojoje direktyvoje aplinkosaugos aspektui buvo suteiktas tarsi ir didesnis svoris nei tai yra padaryta naujojoje. Kaip ir ženklavimo reikalavimo atveju, tokie perkančiųjų organizacijų pateikiami reikalavimai konkurso dalyviams, gali paskatinti daugiau įmonių taikyti savo veikloje atitinkamas kokybės užtikrinimo ar aplinkosaugos vadybos priemones. Paminėtina, kad šis reikalavimas gali būti naudojamas sutarties

---

⁴³ 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1221/2009 dėl organizacijų savanoriško Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) taikymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 761/2001 ir Komisijos sprendimus 2001/681/EB bei 2006/193/EB. OL, 2009 L 342, p. 1-45.

įvykdymo sąlygose, taigi gali apimti kur kas daugiau ir įvairesnio pobūdžio aspektų nei gali būti įtraukta į techninių specifikacijų aprašus.

4.2.2 Dalyvių pašalinimas iš konkurso

2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų atsiranda galimybė neleisti atitinkamam ūkio subjektui dalyvauti konkurse dėl pažeidimų aplinkos apsaugos ar socialinėje srityse, įskaitant prienamumo neįgaliesiems taisyklių pažeidimus. Taip pat numatyta galimybė neleisti dalyvauti konkurse ekonominės veiklos vykdytojui, kuris pažeidžia pareigą laikytis atitinkamų kolektyvinių sutarčių, kurių laikymosi pareiga buvo įtraukta į pirkimo sutarties įvykdymo sąlygas. Šios ir kitų pareigų darbo teisės srityje nevykdymas pagal direktyvą yra laikytinas šiurkščiu atitinkamo ūkio subjekto nusižengimu, dėl kurio jam gali būti neleista dalyvauti sutarties skyrimo procedūroje. Direktyvos konstatuojamosios dalies 101 punkte yra nustatyta, jog tokie ūkio subjektų nusižengimai nėra pagrindas privalomam pašalinimui iš konkurso, tačiau perkančiajai organizacijai yra suteikiama galimybė nuspręsti pačiai dėl leidimo dalyvauti tokiam subjektui pirkimo konkurse, pirmiausia atsižvelgiant į proporcingumo principą, t. y. kai ūkio subjekto įvykdytas pažeidimas yra nežymus, nedidelis, nereikšmingas, tokiam subjektui neturėtų būti atimta galimybė dalyvauti konkurse, tačiau taip pat atsižvelgtina į tai, ar tokie smulkūs pažeidimai nėra pasikartojantys ūkio subjekto veikloje, nes tai jau galėtų būti pakankamas pagrindas pašalinimui iš konkurso. Taigi ES politiką formuojančios institucijos ĮSA aspektų laikymąsi skatina ne vien aktyviais perkančiųjų organizacijų veiksmais įtraukiant socialinius bei aplinkosauginius aspektus į pirkimo reikalavimus, bet ir suteikdamos galimybę pašalinti iš konkurso dalyvius, kurie pažeidė atitinkamas socialinės, aplinkos apsaugos ir darbo teisės sričių nuostatas. Be to, direktyvos konstatuojamosios dalies 105 punkte įtvirtinama galimybė atlikti kontrolę dėl socialinės, aplinkosaugos ir darbo teisės sričių nuostatų laikymosi ne vien perkančiosioms organizacijoms, bet ir atitinkamoms kompetetingoms valdžios institucijoms, pvz., darbo inspekcijos agentūroms ar aplinkos apsaugos agentūroms. Šis atvejis turėtų būti taikomas tuomet, kai darbų vykdytojais yra skiriami ūkio subjektai subrangos pagrindu, tada atitinkamos nacionalinės valdžios institucijos, veikdamos pagal savo kompetenciją, imdamosi atitinkamų veiksmų turi užtikrinti, kad būtų laikomasi taikytinų pareigų aplinkos, socialinės ir darbo teisės srityse, nustatytų ES teisėje, nacionalinėje teisėje, kolektyvinėse sutartyse ar direktyvoje išvardytose tarptautinėse aplinkos, socialinės ir darbo teisės nuostatose. Vis tik reikia pastebėti, kad ši nuostata yra suformuluota konstatuojamojoje direktyvos dalyje, o ji tik

formuoja atitinkamą teisinio reguliavimo kryptį, kuri turėtų būti įtvirtinta antraštinėje dalyje suformuluotomis aiškiais nuostatomis, privalomomis valstybėms narėms. Direktyvos antraštinės dalies 71 straipsnyje, skirtame subrangos tvarkai sureguliuoti, pačios perkančiosios organizacijos yra įpareigojamos patikrinti, ar konkurso laimėtojo pasitelkti vykdytojai negalėtų būti pašalinti atsižvelgiant į konkurso dalyvių pašalinimo pagrindus (tarp jų ir minėtus aplinkos apsaugos, socialinės ar darbo teisės sričių teisės aktų pažeidimus). Pagal aptariamą straipsnį, esant neprivalomo pašalinimo pagrindams tiek pati perkančioji organizacija, tiek valstybė narė gali reikalauti⁴⁴, kad perkančioji organizacija reikalautų, kad laimėjęs konkursą ūkio subjektas pakeistų netinkamus subjektus, kurių pajėgumu remdamasis ketintų vykdyti sutartį. Tokiu būdu valstybei tarsi ir suteikiama galimybė įsikišti į perkančiosios organizacijos ir konkursą laimėjusio dalyvio santykį. Tačiau nors antraštinėje dalyje yra taip pat įtvirtinta valstybių narių kompetetingų valdžios institucijų pareiga imtis atitinkamų priemonių užtikrinant, kad būtų laikomasi aplinkos, socialinės ir darbo teisės sričių teisės aktuose įvirtintų pareigų, konkrečiau nėra detalizuojama, koku būdu valstybės narės turėtų šią pareigą vykdyti. Iš to darytina išvada, kad valstybės narės pačios gali pasirinkti tokių taikomų priemonių įgyvendinimo būdus, nuo kurių gali priklausyti ir jų įgyvendinimu siekiamų tikslų užtikrinimas, t. y. ūkio subjektų minėtų teisės normų laikymasis.

2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų taip pat akcentuojama, kad egzistuojant minėtiems pašalinimo pagrindams, konkurso dalyvis turėtų būti šalinamas nepaisant to, kad gali turėti ekonominių ir techninių pajėgumų tinkamai įvykdyti sutartį. Direktyvos 56 straipsnyje, kuriame yra įtvirtinami bendrieji dalyvių pasirinkimo ir sutarčių skyrimo principai, perkančiosioms organizacijoms numatoma galimybė nuspręsti neskirti sutarties ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą pateikusiam konkurso dalyviui, jei perkančioji organizacija nustato, kad konkurso dalyvio pateiktas pasiūlymas neatitinka 18 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų pareigų (t. y. laikymosi aplinkos, socialinės ir darbo teisės sričių teisės aktuose nustatytų pareigų). Taigi nors Europos Komisija savo komunikatuose ne kartą yra pareiškusi, kad skatinant socialiai atsakingus viešuosius pirkimus neturėtų būti pamiršamas viešųjų pirkimų tikslas racionaliai panaudoti lėšas, skirtas atitinkamo objekto pirkimui (atsižvelgiant į kainos ir kokybės santykį – vieną iš ekonomiškai

---

⁴⁴ Direktyvoje valstybei yra suteikiama galimybė įpareigoti perkančiąją organizaciją pašalinti ir patį konkurso dalyvį esant pašalinimo pagrindams, numatytiems direktyvos 57 straipsnyje (tarp jų yra ir aptartieji aplinkos apsaugos, socialinės ir darbo teisės sričių teisės aktų pažeidimai), taip pat analogiška nuostata yra taikoma ir kai ekonominės veiklos vykdytojas remiasi kitų ūkio subjektų pajėgumu ir yra nustatomi pažeidimai, kurie gali būti pašalinimo pagrindu, šių ūkio subjektų veikloje (direktyvos 63 straipsnis).

naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų)⁴⁵, šia nuostata vis tik yra pabrėžiama būtent minėtų pareigų laikymosi svarba, tam šiuo atveju yra teikiamas prioritetas. Tačiau pastebėtina, kad perkančiosioms organizacijoms yra paliekama galimybė pačioms nuspręsti, ar sprendimas nesudaryti sutarties su atitinkamu konkurso dalyviu yra reikalingas konkrečiu atveju. Taigi galima manyti, kad ši priemonė turėtų būti taikoma atsižvelgiant į proporcingumo principą (pvz., įvertinant, ar nustatytų pareigų pažeidimai labai rimti, analogiškai kaip ir esant neprivalomiems pašalinimo iš konkurso pagrindams) ir apskritai įvertinant konkrečią situaciją (pvz., pagal analogiją, kai esama privalomų pašalinimo iš konkurso pagrindų, tačiau dėl tam tikrų aplinkybių reikia skubiai atlikti pirkimą, kuris galimas tik iš pripažinto nepatikimo dalyvio).

Dar vienas aspektas paminėtinas nagrinėjant dalyvių pašalinimo iš konkurso pagrindus yra nurodyta neįprastai maža kaina. Jau minėta, kad tokiu atveju perkančioji organizacija turėtų įsitikinti, kad atitinkama kaina yra žema ne dėl aplinkos, socialinės sritys ar darbo teisės pažeidimų. 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų sutarčių sudarymo buvo išskirtas tik darbo saugos ir atitinkamų darbo sąlygų nuostatų laikymasis, tiesa, pateiktas priešasčių sąrašas, dėl kurių kaina galėtų būti neįprastai maža, buvo pavyzdinis, taigi perkančiosios organizacijos turėjo galimybę savo nuožiūra pareikalauti įrodymų, kilus įtarimų dėl galimų pažeidimų atitinkamoje srityje. 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų aplinkos, socialinės ir darbo teisės sričių pažeidimai ne tik atskirai išskirti kaip pasiūlymo atmetimo pagrindas, bet direktyvos konstatuojamosios dalies 103 punkte pabrėžiama, kad turėtų būti privaloma atmesti pasiūlymą nustačius minėtus pažeidimus. Tai rodo, jog minėtų sričių pažeidimai imti vertinti rimčiau palyginti su 2004 m. direktyva, įtvirtinant atitinkamai griežtesnes priemones siekiant jų išvengti.

Atkreiptinas dėmesys, kad vertinant ūkio subjektų pareigų laikymąsi minėtoje srityse, atsižvelgiama ne į reikalavimus nustatytus perkančiosios organizacijos pirkimo dokumentuose, bet apskritai į teisės aktuose nustatytas pareigas nacionaliniu, ES, tarptautiniu ar tam tikrų atitinkamų sričių lygiu. Taigi nors ši galimybė pašalinti nesąžiningus dalyvius iš konkurso ar vykdyti kontrolę, kad būtų laikomasi atitinkamų teisės aktų nuostatų gali būti naudinga siekiant dalyvių atitinkamų pareigų laikymosi, ji ne visai atspindi ĮSA koncepcijos taikymą tuo atžvilgiu, kad ĮSA koncepcijoje yra

---

⁴⁵ Pvz., 2011 m. spalio 25 d. Europos Komisijos atnaujintoje 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategijoje įtvirtinta: „<...> taip pat nepažeisdama principo, kad sutartys būtų sudaromos su ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą pateikusių konkurso dalyviu“. (2011 m. spalio 25 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija“ KOM(2011) 681 galutinis. OL, 2012 C 229, p. 77-84.)

akcentuojamas verslo subjektų savanoriškas laikymasis atitinkamų prisiimtų nuostatų socialinėje ir aplinkosaugos srityse, paprastai išsikeliant didesnius tikslus nei teisės aktuose įtvirtinti minimalūs reikalavimai. Tačiau vis dėlto, autorės nuomone, tokia įtvirtinta iniciatyva turėtų būti reikšminga socialinės atsakomybės skatinimui bei vystymuisi ilgalaikėje perspektyvoje, kai pirmiausia yra diegiama atitinkamų teisės aktų laikymosi kultūra, kuri vėliau gali virsti ĮSA koncepcijos taikymą skatinančiu veiksmu.

4.2.3 Sutarties skyrimo kriterijai

2014 m. direktyvoje iš dalies buvo atnaujinta sutarčių skyrimo kriterijų pasirinkimo tvarka, kuri turi nemažos įtakos galimybėms įtraukti socialinius ir aplinkosauginius aspektus į įvairaus pobūdžio reikalavimus konkurso dalyviams. Reikšmingas pasikeitimas čia yra toks, kad perkančiosios organizacijos sprendimą sudaryti viešąją sutartį su atitinkamu subjektu grindžia ekonomiškai naudingiausiu pasiūlymu, kai 2004 m. paskelbtoje direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų sutarčių sudarymo perkančiosioms organizacijoms buvo suteikta galimybė pasirinkti taikyti vieną iš dviejų sutarties skyrimo kriterijų – be ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo galima buvo remtis žemiausios pasiūlytos kainos kriterijumi⁴⁶.

Nustatydama ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą, perkančioji organizacija pasirenka taikyti kurį nors išlaidų efektyvumo metodą, tai gali būti gyvavimo ciklo sąnaudų metodas arba kainos ir kokybės santykio įvertinimas, į kurį be kitų gali būti įtraukti ir aplinkosaugos bei socialiniai aspektai, taip pat prieinamumo, tinkamumo visiems naudotojams ir kiti panašūs reikalavimai. Pabrėžtina yra tai, kad perkančioji organizacija gali laisvai savo nuožiūra pasirinkti atitinkamus vertinimo kriterijus, tačiau būtinai turi juos aiškiai išdėstyti pirkimo dokumentuose, paminėdama kiekvieno jų svorį vertinant pasiūlymą bei, kas yra ypač svarbu, pateikti atitinkamas specifikacijas, kuriomis remiantis bus vertinama konkurso dalyvių pateikta informacija, siekiant nustatyti kokia apimtimi pasiūlymai atitinka skyrimo kriterijus. Taigi tokiu būdu perkančiosioms organizacijoms ne tik suteikiama galimybė įtraukti socialinius ir aplinkosauginius aspektus į sutarties skyrimo sąlygas kaip pasiūlymų vertinimo kriterijus, bet ir savo nuožiūra suteikti jiems atitinkamą svorį vertinant pasiūlymus⁴⁷, kas reiškia, jog atitinkamais pagrindais atvejais konkurso dalyvio pasiūlymo atitikimas socialinių ir

⁴⁶ Ir dabar žemiausia kaina gali būti pasirenkama kaip ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus, tačiau tik atitinkamais pagrindais atvejais.

⁴⁷ *Wienstrom* byloje ESTT yra pateikęs išaiškinimą, kad perkančioji organizacija gali pati nuspręsti dėl vertinimo kriterijų svorį vertinant pasiūlymus. (Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2003 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje C-448/01, *EVN AG and Wienstrom GmbH v Republik Österreich*, ECR I-14527.)

aplinkosauginių kriterijų reikalavimams gali turėti ir lemiamos įtakos sutarties skyrimui. Socialinių ir aplinkosauginių aspektų svarba sutarčių skyrimo procedūros etape yra pabrėžiama ir įtvirtinant sutarčių skyrimo principus direktyvos 76 straipsnyje: „Valstybės narės taip pat gali nustatyti, kad paslaugų teikėjas pasirenkamas vadovaujantis geriausio kainos ir kokybės santykio pasiūlymu, atsižvelgiant į socialinių paslaugų kokybės ir tvarumo kriterijus.“ Šiame straipsnyje taip pat pabrėžiama, kad valstybės narės, nustatydamos viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą, turėtų atsižvelgti į poreikį užtikrinti įvairių naudotojų kategorijų, įskaitant nepalankioje padėtyje esančias ir pažeidžiamas grupes, konkrečius poreikius, įtraukimą ir įgalinimą. Tai vėlgi viena esminių nuostatų, parodančių aiškią ES teisėkūros subjektų poziciją siekti, kad viešieji pirkimai taptų socialinės srities gerinimo bei apskritai darnų vystymąsi skatinančiu veiksmu. Be to, tokią poziciją patvirtina ir minėtas žingsnis palikti vieną sutarties skyrimo sprendimo pagrindą – remtis ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijumi, tokiu būdu skatinant perkančiąsias organizacijas įvertinti perkamo dalyko kokybę pasitelkiant kokybinius kriterijus, kurie gali būti ir socialinės bei aplinkos apsaugos sričių.

2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų konstatuojamojoje dalyje yra pateiktas išsamesnis paaiškinimas, koku būdu galėtų būti įgyvendintas sutarčių skyrimo remiantis kainos ir kokybės santykių teisinis reguliavimas. Pirmiausia paaiškinama, kad atsižvelgiant į minėtą SESV 11 straipsnyje įtvirtintą nuostatą (t. y. kad įgyvendinant ES politikos ir veiklos kryptis skatinant tvarų vystymąsi yra atsižvelgtina į aplinkos apsaugos reikalavimus), direktyvoje yra pateikiama nacionalinių teisės aktų reguliavimo kryptis prisidedant prie aplinkos apsaugos ir tvaraus vystymosi, tačiau pabrėžiama, kad šis reguliavimas turėtų būti nustatytas kartu užtikrinant, kad perkančiosios organizacijos galėtų gauti geriausią savo sutarčių kainos ir kokybės santykį. Taigi šioje, kaip ir daugelyje kitų direktyvos nuostatų, išryškėja svarbus ES politiką formuojančių subjektų dedamas akcentas, kad tarp darnaus vystymosi skatinimo priemonių ir tarp viešųjų pirkimų pamatinių tikslų⁴⁸ turi būti balansas, t. y. nacionaliniai teisėkūros subjektai turėtų taip nustatyti teisinį reguliavimą valstybėse narėse, kad šie tikslai būtų suderinti. Atkreiptinas dėmesys, kad kainos ir kokybės santykis kaip vienas iš esminių viešųjų pirkimų vykdymo elementų yra akcentuotas ir Europos Komisijos komunikatuose. Antai Žaliojoje knygoje dėl viešųjų pirkimų politikos modernizavimo⁴⁹ viešųjų išlaidų

---

⁴⁸ Galiojančio Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtintas viešųjų pirkimų tikslas, kuriame be kita ko, akcentuojamas racionalus pirkimui skirtų lėšų panaudojimas, kas ir reikštų atsižvelgimą į kainos ir kokybės santykį atliekant pirkimą. (Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. VŽ, 2006, Nr. 4-102.)

⁴⁹ 2011 m. sausio 27 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo: efektyvesnės Europos viešųjų pirkimų rinkos kūrimas KOM(2011) 15 galutinis.

efektyvumo didinimas, kai viešųjų pirkimų vykdytojai galėtų pasiekti geriausių įmanomų viešųjų pirkimų rezultatų su mažiausiomis įmanomomis valstybės pinigų investicijomis, yra pateiktas kaip pirmasis viešųjų pirkimų direktyvų atnaujinimo tikslas, aplinkos apsaugos ir kiti panašūs siekiai yra apibūdinami kaip papildomas, viešųjų pirkimų pagalba, galimas įgyvendinti tikslas.

Atsižvelgiant į tikslą racionaliai panaudoti valstybės lėšas, atkreiptinas dėmesys į probleminį aspektą, susijusį su produkto gamybos stadijoje taikomais socialinei ar aplinkosaugos sritims palankiais būdais. Kadangi dažnu atveju geresnės socialinės ar aplinkosaugos charakteristikos lemia didesnę pirkimo objekto kainą⁵⁰, perkančiosios organizacijos, įtraukdamos į pasiūlymų vertinimą socialinius ar aplinkosaugos aspektus ir taikydamos mažiausios pasiūlytos kainos kriterijų, išeliminavo iš konkurso ūkio subjektus, kurių siūlomas objektas neatitinka nustatytų socialinių ar aplinkosauginių reikalavimų, tačiau kaina galėdavo būti mažesnė. Palikus tik ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų, perkančiosios organizacijos turi galimybę visais atvejais įvertinti ir kokybinius pirkimo objekto aspektus, tačiau tai nereiškia, jog perkančioji organizacija tokiu atveju neturėtų atsižvelgti ir į kainą, t. y. tokiu atveju, išrinkti mažiausios kainos pasiūlymą objekto, geriausiai atitinkančio tuos nustatytus kriterijus ir tokiu būdu įgyvendinti racionaliai naudojamų pirkimui skirtų lėšų tikslą. Klausimas dėl racionalaus lėšų panaudojimo ypač aktualus tuomet, kai socialinių ar aplinkosauginių aspektų turintis gamybos būdas neturi įtakos galutinio produkto rezultatui, pvz., elektros energija gaminama atominėse jėgainėse ar elektros energija išgaunama iš atsinaujinančių šaltinių (vėjo, saulės) galutinio produkto etape bus tokia pati, t. y. elektra iš atsinaujinančių šaltinių nepasižymės aplinkosauginiais požymiais ir jos vartojimas taip pat nebus draugiškesnis aplinkai nei elektros energijos, gaminamos ne „žaliais“ būdais. Sprendžiant šį klausimą atsižvelgtina į ESTT praktiką, iš kurios paaiškėja, jog į socialinius ir aplinkosaugos aspektus galima atsižvelgti ir pripažinti laimėjusiu pasiūlymą ne tik, kai šie neturi įtakos kainai ar daro ją didesnę, bet net ir tuomet, kai galutinis produktas, pagamintas aplinkai draugišku būdu, nesiskiria nuo analogiško produkto, pagaminto nesilaikant aplinkai palankių nuostatų, nors jo kaina yra didesnė. Pagal ESTT⁵¹, atsižvelgimas į minėtus aspektus galimas tuomet, kai šie yra suderinami su ES

---

⁵⁰ Pvz., mediena, išgaunama iš aplinkai palankiu būdu naudojamo miško, greičiausiai bus brangesnė nei mediena, išgaunama atogrąžų miške nesilaikant aplinkos apsaugos principų.

⁵¹ *PreussenElektra* Byloje ESTT pasisakė, kad atsinaujinančių šaltinių naudojimas elektros energijai gaminti yra naudingas aplinkos apsaugai, nes tokiu būdu yra sumažinamas dujų, sukeliančių šiltnamio efektą kiekis, o kova su keliamu šiltnamio efektu yra vienas iš ES išsikeltų tikslų. (Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2001 m. kovo 13 d. sprendimas byloje C-379/98, *PreussenElektra AG v Schleswig AG*, in the presence of *Widpark Reußenköge III GmbH and Land Schleswig-Holstein*, ECR I-02099.)

politikos nusistatytais tikslais.⁵² Taigi šioje ESTT pozicijoje racionalaus lėšų panaudojimo vykdant viešuosius pirkimus klausimas sprendžiamas bendrų ES valstybių narių bendruomenės išsikeltų tikslų naudai, o ne tikslui įsigyti tinkamiausias prekes už mažiausią įmanomą kainą (geriausio kainos ir kokybės santykio esmė). Autorės nuomone, tai aiškintina tuo, jog minėti bendri ES politikos tikslai aplinkosaugos srityje yra svarbesni ilgalaikėje perspektyvoje, atsižvelgiant į vieną esminių darnaus vystymosi koncepcijos tikslų – išlaikyti nepakitusią aplinką ateities kartoms. Aplinkai kenksmingų gamybos būdų naudojimas gali lemti sunykimą svarbių gamtos išteklių, kuris vėliau gali atsieiti žymiai brangiau nei brangesnių, bet aplinkai palankesnių gamybos būdų naudojimas esamu momentu. Atsižvelgtina ir į moralinį aspektą vertinant aplinkos apsaugos svarbą, kuris atsispindi minėtame darnaus vystymosi koncepcijoje suformuotame principu. Taigi tokiu būdu ESTT, kaip vienas iš ES teisės šaltinių kūrėjų⁵³, sukuria ypač palankias sąlygas socialiai atsakingiems viešiesiems pirkimams, tačiau, kaip ir kitais nagrinėjama atvejais, valstybių narių nacionaliniai teisėkūros bei vykdomosios valdžios ir jiems pavaldūs subjektai turi imtis atitinkamų priemonių, kad šiomis sukurtomis sąlygomis siekiami tikslai galėtų būti įgyvendinami.

2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų konstatuojamosios dalies 92 punkte yra akcentuojamas tam tikras apribojimas perkančiosioms organizacijoms vertinant pasiūlymus pagal kainos ir kokybės santykį, būtent – perkančiosios organizacijos, rinkdamos pirkimų konkurso laimėtoją remdamosi kainos ir kokybės kriterijumi, negali savo sprendimo sudaryti sutartį su atitinkamu subjektu grįsti vien su sąnaudomis nesusijusiais kriterijais. Kokybiniai kriterijai turėtų būti derinami su sąnaudų kriterijais, kuriuos perkančioji organizacija savo nuožiūra galėtų vertinti remiantis kaina arba išlaidų efektyvumu (pvz., gyvavimo ciklo sąnaudos). Todėl perkančiosios organizacijos negali vertinti pasiūlymo remdamosi vien, pvz., tam tikru aplinkos apsaugos aspektu, jos visuomet turėtų atsižvelgti ir į kainą ar bendras sąnaudas. *Wienstrom* byloje, kur ESTT yra išaiškinęs, kad perkančiosios organizacijos savo nuožiūra gali nustatyti pasirinktų vertinimo kriterijų svorį, vienas iš iškeltų klausimų buvo susijęs su tuo, ar būtent tuo atveju perkančioji organizacija nesuteikė per reikšmingo svorio aplinkos apsaugos kriterijui (45% - aplinkosaugos kriterijus, 55% - kaina), ESTT ir šiuo atveju pasisakė, jog ne. Tad darytina išvada, kad perkančiosios organizacijos gali suteikti ir atitinkamai didelį svorį kokybiniam vertinimo kriterijui, tiesiog tai turėtų būti daroma įvertinant konkrečius atvejo aplinkybes (pvz., atsižvelgiant į pirkimo objektą, kam jis skirtas ir pan.). Tai

---

⁵² TREPTE, P. *Public Procurement in the EU: A Practitioner's Guide*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2007, p. 290-291.

⁵³ VILEITA, A., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 52.

pabrėžiama ir direktyvos aptariamame punkte, kur įtvirtinta kad perkančiosios organizacijos turėtų siekti pasirinkti tokius kriterijus, kurie padėtų joms pirkti aukštos kokybės darbus, prekes ir paslaugas, kuo labiau atitinkančius jų poreikius. Taigi perkančiosios organizacijos pasiūlymų vertinimo kriterijus turėtų rinktis labai apgalvotai, turėdamos kiekvienam jų pagrindą, kuo šis yra svarbus siekiant efektyvaus pirkimui skirtų lėšų panaudojimo tikslo. Direktyvos konstatuojamosios dalies 93 punkte yra įtvirtinta dar viena rekomendacija perkančiosioms organizacijoms, kaip galima įvertinti pasiūlymą atsižvelgiant į aplinkosaugos ar socialinius veiksnius, kai tam tikro pirkimo objekto fiksuota kaina ar atlyginimas už paslaugas yra nustatytas atitinkamose nacionalinėse valstybių narių nuostatose. Pabrėžiama, kad perkančiosios organizacijos turėtų vengti nustatyti konkurso laimėtoją traukiant burtus (esant fiksuotoms, taigi tapačioms, kainoms), kai galima įvertinti kainos ir kokybės santykį remiantis įvairiais esminiais kriterijais, kaip antai aplinkosauginiais⁵⁴ arba socialiniais aspektais⁵⁵. Pastebėtina, kad direktyvos antraštinės dalies sutarties skyrimo kriterijų 67 straipsnio 2 dalyje, kurioje be kita ko yra įtvirtinta ir aptariama nuostata, valstybėms narėms yra leidžiama padaryti šią nuostatą privalomą, nustatant teisės aktuose, kad perkančiosios organizacijos negali remtis tik kaina arba tik išlaidomis kaip vieninteliu sutarties skyrimo kriterijumi (arba gali leisti tai daryti tik tam tikroms perkančiųjų organizacijų kategorijoms ar tam tikroms sutarčių rūšims). Tokiu būdu valstybėms narėms yra suteikiama galimybė skatinti perkančiąsias organizacijas naudoti kokybinius kriterijus (tarp jų ir aplinkosaugos ar socialinius aspektus) įtvirtinant tai kaip jų pareigą vykdant viešuosius pirkimus. Žinoma, tokiu atveju nėra garantijos, kad vertindamos pasiūlymus perkančiosios organizacijos atsižvelgs būtent į aplinkosaugos ar socialinius aspektus, o ir turėtų tai daryti tik atsižvelgdamos į perkamą paslaugą ar produktą (kaip nustatyta minėtame direktyvos konstatuojamosios dalies 93 punkte), tačiau, autorės nuomone, valstybių narių sprendimas įtvirtinti tokią nuostatą, kaip perkančiųjų organizacijų pareigą, teisės aktų lygiu turėtų pastebimos įtakos dažnesniam socialinių ir aplinkosaugos aspektų įtraukimui vykdant viešuosius pirkimus. Manytina, kad tokiu atveju perkančiosios organizacijos atkreiptų dėmesį į galimybę naudoti aptariamus aspektus ir apskritai – tiek rengiant perkamo objekto technines specifikacijas, tiek sutarties įvykdymo sąlygose.

Taigi palyginti su 2004 m. direktyva dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo, 2014 m. direktyva dėl viešųjų pirkimų atveria nemažai naujų

---

⁵⁴ Pvz., atsižvelgiant į tai, ar knygos buvo atspausdintos ant perdirbto popieriaus, ar ant popieriaus iš tvarių šaltinių medienos, kokios galimos sąnaudos dėl išorinių aplinkos veiksnių (pvz., išmetamų teršalų).

⁵⁵ Pvz., atsižvelgiant, ar tarp asmenų, kuriems būtų paskirta vykdyti sutartį, skatinama socialinė nepalankioje padėtyje esančių asmenų ar pažeidžiamų grupių narių integracija.

galimybių socialiai atsakingiems pirkimams vykdyti įtraukiant socialinius ir aplinkos apsaugos aspektus sutarčių skyrimo etape. Pirmiausia tai yra susiję su mažiausios kainos kriterijaus eliminavimu vertinant konkurso dalyvių pasiūlymus. Tačiau taip pat svarbu, kad 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų apskritai skiriama kur kas daugiau dėmesio paaiškinimams, kaip socialiniai ir aplinkosaugos aspektai gali būti panaudojami vertinant pasiūlymus. Darytina prielaida, kad tinkamai perkėlus šias galimybes į nacionalinius teisės aktus, perkančiosios organizacijos, susipažinusios su teisinio reguliavimo nuostatomis, vykdydamos pirkimus, dažniau remtųsi socialiniais ir aplinkos apsaugos aspektais.

4.2.3.1 Gyvavimo ciklo sąnaudų metodas

Nagrinęjant ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų, svarbu yra aptarti ir gyvavimo ciklo sąnaudų metodą, kuris taip pat gali būti naudojamas pasiūlymų vertinimo etape. 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo šis metodas nebuvo aptartas, o 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų jo taikymas aprašytas gana išsamiai. Direktyvos konstatuojamosios dalies 96 punkte įtvirtinta, kad gyvavimo ciklo sąnaudų sąvoka apima visas išlaidas per darbų, prekių ar paslaugų gyvavimo ciklą. Direktyvos antraštinės dalies 68 straipsnio, skirto gyvavimo ciklo sąnaudų metodo naudojimo viešuosiuose pirkimuose sureguliuavimui, 1 dalyje yra išskiriamos išlaidų rūšys, kurios yra įtrauktinos naudojant gyvavimo ciklo sąnaudų skaičiavimo metodą. Iš jų socialiai atsakingų pirkimų kontekste aktualios yra šios: naudojimo išlaidos, tokios kaip energijos ar kitų išteklių vartojimo (pvz., gali būti atsižvelgiama, ar gali būti naudojama energija iš atsinaujinančių šaltinių, ar tai padidintų ar sumažintų su tuo susijusias išlaidas); priežiūros išlaidos; gyvavimo ciklo pabaigos išlaidos, tokios kaip surinkimo ar perdirbimo išlaidos (atsižvelgtina ar perdirbimas, tvarkymas galės būti atliktas ekologiniu būdu, ar tai lems didesnes ar mažesnes išlaidas); išlaidos dėl išorinių aplinkos veiksnių – vienos aktualiausių aptariant aplinkosaugos aspektus, nes apima tokias išlaidas kaip, pvz., su išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiu ar kitais išmetamais teršalais susijusias ir kitas klimato kaitos mažinimo išlaidas. Atkreiptinas dėmesys, kad pastaroji išlaidų rūšis gali būti įtraukta naudojant gyvavimo ciklo sąnaudų metodą tik su sąlyga, kad galima nustatyti ir patikrinti šių išlaidų piniginę vertę. Direktyvos konstatuojamosios dalies 96 punkte yra pateikiama ir daugiau pavyzdžių, kokios su aplinkos apsauga susijusios išlaidos gali būti vertintinos atitinkamo produkto gyvavimo ciklo laikotarpiu, pvz., užterštumo, kurį sukelia produktui skirtų

žaliavų gavyba arba pats produktas ar jo gaminimas, jeigu, kaip minėta, jos gali būti išreikštos pinigine verte arba (ko nėra aiškiai įtvirtinta antraštinės dalies reguliavime) gali būti vykdoma jų stebėseną.

Naudodamos gyvavimo ciklo sąnaudų metodą išlaidoms skaičiuoti, perkančiosios organizacijos pirkimo dokumentuose turi nurodyti, kokius duomenis turi pateikti konkurso dalyviai ir kokius metodus remdamosi tais duomenimis jos naudos išlaidoms apskaičiuoti. Tokiems skaičiavimo metodams taip pat yra keliami atitinkami reikalavimai siekiant užtikrinti nediskriminavimo principą. Visų pirma, išlaidų skaičiavimo metodas turėtų būti pagrįstas objektyviai patikrinamais ir nediskriminaciniais kriterijais, jis negali būti toks, kad tam tikriems ūkio subjektams būtų sudarytos nepalankios dalyvavimo konkurse sąlygos. Antra, metodas turi būti prieinamas susipažinti visoms suinteresuotoms šalims. Trečia, perkančiųjų organizacijų prašomus duomenis turėtų galėti pateikti įprasto pareiškimo ekonominės veiklos vykdytojai dėdami pagrįstas pastangas. Čia svarbu išskirti, kad siekiant išvengti palankesnių sąlygų sudarymo galimiams atitinkamiems konkurso dalyviams, išlaidų skaičiavimo metodikos neturėtų būti sudaromos ir naudojamos tik tam tikrai konkrečiai pirkimo procedūrai, taigi perkančiosios organizacijos galėtų nebent vadovautis nacionalinės, regioninės ar vietos valdžios patvirtintoms nuostatom, jei tokios yra parengtos, bet ne nusistatyti savas, kurios būtų pritaikytos konkrečiam pirkimui, t. y. tos metodikos turėtų būti pakankamai bendro pobūdžio. ES institucijos jau yra pradėjusios rengti tam tikras gyvavimo ciklo sąnaudų apibrėžimo bendras metodikas⁵⁶, o aptariamoje direktyvoje Europos Parlamentas įtvirtina nuostatą siekti tolesnio gyvavimo ciklo sąnaudų koncepcijos vystymo ir skatinimo ją taikyti tokiu būdu viešaisiais pirkimais palaikant darnų vystymąsi. Taip pat pažymėtina direktyvos nuostata, kad kai tik ES teisėkūros subjektų priimtas aktas dėl bendrojo gyvavimo ciklo sąnaudų apskaičiavimo metodo padaromas privalomu, tas bendrasis metodas taikomas gyvavimo ciklo sąnaudoms apskaičiuoti, t. y. perkančioji organizacija jį nurodo pirkimo dokumentuose, kai taiko gyvavimo ciklo sąnaudų kriterijų sutarties skyrimo procedūroje. Direktyvos konstatuojamojoje dalyje yra įtvirtintas uždavinys atsakingoms ES institucijoms parengti tokią bendrą gyvavimo ciklo sąnaudų skaičiavimo metodiką, taikomą konkrečioms prekių ar paslaugų kategorijoms. Taip pat atsižvelgtina į tai, kad tam tikros bendros metodikos jau yra parengtos tarptautiniu lygiu, kaip antai Produktų socialinio gyvavimo ciklo vertinimo gairės, priimtos pagal JTO Aplinkos apsaugos programą. Šiuo atveju reikėtų įvertinti, ar tikslinga rengti tuos pačius klausimus

---

⁵⁶ Pvz., 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/33/EB dėl skatinimo naudoti netaršias ir efektyviai energiją vartojančias kelių transporto priemones. OL, 2009 L 120, p. 5-12.

apimantį dokumentą, tačiau jau parengtų gairių naudojimas galėtų būti skatintinas įtvirtinant jį kaip rekomenduotiną (ar privalomą) naudoti teisės aktuose. Taigi atsižvelgiant į tai, kad ES pabrėžia gyvavimo ciklo sąnaudų metodo naudojimo svarbą ne kartą įtvirtindama nusistatymą vystyti bei skatinti bendrųjų europinių gyvavimo ciklo sąnaudų skaičiavimo metodikų koncepcijas ir plėtrą, darytina prielaida, kad greitai metu turėtų pasirodyti atitinkamos privalomos naudoti viešuosiuose pirkimuose sąnaudų skaičiavimo metodikos, padėsiančios siekti aplinkosaugos bei socialinės srities sąlygų gerinimo tikslų.

Apibendrinant darytina išvada, kad nepaisant griežtų reikalavimų, susijusių su viešųjų pirkimų skaidrumo ir nediskriminavimo principų įgyvendinimu, gyvavimo ciklo sąnaudų kriterijaus įtraukimas į viešųjų pirkimų konkurso laimėtojo nustatymo procedūrą stipriai išplėtė galimybes naudoti viešuosiuose pirkimuose socialinius bei aplinkosauginius aspektus.

4.4 Sutarties įvykdymo sąlygos

Plačiausias galimybes panaudoti socialinius ir aplinkosaugos aspektus perkančiosios organizacijos turi sutarties įvykdymo etape. Kai perkančioji organizacija, siekdama atitinkamų aplinkosaugos ar socialinių tikslų, nori įtraukti į reikalavimus tam tikrus tikslų siekti padedančias sąlygas, kurios nėra tinkamos apibrėžiant technines specifikacijas bei sutarties skyrimo kriterijus, jos gali tai padaryti sutarties įvykdymui keliamuose reikalavimuose. 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų 70 straipsnyje yra įtvirtinta tokia galimybė užsimenant, kad įtrauktinos specialios sąlygos, susijusios su sutarties įvykdymu, gali apimti aplinkosauginius, socialinius ar su užimtumu susijusius aspektus. Atkreiptinas dėmesys, kad ekonominės veiklos vykdytojais, kuriems paskirta įvykdyti sutartį, visais atvejais privalo laikytis teisės aktuose nustatytų normų, o šioje dalyje perkančiosios organizacijos gali iškelti tam tikrus papildomas reikalavimus siekdamas darnaus vystymosi tikslų.⁵⁷ Tai kaip tik ir atspindi minėtą ĮSA koncepcijos požymį, kad ūkio subjektai savanoriškai prisiima papildomas pareigas socialinės atsakomybės srityje, o ne tik laikosi tų, kurios jau ir taip yra nustatytos teisės aktuose. Reikalavimai, kuriuos turi tenkinti tokių aspektų įtraukimas į sutarties įvykdymo sąlygas, minėtame direktyvos straipsnyje apibrėžiami trumpai ir konkrečiai: tos sąlygos turi būti

---

⁵⁷ Europos Komisijos Užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinis direktoratas ir Vidaus rinkos ir paslaugų generalinis direktoratas. *Perkant socialiai. Vadovas – socialiniai aspektai viešuosiuose pirkimuose* [interaktyvus]. Europos Sąjunga, 2011. Prieiga per internetą: <http://www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6457&langId=lt> [žiūrėta 2016-11-26].

susijusios su sutarties dalyku (atsižvelgiant į ryšio su sutarties dalyku apibrėžimą, pateiktą direktyvos 67 straipsnio 3 dalyje)⁵⁸ ir nurodytos kvietime dalyvauti konkurse arba pirkimo dokumentuose. Panašiai galimybė įtraukti su aplinkosauga ar socialine sritim susijusias papildomas sąlygas sutarties įvykdymo reikalavimuose buvo apibrėžta ir 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų sutarčių sudarymo, tačiau pastebėtinas skirtumas, kad tuomet nebuvo keltas ryšio su sutarties dalyku reikalavimas, kaip ir dar nebuvo pateiktas jo apibrėžimas, tačiau reikalavimas buvo išreikštas „sąsajos su sutarties įvykdymu“ sąlyga.

Išsamiau sutarties įvykdymo sąlygų, apimančių aplinkosaugos ar socialinius aspektus, įtraukimas į viešuosius pirkimus yra paaiškintas 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų konstatuojamojoje dalyje. Šios sąlygos nėra reikšmingos atitinkamuose viešojo pirkimo procedūrų etapuose, t. y. perkančioji organizacija neatsižvelgia į jas rengdama technines specifikacijas, atrinkdama tinkamus konkurso dalyvius (atrankos metu jie neprivalo atitikti tų papildomų sąlygų) bei vertindama pasiūlymus sutarties skyrimo etape. Nors pasiūlymo ar paties konkurso dalyvio kvalifikaciniai požymiai neprivalo atitikti tokių sąlygų, jų išdėstymas skelbime apie pirkimą ar pirkimo dokumentuose supažindina galimus konkurso dalyvius su tuo, ko iš jų bus tikimasi, jei jiems bus paskirta vykdyti sutartį. Žinodami konkrečius perkančiosios organizacijos lūkesčius, konkurso dalyviai galės tiksliai apskaičiuoti prekių, paslaugų ar darbų kainą, jei dėl tų papildomų sąlygų jiems prireiktų padaryti tam tikras papildomas investicijas siekiant tinkamai įvykdyti sutartį.⁵⁹ Paminėtina, kad konkurso dalyviai, pateikdami pasiūlymus, turėtų įsipareigoti sutikti su išskeltomis sutarties įvykdymo sąlygomis. Jei atitinkamas dalyvis su tomis sąlygomis nesutiktų, jo pasiūlymas turėtų būti atmestas kaip neatitinkantis konkurso dokumentų.⁶⁰

2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų konstatuojamosios dalies 97, 98 ir 99 punktuose yra pateikiami pavyzdžiai, kokios su aplinkosauga ar socialine sritim susijusios sąlygos galėtų būti įtrauktos į sutarties įvykdymo reikalavimus. Pastebėtina, kad atitinkamais atvejais šios pavyzdinės sąlygos gali būti tinkamos panaudoti ir kaip sutarties skyrimo kriterijai. Taigi tokiomis sąlygomis gali būti, pvz., atitinkamų priemonių

---

⁵⁸ Išsamiau ryšio su sutarties dalyku apibrėžimas ir kiti aktualūs aspektai bus aptarti toliau.

⁵⁹ Europos Komisija. *Study on the Incorporation of Social Considerations in Public Procurement in the EU: Proposed Elements for Taking Account of the Social Considerations in Public procurement* [interaktyvus]. 2008. Prieiga per internetą:

<http://www.ec.europa.eu/social/contentAdmin/BlobServlet?docId=1475&langId=en> [žiūrėta 2016-11-25].

⁶⁰ Europos Komisijos Užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinis direktoratas ir Vidaus rinkos ir paslaugų generalinis direktoratas. *Perkant socialiai. Vadovas – socialiniai aspektai viešuosiuose pirkimuose* [interaktyvus]. Europos Sąjunga, 2011. Prieiga per internetą: <http://www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6457&langId=lt> [žiūrėta 2016-11-26].

įgyvendinimas, kuriomis skatinama moterų ir vyrų lygybė darbe, aktyvesnis moterų dalyvavimas darbo rinkoje ir profesinio bei asmeninio gyvenimo derinimas, užtikrinama aplinkos apsauga ar gyvūnų gerovė, taip pat – atitinkamų TDO konvencijų įgyvendinimas, reikalavimas pasamdyti daugiau asmenų, esančių nepalankioje padėtyje nei reikalaujama pagal teisės aktus (vėlgi atspindint ĮSA koncepcijos prasmę – priiimti daugiau atsakomybės nei reikalauja teisės aktai). Į sutarties įvykdymo sąlygas taip pat gali būti įtraukti tokie socialiniai ir užimtumą skatinantys aspektai kaip atitinkamų priemonių taikymas, kuriomis siekiama apsaugoti gamybos procese dalyvaujančių personalo narių sveikatą, taip pat pirmenybės teikimas nepalankioje padėtyje esančių asmenų ar pažeidžiamų grupių narių integracijai tarp asmenų, kuriems paskirta vykdyti sutartį, mokymai, kuriais siekiama suteikti atitinkamai sutarčiai įgyvendinti reikiamus gebėjimus, įdarbinimas ilgą laiką darbo nerandančių asmenų, įgyvendinimas mokymo priemonių, skirtų bedarbiams arba jaunimui paskirtos sutarties vykdymo metu. Kriterijai ir sąlygos, susijusios su atitinkamų paslaugų teikimu ar produktų gamybos procesu, gali būti, pvz., reikalavimas kad paslaugos būtų teikiamos naudojant efektyvius energijos vartojimo įrengimus, taip pat kad vykdant sutartį būtų naudojami sąžiningos prekybos kilmės produktai ar kad atitinkamų naudojamų produktų gamintojams būtų mokama tam tikra minimali kaina ar priemoka. Sutarties įvykdymo sąlygos, susijusios su aplinkos apsauga, galėtų būti prekių tiekimas laikantis ekologiškų principų, ekologiško tipo pakavimas bei šalinimo galimybės, išmetamų atliekų sumažinimas, efektyvus išlaidų naudojimas. Kai kurie užimtumo skatinimo pavyzdžiai minėti jau ir 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo, tačiau naujojoje direktyvoje pavyzdinis galimų sutarties įvykdymo sąlygų sąrašas stipriai papildytas įtraukiant daugiau socialinių bei aplinkosauginių aspektų pavyzdžių. Tačiau apskritai sutarties įvykdymo sąlygos labiausiai tinkamos skatinti ūkio subjektus sudaryti geresnes sąlygas savo darbuotojams, taip pat – užimtumo skatinimui. Tokie aspektai paprastai nėra tinkami panaudoti techninėse specifikacijose ar sutarties skyrimo kriterijuose dėl ryšio su sutarties dalyku reikalavimo, nebent būtų galimi kaip papildomi kriterijai renkantis tarp kitais, esminiais atžvilgiais lygiaverčių pasiūlymų.⁶¹ O sutarties įvykdymo sąlygose minėti aspektai yra leidžiami ir skatintini siekiant darbuotojų padėties gerinimo bei skatinant užimtumo augimą.

Vis dėlto, kaip minėta, ir sutarties įvykdymo etape ryšys su sutarties dalyku yra svarbi sąlyga norint įtraukti atitinkamus reikalavimus. Pagal 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų 98 punktą, „labai svarbu, kad sutarties skyrimo kriterijai arba sutarties

---

⁶¹ *Ibid.*

įvykdymo sąlygos, susijusios su gamybos proceso socialiniais aspektais, būtų susiję su pagal sutartį perkamais darbais, prekėmis ar paslaugomis“. Tame pačiame punkte nurodomas ESTT išaiškinimas⁶² dėl tam tikrų socialinių aspektų įtraukimo į sutarties skyrimo ar vykdymo etapus, kuriame ESTT pasisakė, kad šie aspektai turėtų būti taikomi laikantis 1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje⁶³ (toliau – 1996 m. direktyva dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje) ir neturėtų būti taikomi tiesiogiai ar netiesiogiai diskriminuojant ekonominės veiklos vykdytojus iš kitų valstybių narių ir trečiųjų valstybių – Pasaulio prekybos organizacijos sutarties dėl viešųjų pirkimų⁶⁴ ar laisvosios prekybos susitarimų, kurių šalis yra ES, šalių. Tai reiškia, jog reikalavimai susiję su minėtos direktyvos reglamentuojamomis darbo sąlygomis (pvz., minimalios užmokesčio normos), turėtų atitikti nacionalinių teisės aktų ar kolektyvinių sutarčių normas, kurios įtvirtintos atsižvelgiant į minėtos direktyvos nuostatas. Taigi perkančioji organizacija neturėtų nustatyti tokių reikalavimų, kurie viršytų direktyvoje užtikrintas atitinkamų darbo sąlygų garantijas, kai dėl šios priežasties tam tikri dalyviai negalėtų dalyvauti pirkimo konkurse, tiek nacionaliniu lygiu, tiek iš kitų ES narių ar minėtų kitų aktualių susitarimų šalys.⁶⁵

Taigi apskritai, papildomų sąlygų įtraukimas sutarties įvykdymo etape gali būti ypač veiksminga priemonė, skatinanti ĮSA bei atitinkanti šios koncepcijos požymius – savanorišką socialiai atsakingo veiklos vystymo modelio taikymą. Autorės nuomone, išnaudojant šią galimybę galima būtų pasiekti reikšmingų rezultatų socialinėje, darbuotojų apsaugos, užimtumo skatinimo srityse, nes atitinkami sektoriai, tokie kaip statybų, viešojo transporto, tvarkymo, socialinių ir sveikatos paslaugų, saugos paslaugų ir daugelis kitų, užima didelę dalį valstybėje atliekamų viešųjų pirkimų, kur minėtos, pvz., atitinkamo užmokesčio už darbą, sutarčių įvykdymo sąlygos įpareigotų sutarties vykdytojus užtikrinti geresnes darbo sąlygas darbuotojams. Tai ypač susiję su reikalavimu mokėti atitinkamą minimalų užmokestį darbuotojams, kuriems bus paskirta

---

⁶² *Rüffert* byla, kurioje ESTT pasisakė, kad perkančioji organizacija negali reikalauti laikytis kolektyvinės sutarties sąlygų, jei ši nėra pripažįstama visuotinai. (Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje C-346/06, *Dirk Rüffert v Land Niedersachsen*, ECR I-01989.) Sprendimas parentas 1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje nuostatom (OL, 1997 L 18, p. 1-6). Sprendimo reikšmė socialiai atsakingų pirkimų kontekste išsamiau bus aptarta toliau.

⁶³ 1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje. OL, 1997 L 18, p. 1-6.

⁶⁴ Pasaulio prekybos organizacijos sutartis dėl viešųjų pirkimų, patvirtinta 1994 m. gruodžio 22 d. Tarybos sprendimu dėl daugiašalių derybų Urugvajaus raunde (1986-1994) priimtų susitarimų patvirtinimo Europos bendrijos vardu jos kompetencijai priklausančių klausimų atžvilgiu (94/800/EB) (OL, 1994 L 336, p. 0001-0002).

⁶⁵ ES teisiniame reguliavime išskiriamas būtent šis – darbo teisės srities komandiruočių klausimas, kurio atžvilgiu yra įtvirtinta minėta nuostata.

vykdyti sutartį, nes paprastai teikiamų paslaugų ir vykdomų darbų didžiąją dalį kaštų sudaro būtent užmokestis darbuotojams, todėl yra buvę atvejų, kai ūkio subjektai, siekdami pasiūlyti kuo mažesnę kainą, mažindavo savo kaštus būtent užmokesčio darbuotojams sąskaita (nes paprastai perkančiosios organizacijos remdavosi būtent mažiausios kainos kriterijumi, be to, net ir atsižvelgiant į kitus galimus kriterijus, mažiausia kaina išlieka svarbiu aspektu renkant konkurso laimėtoją). Todėl, nors ir yra įtvirtintas minėtas pernelyg mažos kainos įvertinimo mechanizmas, tačiau jis užtikrina tik minimalias garantijas darbuotojams, kurios yra įtvirtintos teisės aktuose, o sutarties įvykdymo sąlygose perkančiosios organizacijos turi galimybę pareikalauti geresnių sąlygų nei yra garantuotos teisės aktuose.⁶⁶

4.5 Socialiai atsakingų pirkimų vykdymo apribojimai

Labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad visas minėtas priemones įtraukiant į viešąsias sutartis yra keliami ir tam tikri bendri reikalavimai, iš kurių apie tam tikrus jau buvo užsiminta. Vienas tokių yra paskelbimas apie keliamus atitinkamus socialinius ar aplinkosaugos reikalavimus skelbime apie konkursą ar pirkimo dokumentuose, būdingas visiems pirkimo procedūros etapams. Tiek 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų sutarčių sudarymo, tiek 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų yra įtvirtinta, kad socialiniai ir aplinkosauginiai reikalavimai perkamam objektui turi būti nurodyti pirkimo dokumentų techninių specifikacijų skiltyje. Jei nebuvo paminėti techninėse specifikacijose, tokie reikalavimai negali būti įtraukiami ar į juos atsižvelgiama vėliau, jau vertinant pasiūlymus, kad nebūtų pažeidžiamas dalyvių lygiateisiškumo principas, kai tam tikri dalyviai būtų negalėję pateikti savo pasiūlyme tokius reikalavimus atitinkamo dalyko dėl to, kad apie juos nebuvo informuoti reikiamu metu. Pirkimo dokumentuose turi būti nurodyti ir sutarties skyrimo kriterijai, įskaitant ir socialinius bei aplinkosauginius, su kiekvieno jų lemiamu svoriu konkurso dalyvių vertinamiesiems rezultatams, pagal kuriuos bus sprendžiamas konkurso laimėtojas. Tokiu būdu realizuojamas viešųjų pirkimų skaidrumo principas, kai kiekvienas dalyvis gali aiškiai matyti, kokį rezultatą gali pasiekti, koku pagrindu jis buvo atitinkamai įvertintas ir kuo pagrįstas yra sprendimas dėl konkurso laimėtojo. Be to, minėta, kad įtraukiant socialinius ar su aplinkos apsauga susijusius aspektus į sutarties įvykdymo sąlygas, šie turi būti

---

⁶⁶ SCHULTEN, Th., *et al. Pay and Other Social Clauses in European Public Procurement. An Overview on Regulation and Practices with a Focus on Denmark, Germany, Switzerland and the United Kingdom: A Study on Behalf of the European Federation of Public Service Unions (EPSU)* [interaktyvus]. Düsseldorf, 2012. Prieiga per internetą: <http://www.epsu.org/article/pay-and-other-social-clauses-european-public-procurement> [žiūrėta 2016-11-26].

nurodyti jau skelbime apie pirkimo konkursą arba pirkimo dokumentuose, tai reiškia, jog būsiami konkurso dalyviai su tokiais reikalavimais, kurie bus taikomi tik sutarties vykdymo etape, t. y. tik jau išaiškinus konkurso laimėtoją, turi būti supažindinti iš anksto bei tokiu būdu turėti galimybę įvertinti savo pajėgumą įvykdyti sutartyje numatytas sąlygas ar tinkamai pasiruošti jų vykdymui per turimą laiko tarpą. Taigi įtraukiant socialinius bei aplinkosauginius aspektus į viešuosius pirkimus labai svarbu yra tinkamas paskelbimas apie juos skelbime apie pirkimą ar jų nurodymas pirkimo dokumentuose. Šio reikalavimo svarba išryškėja ir analizuojant ESTT praktiką pirkimų bylose⁶⁷, kur ESTT, vertindamas socialinių ir aplinkosauginių aspektų panaudojimo teisėtumą, visuomet pabrėžia, kad jei atitinka kitus reikalavimus, minėti aspektai būtinai turi būti ir tinkamai iš anksto paskelbti.

Kiekvieno pirkimų procedūros etapo reguliavime yra pabrėžiama, kad atitinkami socialiniai ir aplinkosaugos aspektai gali būti taikomi pirkimo procedūroje tik jeigu yra susiję su sutarties dalyku, t. y. perkamomis prekėmis, paslaugomis ar darbais. Išsamiau ryšio su sutarties dalyku sąlyga yra atskleidžiama analizuojant atitinkamas ESTT praktikos bylas, o čia paminėtina tai, kad perkančioji organizacija minėtų dalykų gali reikalauti tik tiek, kiek tai yra susiję su darbų, prekių ar paslaugų vykdymo, tiekimo ir teikimo procesu, t. y. perkančioji organizacija negali reikalauti, kad konkurso dalyviai būtų iš esmės savo vykdomoje veikloje nusistatę tam tikrą socialinės atsakomybės ar poveikio aplinkai politiką. 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų antraštinės dalies 67 straipsnio 3 dalyje apibrėžiama, kad ryšio su sutarties dalyku sąvoka apima visus veiksnius, susijusius su konkrečiu perkamų prekių, paslaugų ar darbų gamybos, teikimo, vykdymo ar prekybos procesu arba konkrečiu kito jų gyvavimo ciklo etapo procesu net jei tokie veiksniai neapima jų materijos, t. y. tai gali būti, pvz., aplinkai poveikį darančios pirkimo objekto savybės.

Pabrėžtinai ir reikalavimas, kad pirkime naudojami socialiniai ar aplinkosaugos aspektai turi atitikti ES teisę (tiek pirminę – SESV, bendruosius principus, tiek antrinę – kitus privalomus teisės aktus), tarptautinius susitarimus, o taip pat ir nacionalinės teisės nuostatas valstybėse narėse. Minėti aspektai turi atitikti ir viešųjų pirkimų principus – lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo, proporcingumo ir abipusio pripažinimo, kylančius iš SESV įtvirtintų laisvo prekių ir paslaugų judėjimo ir įsisteigimo laisvės principų. Čia išskirtinas socialinių bei aplinkos apsaugos aspektų taikymo suderinamumas

---

⁶⁷ Pvz., Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1988 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje 31/87, *Gebroeders Beentjes BV v State of the Netherlands*, ECR 04635; Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje C-225/98, *Commission of the European Communities v French Republic*, ECR I-07445 (*Nord Pas de Calais* byla).

su nediskriminavimo principu tiek viešųjų pirkimų kontekste, tiek ES pirminės teisės kontekste. Perkančiosios organizacijos negali taikyti minėtų kriterijų tokiu būdu, kad dėl to būtų diskriminuojami tam tikri potencialūs konkurso dalyviai, taip pat galimi dalyviai iš kitų ES šalių. Ypač svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tiek aptariamoje direktyvoje, tiek apskritai ES teisinio reguliavimo politikoje, kartu su socialinės bei aplinkos apsaugos sričių gerovės vystymu, daug dėmesio skiriama ir mažų ir vidutinių įmonių galimybėms lygiaverčiai dalyvauti viešųjų pirkimų konkursuose kartu su stambesniais ūkio subjektais. Tai gali lemti ir tam tikrus apribojimus perkančiosioms organizacijoms nustatyti per didelius reikalavimus socialinėje ar aplinkosauginėje srityse, kuriuos mažoms ir vidutinėms įmonėms žymiai sunkiau įvykdyti ar atitikti. Taigi į šį aspektą perkančiosios organizacijos turėtų atsižvelgti nustatydamos socialinius ar aplinkosauginius reikalavimus konkurso dalyviams, kad nebūtų pažeistas minėtas nediskriminavimo principas mažų ir vidutinių įmonių atžvilgiu⁶⁸.

Svarbu paminėti ir reikalavimą, taikomą sutarties skyrimo etape, būtent – kriterijus, kuriuos perkančioji organizacija pasirenka pasiūlymų vertinimui ir išdėsto atitinkamoje pirkimo dokumentų dalyje, turi būti galimi patikrinti, įvertinti, apskaičiuoti, t. y. jie turi turėti aiškią ir objektyvią išraišką, leidžiančią konkurso dalyviams įvertinti jiems keliamus reikalavimus. Taip pat atitinkamais atvejais perkančiosios organizacijos skelbime turėtų būti pateiktos priemonės, kuriomis būtų įmanoma įvertinti konkurso dalyvių galimybes pagal nustatytus kriterijus.⁶⁹

Apskritai galima pastebėti, kad nepaisant suteikiamų įvairių galimybių įtraukti socialinius ir aplinkos apsaugos aspektus į viešuosius pirkimus, perkančiosios organizacijos turėtų tai daryti labai atsakingai, atsižvelgdamos į išdėstytus apribojimus, reikalavimus, kad nebūtų pažeisti teisės aktai ir juose įtvirtinti principai, ir būtinai atkreipti dėmesį į tai, kad nebūtų pažeidžiamos SESV nuostatos. Iš šių reikalavimų bei apribojimų matyti ES politiką formuojančių institucijų pozicija, kad ES pirminė teisė bei principai ir jų laikymasis yra aukščiau kitų tikslų, tačiau, autorės nuomone, tai yra pagrįsta pozicija, kadangi, nors viena vertus, atsižvelgiant į kai kuriuos apribojimus kartais yra užkertamas kelias įtraukti socialinius ar aplinkosauginius aspektus į viešuosius pirkimus, tačiau kita vertus, tai yra daroma siekiant užtikrinti atitinkamų labai svarbių principų įgyvendinimą, kurių neužtikrinus, valstybinės institucijos gali prarasti pasitikėjimą, kas būtų nepateisinama net siekiant darnaus vystymosi tikslų, kurie yra vieni

---

⁶⁸ 2011 m. spalio 25 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija“ KOM(2011) 681 galutinis. OL, 2012 C 229, p. 77-84.

⁶⁹ ESTT išaiškinimas *Wienstrom* byloje (Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2003 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje C-448/01, *EVN AG and Wienstrom GmbH v Republik Österreich*, ECR I-14527).

prioritetinių pagal strategiją „Europa 2020“. Juolab atsižvelgiant į tai, kad laikantis nustatytų taisyklių, socialiai atsakingi viešieji pirkimai, padedantys siekti minėtų darniojo vystymosi tikslų, gali būti skatinami ir sėkmingai vykdomi, tačiau tam valstybės turėtų imtis atitinkamų priemonių, tokių kaip geresnio perkančiųjų organizacijų informavimo apie ĮSA skatinimo svarbą, esamas galimybes bei mokymų, kaip jas išnaudoti.

4.6 Kiti ES teisės aktai, reguliuojantys socialiai atsakingų pirkimų vykdymą

Minėta, kad 2014 m. direktyva dėl viešųjų pirkimų yra kertinis dokumentas, reglamentuojantis bendrą viešųjų pirkimų vykdymo tvarką ES (sukuriantis valstybėms narėms pareigą tinkamai perkelti direktyvos nuostatas į nacionalines teisės sistemas ir tokiu būdu suderinti viešųjų pirkimų vykdymo procedūras tarp ES valstybių narių bei siekti bendrų tikslų). Tačiau atsižvelgiant į strategijoje „Europa 2020“ išsikeltus tikslus, o taip pat į viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo specifiką, kai socialinių ir aplinkosauginių kriterijų įtraukimas į techninių specifikacijų nuostatas, sutarties skyrimo ar įvykdymo sąlygas yra gana griežtai reglamentuotas bei tai, kad perkančiosios organizacijos negali būti iš esmės įpareigos taikyti socialinius ar aplinkosauginius aspektus, o tik daryti tai savo sprendimu, atsakingos ES institucijos imasi iniciatyvos ir leisti atitinkamus teisės aktus tam palankiuose sektoriuose, pagal kuriuos perkančiosioms organizacijoms tenka pareiga atliekant viešąjį pirkimą įtraukti atitinkamus socialinius ar aplinkosauginius reikalavimus tiekėjams. Tokie teisės aktai yra 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/33/EB dėl skatinimo naudoti netaršias ir efektyviai energiją vartojančias kelių transporto priemones⁷⁰, 2008 m. sausio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 106/2008 dėl Bendrijos raštinės įrangos energijos vartojimo efektyvumo ženklinimo programos⁷¹. Kaip teigiama 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų konstatuojamosios dalies 95-96 punktuose, dėl didelių skirtumų tarp atskirų sektorių ir rinkų, anot direktyvos leidėjų, būtų netinkama nustatyti bendrusius privalomus reikalavimus pirkimams aplinkosaugos ir socialinėje srityse, todėl ir yra rengiami atskiri reikalavimai viešiesiems pirkimams atitinkamose srityse, kur nustatomi tam tikri privalomi tikslai bei tiksliniai rodikliai, atsižvelgus į konkrečiame sektoriuje vyraujančias politikos kryptis ir sąlygas. Direktyvoje Europos Parlamentas įtvirtina siekį toliau rengti atitinkamus privalomus teisės aktus socialiai atsakingiems

⁷⁰ 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/33/EB dėl skatinimo naudoti netaršias ir efektyviai energiją vartojančias kelių transporto priemones (OL, 2009 L 120, p. 5-12).

⁷¹ 2008 m. sausio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 106/2008 dėl Bendrijos raštinės įrangos energijos vartojimo efektyvumo ženklinimo programos (nauja redakcija) (OL, 2008 L 39, p. 1-7).

viešiesiems pirkimams skatinti atskirose srityse. Taigi, nors tokiu atveju pačios perkančiosios organizacijos yra įpareigosos įtraukti aplinkosaugos ar socialinius aspektus į viešuosius pirkimus ne savanoriškai, tačiau šie reikalavimai turėtų paskatinti konkurse dalyvauti norinčius ūkio subjektus diegti atitinkamą socialinės ir aplinkosaugos sričių politiką į savo veiklą ne dėl teisės aktų reikalavimų, bet savo apsisprendimu, siekdami turėti galimybę dalyvauti atitinkamame konkurse, parduoti savo produkciją, todėl ir šiuo atveju tam tikra prasme yra įgyvendinamas ĮSA koncepcijos savanoriško taikymo bruožas.

5. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo aktualios praktikos apžvalga

Minėta, kad ESTT praktikoje yra pateikti išaiškinimai dėl įvairių klausimų, kilusių perkančiosioms organizacijoms įtraukus socialiai atsakingus kriterijus į savo pirkimus, taip pat išspręsti tokių kriterijų panaudojimo atitinkamuose pirkimuose teisėtumo klausimai. Kadangi nemažai klausimų kartojosi ne vienoje byloje, apibendrinant galima išskirti tam tikrus dažniausiai pasitaikančius probleminius aspektus, kylančius dėl socialinių bei aplinkosauginių kriterijų įtraukimo į viešųjų pirkimų sąlygas, tokius kaip vadinamasis ryšio su sutarties dalyku reikalavimas, socialinių ir aplinkosauginių aspektų panaudojimo suderinamumas su viešųjų pirkimų principais, taip pat su ES teise ir jos pamatiniais principais, ženklinimo ekologiniais ženklais reikalavimo klausimai. Kai kurie šių klausimų ESTT praktikoje buvo išspręsti nevienareikšmiškai, todėl norint atskleisti minėtų reikalavimų socialiai atsakingiems viešiesiems pirkimams tikslią prasmę, yra reikalinga išsamiau išanalizuoti ESTT argumentus kiekvienu konkrečiu atveju. Pažymėtina, kad ESTT nepripažįsta precedentinės teisės doktrinos ir todėl nėra saistomas savo paties anksčiau priimtų sprendimų bei priklausomai nuo atitinkamų aplinkybių gali tikslinti savo praktiką⁷². Tokių pavyzdžių būta ir viešųjų pirkimų, į kuriuos buvo įtraukti socialiniai ir aplinkosauginiai aspektai bylose⁷³. Tačiau nusistovėjusi ESTT praktika yra laikoma labai svarbiu šaltiniu vykdant ES teisėkūrą, turi didelės įtakos ES teisės raidai ir

---

⁷² Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. *Nacionalinės teisės aktų derinimo su Europos Sąjungos teise metodiniai nurodymai patvirtinti Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 1999 m. gruodžio 24 d. įsakymu nr. 19 (2.7. punktas)* [interaktyvus]. 1999. Prieiga per internetą: <http://www.etd.lt/lit/NACIONALINES-TEISES-AKTU-DERINIMO-SU-EUROPOS-SAJUNGOS-TEISE-METODINIAI-NURODYMAL...-DIREKTORIAUS-1999-M-GRUODZIO-/48> [žiūrėta 2016-11-25].

⁷³ Pvz., *Nord Pas de Calais* byloje ESTT akcentavo ES principus ir bendrus tikslus, tačiau vėliau *Rüffert* byloje vadovavosi antrine Europos Sąjungos teise, nors atsižvelgus į principus, sprendimas galėjo būti kitoks. Tai aptarta toliau darbe. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje C-225/98, *Commission of the European Communities v French Republic*, ECR I-07445 (*Nord Pas de Calais* byla). Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje C-346/06, *Dirk Rüffert v Land Niedersachsen*, ECR I-01989.

formavimui atitinkamų kryptių teisės aktuose bei atitinkamos politikos įgyvendinimui. Minėta, kad į ESTT išaiškinimus bei sprendimus buvo atsižvelgta ir kuriant aptartąsias viešųjų pirkimų direktyvas. Taigi ESTT priimtų sprendimų ir pateiktų išaiškinimų analizė yra naudinga tiek siekiant išsiaiškinti kaip traktuotinas socialinių ir aplinkosauginių aspektų įtraukimas į viešuosius pirkimus esant skirtingoms aplinkybėms, tiek siekiant atskleisti tam tikrų teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų sampratą, viešųjų pirkimų bei bendrų ES teisės principų veikimą atitinkamose situacijose, kitas nuostatas, įtvirtintas viešųjų pirkimų direktyvose, o taip pat ir padeda suprasti kodėl atitinkami reikalavimai buvo įtvirtinti, kuo jie svarbūs ir kokių tikslų jais siekiama. Teisinio reguliavimo reikalavimų socialiai atsakingiems viešiesiems pirkimams problemiškas perkančiųjų organizacijų įvardijamas kaip viena iš kliūčių, lemiančių socialinių ir aplinkosaugos aspektų ignoravimą atliekant viešuosius pirkimus.⁷⁴ Taigi atsižvelgdamos į ESTT sprendimų ir išaiškinimų apie atitinkamus netikrumą keliančius aspektus analizę, perkančiosios organizacijos turi galimybę vykdyti socialiai atsakingus viešuosius pirkimus, atitinkančius teisės aktuose nustatytus reikalavimus.

Šioje darbo dalyje atsižvelgiant į ESTT praktiką siekiama įvertinti ES teisinio reguliavimo taikymo ypatumus socialiai atsakingų viešųjų pirkimų srityje. Siekiant geriau juos atskleisti, kartu aptariamos ir aktualios analizuojamiems klausimams teisiniame reguliavime įtvirtintos nuostatos bei autorių darbuose pateikiamos pozicijos.

5.1 Ryšio su sutarties dalyku reikalavimas

Vienas iš probleminių aspektų įtraukiant socialinius ar aplinkosauginius kriterijus į viešųjų pirkimų sutartis yra ryšio su sutarties dalyku reikalavimas. Europos Komisijos Žaliojoje knygoje dėl ES viešųjų pirkimų modernizavimo tvirtinama, kad sąsaja su sutarties objektu yra pagrindinė sąlyga, kurios reikia laikytis norint į viešuosius pirkimus įtraukti bet kokius motyvus, susijusius su kitomis politikos kryptimis. „Tai pasakytina visais pirkimų proceso etapais ir kalbant apie skirtingus aspektus (technines specifikacijas, atrankos kriterijus, sutarties sudarymo kriterijus). Reikia, kad sutarties įvykdymo sąlygos būtų susietos su užduočių, kurios būtinos konkurso prekėms

---

⁷⁴ STEURER, R., et al. *Sustainable Public Procurement in EU Member States: Overview of Government Initiatives and Selected Cases. Final Report to the EU High-Level group on CSR* [interaktyvus]. 2007. Prieiga per internetą: http://sustainability.eu/pdf/csr/policies/Sustainable%20Public%20Procurement%20in%20EU%20Member%20States_Final%20Report.pdf [žiūrėta 2016-11-24].

(paslaugoms) gaminti (teikti), vykdymu.⁷⁵ Pirmiausia ryšio su sutarties dalyku koncepcija socialiai atsakingų pirkimų kontekste buvo pradėta vystyti ESTT praktikoje, kur pirmą kartą toks reikalavimas paminėtas *Concordia Bus* byloje⁷⁶. Netrukus šis reikalavimas vėl ESTT buvo prisimintas *Wienstrom* byloje⁷⁷. Taip ryšio su sutarties dalyku reikalavimui imta skirti vis daugiau dėmesio ir ES teisėkūros subjektų leidžiamuose įvairaus pobūdžio dokumentuose. Pvz., ryšio su sutarties dalyku būtinumas pabrėžiamas Europos Komisijos 2001 m. spalio 15 d. aiškinamajame komunikate dėl galimybių panaudoti socialines sąlygas viešojo pirkimo procese⁷⁸, kuris yra pirmasis dokumentas ES lygiu skirtas išskirtinai socialinių ir aplinkosauginių aspektų panaudojimui viešuosiuose pirkimuose aiškinimui. Nors 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo ryšio su sutarties dalyku apibrėžimas nepateikiamas, tačiau pats reikalavimas yra paminėtas konstatuojamosios dalies 1 punkte. Vis dėlto daugiau dėmesio sampratos atskleidimui direktyvoje neskiriama. Kitaip yra 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų. Čia ryšio su sutarties dalyku reikalavimas yra išreiškiamas kone kiekviename punkte ar straipsnyje, skirtame socialinių ar aplinkosauginių aspektų viešuosiuose pirkimuose aptarimui. Pati ryšio su sutarties dalyku samprata yra pateikiama direktyvos antraštinės dalies 67 straipsnio 3 dalyje: „Laikoma, kad sutarties skyrimo kriterijai yra susieti su viešosios sutarties dalyku, kai jie susiję su darbais, kurie turi būti atliekami, prekėmis, kurios turi būti tiekiamos, arba paslaugomis, kurios turi būti teikiamos pagal tą sutartį visais atžvilgiais ir visais jų gyvavimo ciklo etapais, įskaitant veiksnius susijusius su: a) konkrečiu tų darbų, prekių ar paslaugų gamybos, tiekimo, teikimo ar prekybos procesu arba, b) konkrečiu kito jų gyvavimo ciklo procesu, net jei tokie veiksniai neapima jų daiktinės materijos.“ Sampratos apibrėžimas suformuluotas remiantis ESTT sprendimu *Dutch Coffee* byloje⁷⁹. Nors, kaip minėta, pats reikalavimas direktyvoje akcentuojamas dažnai, tačiau jo sampratos išaiškinimui nėra skiriama tiek daug dėmesio. Bene vienintelis punktas, kuriame galima rasti ryšio su sutarties dalyku sampratos apibūdinimą yra direktyvos konstatuojamosios dalies 97 punktas, kuriame pateikiamas toks aiškinimas: „Siekiant

⁷⁵ 2011 m. sausio 27 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo: efektyvesnės Europos viešųjų pirkimų rinkos kūrimas KOM(2011) 15 galutinis.

⁷⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje C-513/99, *Concordia Bus Finland Oy, formerly Stagecoach Finland Oy Ab v Helsingin kaupunki and HKL-Bussiliikenne*, ECR I-07213.

⁷⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2003 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje C-448/01, *EVN AG and Wienstrom GmbH v Republik Österreich*, ECR I-14527.

⁷⁸ 28/11/2001 Interpretative communication of the Commission on the Community law applicable to public procurement and the possibilities of integrating social considerations into public procurement COM(2001) 566 final. OJ, 2001 333, p. 0027-0041.

⁷⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje C-368/10, *European Commission v Kingdom of the Netherlands*.

pirkimo procedūrose geriau atspindėti socialinius ir aplinkosaugos aspektus, perkančiosioms organizacijoms turėtų būti leidžiama naudoti su visais darbų vykdymo, prekių tiekimo ar paslaugų teikimo pagal viešąją sutartį gyvavimo ciklo aspektais ir etapais – nuo produktui skirtų žaliavų išgavimo iki produkto pašalinimo etapo – susijusius skyrimo kriterijus arba sutarties įvykdymo sąlygas, įskaitant veiksnius, susijusius su konkrečiu tų darbų, prekių ar paslaugų gamybos, tiekimo, teikimo ar prekybos ir jos sąlygų procesu arba konkrečiu procesu, vykdomu vėlesniame jų gyvavimo ciklo etape, net tais atvejais, kai šie veiksniai nėra susiję su esminiais jų aspektais.“ Toliau pateikiami ir galimų panaudoti socialinių ir aplinkosaugos kriterijų pavyzdžiai, kurie tenkintų ryšio su sutarties dalyku reikalavimą, kaip antai nuostata, kad gaminant produktus, kurie perkami, nebuvo naudotos toksinės medžiagos, arba nuostata, kad perkamos paslaugos yra teikiamos naudojant efektyvius energijos vartojimo įrenginius. Aptariamame punkte atsižvelgta ir į ESTT praktiką, pagal kurią tokios galimos panaudoti aplinkosaugos ir socialinės srities sutarties skyrimo ar vykdymo sąlygos gali būti susijusios ir su sąžiningos prekybos produktų tiekimu arba naudojimu sutarties vykdymo etape. Nurodyti ir tokių sąlygų pavyzdžiai, kaip antai sąlyga, kad atitinkamas produktas būtų sąžiningos prekybos kilmės⁸⁰, įskaitant reikalavimą mokėti minimalią kainą ir priemoną gamintojams. Taip pat su aplinkosaugos aspektais susijusios sutarties sąlygos gali apimti, pvz., prekių tiekimą, pakavimą ir šalinimą, darbų ir paslaugų pirkimo sutartyse – išmetamų atliekų sumažinimą ir efektyvų išlaidų naudojimą. Kitas ypač svarbus momentas įtvirtintas direktyvos konstatuojamosios dalies 97 punkte apibrėžia atitinkamas socialinių ar aplinkosauginių reikalavimų taikymo ribas: „perkančiosioms organizacijoms neturėtų būti leidžiama reikalauti, kad konkurso dalyviai būtų nustatę tam tikrą įmonės socialinės atsakomybės ar poveikio aplinkai atsakomybės politiką“. Tai aiškintina tuo, jog kriterijai ar sąlygos, susiję su bendra įmonės politika, nėra laikytini veiksniais, apibūdinančiais perkamų darbų, prekių ar paslaugų vykdymo, tiekimo ar teikimo konkretų procesą. Nors atsižvelgiant į šią pastabą gali atrodyti, kad ĮSA koncepcijos laikymasis apskritai nėra galimas įtraukti į viešųjų pirkimų konkursus kaip reikalavimas dalyviams, tačiau minėta, kad pati ĮSA koncepcija nėra vienreikšmė ir taip pat nėra kažkur konkrečiai įtvirtinta, ji tiesiog apima įvairius ekonominės veiklos vystymo modelius, kurie atitinka ĮSA koncepcijos principus. Taigi atitinkamų veiklos vykdymo standartų perkančiosios organizacijos gali reikalauti rengdamos pirkimų konkursus, pabrėžtina tik tai, kad tokių

---

⁸⁰ „Sąžininga prekyba – tai prekyba, paremta bendradarbiavimu, skaidrumu ir pagarba bei lygybe. Sąžininga prekyba sudaro geresnes sąlygas smulkiems gamintojams ir darbuotojams bei užtikrina jų teises ir teisingą atlygį, ypač besivystančiose šalyse, taip prisidedama prie darnaus vystymosi.“ (Žr. Lietuvos vartotojų institutas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.vartotojai.lt/index.php?id=7579> [žiūrėta 2016-12-05]).

reikalavimų apimtis turėtų apsiriboti tik su pirkimo objektu susijusiems procesams apibūdinti, bet negali apimti visos atitinkamos įmonės vykdomos veiklos. ĮSA, kaip reikalavimo viešuosiuose pirkimuose, nustatymas taip pat buvo pateiktas kaip pavyzdys Europos Komisijos pavyzdiniame galimų socialinių aspektų viešuosiuose pirkimuose sąrašė, publikuotame 2010 m.⁸¹ Todėl darytina išvada, kad iš esmės ĮSA sąlyga yra leistina, tik turi griežtas taikymo ribas atsižvelgiant į pateikiamą ryšio su sutarties dalyku sampratą.

Ryšio su sutarties dalyku būtinumas nustatant įvairius reikalavimus perkamo objekto charakteristikoms iš esmės nėra kvestionuojamas. Aktualus klausimas yra šio reikalavimo apibrėžimas, t. y. galėjimas įvertinti, kokios perkančiosios organizacijos nustatytos sąlygos tenkina ryšio su sutarties dalyku reikalavimą, o kokios ne.⁸² Nors pats apibrėžimas, pateiktas 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų, bei šio toks jo išaiškinimas direktyvos konstatuojamojoje dalyje neatrodo komplikuotas, jo susiformavimo istorija ESTT praktikoje rodo, kad socialinių ir aplinkosaugos aspektų taikymas viešųjų pirkimų procedūrose ryšio su sutarties dalyku kontekste ne visada buvo vertintas vienareikšmiškai. ESTT išaiškinimų sekoje galima pastebėti, kaip ryšio su sutarties dalyku ribos buvo išplėstos, pripažįstant jį esamu pasitelkiant vis platesnį sąsajumo traktavimą. Tai kelia dar vieną klausimą, bandytą spręsti jau 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų – koks yra optimalus ryšio su sutarties dalyku reikalavimo griežtumo ir jo taikymo laisvumo santykis.⁸³

5.1.1 Concordia Bus byla

Minėta, kad pirmiausia reikalavimas buvo nustatytas ESTT *Concordia Bus* byloje. Helsinkio miestas, kaip perkančioji organizacija, paskelbė konkursą autobusams įsigyti. Pasirinktas sutarties skyrimo kriterijus buvo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimas. Vertinant pasiūlymus, konkurso dalyviams buvo suteikti papildomi taškai už mažesnę autobusų išmetamų teršalų kiekį bei mažesnę į aplinką skleidžiamo triukšmo lygį. Tokiu būdu daugiausiai taškų surinko pasiūlymas, kurio kaina nebuvo mažiausia, bet

---

⁸¹ SCHULTEN, Th., et al. *Pay and Other Social Clauses in European Public Procurement. An Overview on Regulation and Practices with a Focus on Denmark, Germany, Switzerland and the United Kingdom: A Study on Behalf of the European Federation of Public Service Unions (EPSU)* [interaktyvus]. Düsseldorf, 2012. Prieiga per internetą: <http://www.epsu.org/article/pay-and-other-social-clauses-european-public-procurement> [žiūrėta 2016-11-26].

⁸² ClientEarth. *Clarifying the Link to the Subject Matter for Sustainable Procurement Criteria: Briefing* [interaktyvus]. 2011. Prieiga per internetą: <http://www.documents.clientearth.org/library/download-info/briefing-no-4-clarifying-the-link-to-the-subject-matter-for-sustainable-procurement-criteria/> [žiūrėta 2016-11-25].

⁸³ *Ibid.*

didžiausią taškų kiekį lėmė būtent minėti aplinkosauginiai kriterijai.⁸⁴ Sprendžiant klausimą dėl tokio vertinimo teisėtumo, Helsinkio miestas ir Suomijos Vyriausybė argumentavo tuo, jog švari miesto aplinka yra bendras gyventojų interesas, už kurio užtikrinimą yra atsakinga miesto valdžios institucija, kuri skiria ir biudžeto dalį sveikatos apsaugos sričiai, taigi aplinkosauginis aspektas (nuo kurio gali priklausyti ir gyventojų sveikata) gali būti traktuotinas kaip ekonominės kilmės.⁸⁵ Kitos bylos šalys taip pat pateikė savo komentarus šiuo klausimu, tarp kurių Olandijos Vyriausybė išreiškė panašią poziciją kaip ir Suomijos, teigdama, kad Helsinkio miestas turėjo teisę atsižvelgti į aplinkosaugos aspektus grindžiant tuo, jog miesto valdžia yra atsakinga ir už miesto aplinkosaugos politiką, taigi ir finansinę jos pusę. Austrijos, Švedijos ir Jungtinės Karalystės Vyriausybės visos išreiškė pastebėjimus (taip pat pagrįstus aktualių teisės aktų analize), jog su aplinkosauga susiję kriterijai yra leistini viešojo pirkimo konkurse, jei jie yra susiję su perkamu objektu ar su sutartimi. Buvo pareikšta ir Europos Komisijos pozicija šiuo klausimu, kuria Europos Komisija išaiškino, kad aplinkosauginis kriterijus renkant ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą yra leistinas, kai jis tenkina keturias sąlygas: toks kriterijus yra objektyvus, jis yra taikomas visiems konkurso dalyviams, jis turi būti griežtai susijęs su skirtinos sutarties dalyku ir jis turi turėti tiesioginį teigiamą ekonominį poveikį perkančiajai organizacijai. Įvertines visas aplinkybes, ESTT pasisakė, kad pagal taikomus teisės aktus, perkančioji organizacija turi teisę pasirinkti vertinimo kriterijus, kurie nebūtinai yra ekonominės kilmės, tačiau tokie kriterijai turi būti susiję su sutarties dalyku. Argumentuota tuo, kad teikiamas pasiūlymas yra savaime susijęs su sutarties dalyku, dėl to vertinimo kriterijai, taikomi šiam pasiūlymui vertinti, taip pat turi būti susiję su sutarties dalyku. Aptariamoje byloje ESTT pripažino, kad išmetamų teršalų kiekis ir į aplinką skleidžiamo triukšmo lygis yra kriterijai, susiję su sutarties dalyku, kuris yra miesto viešojo transporto paslaugų teikimas.⁸⁶ Vertinant pagal ryšio su sutarties dalyku sampratą, suformuluotą 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų, ryšys su sutarties dalyku šiuo atveju pasireiškia įsigytos prekės eksploatacijos metu – naudojant autobusus viešojo miesto transporto paslaugoms teikti, taigi būtina sąsajumo su sutarties dalyku sąlyga yra tenkinta.

---

⁸⁴ MICKEVIČIŪTĖ, N. ir MURAVJOV, S. (sudarytojai). *Naujos tendencijos viešuosiuose pirkimuose: privatumai ir trūkumai*. Vilnius: Eugrimas, 2010, p. 85.

⁸⁵ *Concordia Bus* bendrovė, kuri ir kreipėsi į teismą dėl to, kad sutartis nebuvo sudaryta su ja dėl netinkamų vertinimo kriterijų pasirinkimo, teigė, jog išanalizavus taikytinus ES teisės aktus, juose yra reikalaujama, kad viešųjų pirkimų procedūrose naudojami vertinimo kriterijai visada turi būti ekonominės kilmės.

⁸⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje C-513/99, *Concordia Bus Finland Oy, formerly Stagecoach Finland Oy Ab v Helsingin kaupunki and HKL-Bussiliikenne*, ECR I-07213. Sprendimo 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 57, 59, 65 punktai.

5.1.2 *Wienstrom* byla

Kol kas vienintelė byla ESTT praktikoje, kur ESTT buvo konstatuota, kad pasirinktas kriterijus neatitinka ryšio su sutarties dalyku reikalavimų, buvo netrukus po *Concordia Bus* nagrinėta *Wienstrom* byla. Austrijos valdžios institucija paskelbė konkursą dėl elektros energijos tiekimo, kuriame kaip sutarties sudarymo kriterijus pasirinko kainą ir elektros, pagamintos iš atsinaujinančių šaltinių dalį.⁸⁷ Austrijos nacionalinis teismas kreipėsi į ESTT dėl išaiškinimo, ar pasirinktas sutarties sudarymo kriterijus yra teisėtas, kai juo yra vertinama ne tik elektros energijos tiekiamas dalis perkančiajai organizacijai, bet galėjimas tiekti elektros energijos, gaminamos iš atsinaujinančių šaltinių, daugiau nei nustatyta sutartyje (už sutartyje nustatyto kiekio viršijimą skiriami papildomi taškai). Suabejota ryšio su sutarties dalyku buvimu dėl to, kad tokiu būdu vertinama ne sutarties dalyką – elektros energijos tiekimą perkančiajai organizacijai – apimanti elektros energijos, išgaunamos iš atsinaujinančių šaltinių, dalis, bet apskritai kiekvieno dalyvio galimas pagaminti elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių kiekis neapibrėžtam vartotojų ratui, taigi vertinami dalyvio pajėgumai apskritai, o ne tik sutarties įvykdymo kontekste. Būtent tokią poziciją byloje išreiškė Olandijos Vyriausybė ir Europos Komisija. Europos Komisija pasisakė, kad iš esmės aptariamas vertinimo kriterijus galėtų būti leistinas, jei juo būtų vertinama konkreti elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių išgaunama dalis arba, jei vertinama galimybė viršyti nustatytą kiekį, turėtų būti konkretus tokio vertinamo viršijamo kiekio įvardijimas, pvz., 10 procentų daugiau nei nustatytas metinis suvartojimas. Kitos byloje dalyvaujančios šalys taip pat išsakė savo poziciją, kad aptariamam atveju pasirinktas vertinimo kriterijus yra susijęs su pačiais dalyviais (jų galimo pagaminti elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių kiekiu), o ne su sutarties dalyku – pagaminamos elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių dalimi, tiekiamas perkančiajai organizacijai. Perkančioji organizacija, kaip atsakovė, argumentavo savo pasirinkimą tuo, jog tai, kad elektros dėl jos specifikos neįmanoma saugoti atsargai, lemia, kad bendras iš atsinaujinančių šaltinių pagaminamas jos kiekis yra svarbus perkančiajai organizacijai, nes kuo daugiau konkurso dalyvis gali pagaminti tokios elektros, tuo mažesnė rizika, kad perkančiosios organizacijos poreikis atitinkamam elektros kiekiui nebus patenkintas, kai tektų skubiai ieškoti kito varianto už optimalią kainą. Austrijos Vyriausybė pridėjo savo argumentus, kad dėl elektros energijos atsinaujinančių šaltinių specifikos – pvz., vėjo ar saulės – elektros energijos gamyba iš šių šaltinių yra sezoniška, bet nepaisant to, didžiausias elektros energijos poreikis yra žiemą.

---

⁸⁷ *Cit. op. 74.*

Todėl minėto vertinimo kriterijaus tikslas yra užtikrinti, kad laimėjęs konkursą ūkio subjektas bus pajėgus aprūpinti perkančiąją organizaciją reikiamu elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių kiekiu nepaisant nevienodų galimybių gaminti bei skirtingo kiekio poreikio metų tėkmėje. Vis tik ESTT pateiktas atsakymas į iškeltą klausimą patvirtino šioje situacijoje ryšio su sutarties dalyku nebuvimą, pripažindamas minėtus bylos dalyvių argumentus. ESTT taip pat pridėjo, kad tame pačiame kontekste pažeidžiamas ir nediskriminavimo principas, kadangi smulkesni ūkio subjektai, pajėgūs patenkinti perkančiosios organizacijos reikalaujamą metinį elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių kiekį, atsiduria blogesnėje padėtyje nei stambesnieji, galintys apskritai pagaminti kur kas didesnius tokios elektros energijos kiekius, už tai gaudami papildomus taškus pasiūlymų vertinimo etape. Be to, tokiu būdu būtų daroma neigiama įtaka konkurencinei padėčiai rinkoje. ESTT, atsižvelgdamas į minėtus perkančiosios organizacijos ir Austrijos Vyriausybės argumentus, taip pat pažymėjo, kad iš esmės kriterijus, kurio pagalba būtų įvertinamas tinkamo sutarties įvykdymo užtikrintumas, galėtų būti pasirenkamas ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo įvertinimui, tačiau konkrečiu atveju – vertinimas konkurso dalyvių galimybės pagaminti elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių didžiausio kiekio virš pirkimo skelbime nustatytojo – negali būti leistinas naudoti kaip sutarties skyrimo kriterijus. Todėl aptariamas atvejis, kai pirkimo skelbime yra reikalavimas dalyviams pateikti duomenis apie savo galimus pagaminti elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių kiekius ir po to vertinant skiriamas didžiausias kiekis taškų dalyviui, kuris pagamina didžiausią tokios elektros energijos kiekį virš skelbime nustatytojo, nėra suderinamas su ES teisės aktų reikalavimais.⁸⁸ Šis ESTT sprendimas parodo ryšio su sutarties dalyku reikalavimo sudėtingumą, kai neatsižvelgimas į vieną konkrečią aplinkybę pasirenkant aplinkosauginį sutarties skyrimo kriterijų lėmė tokio kriterijaus neteisėtumą, nors iš principo visi kiti kriterijaus požymiai būtų buvę tinkami. Šioje situacijoje atsispindi minėto 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų konstatuojamosios dalies 97 punkto taisyklė, kad perkančioji organizacija, pasirinkdama socialinį ar aplinkosauginį pasiūlymo vertinimo kriterijų, negali reikalauti, kad atitinkamos reikalaujamos produkto ar paslaugos savybės būtų būdingos visai konkurso dalyvio gaminamai produkcijai ar teikiamoms paslaugoms, skirtoms neapibrėžtam vartotojų ratui. Galima dar pastebėti, kad perkančioji organizacija gali reikalauti atitinkamų prekių ar paslaugų charakteristikų tik su ja sudaromos tų prekių tiekimo ar paslaugų teikimo sutarties ribose.

---

⁸⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2003 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje C-448/01, *EVN AG and Wienstrom GmbH v Republik Österreich*, ECR I-14527. Sprendimo 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71 punktai.

5.1.3 Dutch Coffee byla

Kita ryšio su sutarties dalyku sampratai apibrėžti reikšminga yra vadinamoji *Dutch Coffee* byla, kurioje Šiaurės Olandijos provincija, kaip perkančioji organizacija, paskelbė pirkimo konkursą dėl kavos automatų tiekimo bei aptarnavimo (įskaitant reikiamus ingredientus, pvz., kava, cukrus ir kt.). Šiame skelbime buvo nurodytas reikalavimas tiekėjams turėti konkrečius kokybės ženklus – EKO ir Max Havelaar. Europos Komisija, kaip ieškovė, be kitų ieškinio pagrindų nurodė, kad skelbime nurodyti ženklai nėra susiję su pirkimo objektu, todėl nėra leistini naudoti skelbime kaip reikalavimas konkurso dalyviams, remiantis tuo metu galiojusios 2004 m. direktyvos dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo nuostatom⁸⁹. Komisijos teigimu, kriterijai, kuriais grindžiami kokybės ženklai EKO ir Max Havelaar, susiję ne su pačiais tiektais produktais, o su bendra dalyvių politika, ypač kokybės ženklo Max Havelaar atveju.⁹⁰ Vėlgį galima prisiminti vėliau 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų įtvirtintą taisyklę, kad perkančioji organizacija negali nustatyti konkurso dalyviams reikalavimų, kurie būtų taikomi visai jų veiklos politikai, o ne tik tinkamam konkrečios viešojo pirkimo sutarties įvykdymui, kuri yra ryšio su sutarties dalyku sampratos dalis, todėl, nors ir neišreiškšta *expressis verbis*, galėjo būti pritaikyta ir galiojant 2004 m. direktyvai dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų sutarčių sudarymo. Taigi spręstas klausimas šiek tiek siejasi⁹¹ su *Wienstrom* bylos atveju, tačiau šioje byloje ESTT ryšio su sutarties dalyku trūkumo neįžvelgė. Nyderlandų Karalystė, kaip atsakovė, į minėtą ieškinio pagrindą atsakė tuo, kad pasirinktas sutarties sudarymo kriterijus – atitinkamų kokybės ženklų turėjimas – susijęs su ekologiškų ir sąžiningos prekybos produktų tiekimu, ir tai, kad tokia nustatyta sąlyga yra įvykdyta, parodo „kokybinį pasiūlymų aspektą, leidžiantį įvertinti jų kainos ir kokybės santykį“. ESTT, spręsdamas aptariamą klausimą, visų pirma atsižvelgė į kriterijus, kuriais grindžiami perkančiosios organizacijos reikalauti kokybės ženklai. Buvo išsiaiškinta, kad ženklų EKO apibūdinami ekologiški produktai, ženklų Max Havelaar – sąžiningos prekybos produktai. ESTT atsižvelgė taip pat į priimtą reglamentą, reguliuojantį ekologinės gamybos būdą, kurio konstatuojamojoje dalyje paaiškinama, kad tokiu gamybos būdu yra skatinama gamtos apsauga, nes jis apima didelius trąšų ir

⁸⁹ Direktyvos 53 straipsnio 1 dalies a) punkte yra nustatyta, kad perkančioji organizacija, pasirinkusi sutarties skyrimui nustatyti ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų, pasiūlymų vertinimui gali pasirinkti įvairius su sutarties dalyku susijusius aspektus.

⁹⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje C-368/10, *European Commission v Kingdom of the Netherlands*.

⁹¹ Byloje taip pat sprendžiamas klausimas dėl atitinkamų reikalavimų kėlimo visai konkurso dalyvio veiklai, o ne tik apimamai konkrečios viešojo pirkimo sutarties.

pesticidų naudojimo apribojimus. Taip pat buvo įvertinti kriterijai, kuriais remdamasis atsakingas fondas suteikia naudoti Max Havelaar kokybės ženklą – jais siekiama sudaryti palankias sąlygas smulkiesiems besivystančių šalių gamintojams, palaikant su jais komercinius santykius, kuriuose atsižvelgiama į realius šių gamintojų poreikius, o ne tik rinkos dėsnius. Remdamasis šia informacija, ESTT padarė išvadą, jog nustatytas kriterijus turėti minėtus ženklus susijęs su socialinėmis ir aplinkosauginėmis charakteristikomis, ir patenka į taikytinos teisės normos reguliavimo sritį. Kitas svarbus aspektas, į kurį buvo atsižvelgta, buvo tas, kad pagal skelbtą pirkimo aprašymą, šis pirmiausia buvo skirtas kavos, arbatos ir kitų ingredientų, reikalingų gėrimams gaminti atitinkamais automatais, įsigijimui. Iš to, kaip buvo suformuluotas sutarties skyrimo kriterijus, buvo matyti, kad jis taikomas tik pagal sutartį įsigyti planuojamiems ingredientams, bet juo nesiekama apimti visos konkurso dalyvių tiekiamos produkcijos apskritai. Taigi atitinkamų kokybės ženklų kriterijus yra susijęs su sutarties pirkimo objekto dalimi.⁹² Šis ESTT argumentas vėlgi atspindi jau minėtą svarbų ryšio su sutarties dalyku sampratos aspektą – perkančiosios organizacijos taikomo reikalavimo apimties kriterijų. Toliau sprendime ESTT įtvirtino dar vieną ypač svarbų ryšio su sutarties dalyku sampratos aspektą, kuris irgi buvo įtvirtintas 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų. Nuostata buvo suformuluota atsižvelgiant į generalinės advokatės pateiktą išvadą. Generalinės advokatės Kokott išvados 110 punkte pažymėta tai, kad nors Max Havelaar ženklas neapibrėžia produkto savybių tiesiogine prasme, kas yra reikalaujama apibrėžiant pirkimo objekto technines specifikacijas, bet juo yra suteikiama informacija apie tai, ar tiekėjas įsigijo tiekintą prekes vadovaudamasis sąžiningos prekybos politika. Tuo remdamasi, generalinė advokatė pateikė išvadą, kad minėto ženklo reikalavimas yra susijęs su sutarties dalyku – ingredientų, tokių kaip cukrus, pieno milteliai, kakava, tiekimu. Advokatė taip pat atkreipė dėmesį į perkančiosios organizacijos pirkimo dokumentuose akcentuotą socialinės atsakomybės svarbą, pastebėdama, kad tokiu atveju suprantama, kad jai nustatant perkamo objekto kainos ir kokybės santykį, reikšmingą vaidmenį gali vaidinti tai, ar tiekėjo tiekiamą prekę buvo įsigyta sąžiningos prekybos sąlygomis. Išvadoje pateikiama nuomonė ir dėl ryšio su sutarties dalyku reikalavimo griežtumo lygio – žiūrint į šį reikalavimą griežtai, reikėtų įvertinti, kad, pvz., cukraus, įsigyto sąžiningai ar nesąžiningai prekiaujant, skonis nesiskiria, tačiau, anot Kokott, „produktas, patekęs į rinką nesąžiningomis sąlygomis, socialiai atsakingo elgesio klientams kelia nemalonių

---

⁹² *Ibid.*

asociacijų“.⁹³ ESTT, remdamasis advokatės pateikta pozicija (taip pat *Wienstrom* byloje suformuluotom nuostatom), padarė išvadą, kad neturi būti reikalaujama, kad sutarties skyrimo kriterijus būtinai būtų susijęs su vidine pirkimo objekto charakteristika, „t. y. elementu, kuris materialine prasme „įsikūnija“ šiame produkte“. Remdamasis išvardytais argumentais, ESTT konstatavo, kad aptariamam atveju perkančiosios organizacijos pasirinktas kriterijus turi atitinkamame teisės akte reikalaujamą sąsają su sutarties dalyku.⁹⁴ Paminėtinas ir prieštarigai vertinto sąžiningos prekybos reikalavimo⁹⁵ įteisinimas šiuo sprendimu, kuris kaip pavyzdys įtrauktas ir į 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų konstatuojamosios dalies 97 punktą, detalizuojantį ryšio su sutarties dalyku sampratą. Vis tik kitas perkančiosios organizacijos reikalavimas, iškeltas socialiniams ir aplinkosaugos tikslams siekti, susilaukė kitokio ESTT įvertinimo. Teismo sprendimu, reikalavimai laikyti „darniųjų pirkimų ir socialinės įmonių atsakomybės“ bei pareiga „prisidėti prie to, kad kavos rinka taptų darnesne, o kavos gamyba – atsakinga ekologiniu, socialiniu ir ekonominiu atžvilgiais“ nėra susiję su sutarties dalyku ir yra orientuoti į bendrą įmonės politiką, bet ne į konkrečios sutarties vykdymo sąlygas.⁹⁶ Galbūt tokį sprendimą lėmė tai, kad šie reikalavimai buvo nepakankamai aiškiai suformuluoti, nes, remiantis minėtu ESTT išaiškinimu bei generalinės advokatės Kokott nuomone dėl kokybės ženklų sąsajos su sutarties dalyku, atrodytų, kad ir šie reikalavimai galėtų būti traktuotini taip pat. Tačiau nepakankamai aiški formuluotė bei netinkamas jų panaudojimas (vertinant dalyvio profesinių pajėgumų lygį) lėmė šių reikalavimų neteisėtumą. Taigi šioje byloje pažymėtas ne vienas ryšio su sutarties dalyku sampratai svarbus aspektas. Dar vienas jų, reikalaujantis platesnio aptarimo, yra reikalavimo griežtumo ribos. Autorė Semple pastebi, kad šioje byloje, kitaip nei minėtoje *Wienstrom*, ESTT išplėtė ryšio su sutarties dalyku ribas. *Wienstrom* byloje, ESTT konstatavo ryšio su sutarties dalyku trūkumą, vertindamas perkančiosios organizacijos kriterijų, apimančių konkurso dalyvių gamybinius pajėgumus, kurie (ESTT vertinimu) nebuvo aktualūs sutarčiai. *Dutch Coffee* atveju, perkančioji organizacija buvo iškėlusį sąžiningos prekybos ženklo naudojimo sąlygą, o, kaip išsiaiškino ESTT, vienas šio ženklo suteikimo kriterijų

---

⁹³ 2011 m. gruodžio 15 d. Generalinės advokatės Juliane Kokott išvada byloje C-368/10, *European Commission v Kingdom of the Netherlands*. Išvados 110 punktas.

⁹⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje C-368/10, *European Commission v Kingdom of the Netherlands*. Sprendimo 91, 92 punktai.

⁹⁵ SEMPLE, A. The Link to the Subject Matter: a Glass Ceiling for Sustainable Public Contracts? In *Sustainable Public Procurement under EU Law. New Perspectives on the State as Stakeholder*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, p. 50-74.

⁹⁶ Viešųjų pirkimų tarnyba. *Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų apžvalga viešųjų pirkimų byloje (2012 m.)* [interaktyvus]. 2013. Prieiga per internetą: <https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/parengta-europos-sajungos-teisingumo-teismo-sprendimu-apzvalga-viesuju-pirkimu-bylose-2012-m> [žiūrėta 2016-11-25].

yra ilgalaikiai prekybos santykiai.⁹⁷ 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų ženklavimo nuostatų aptarime minėta, kad jei ne visi ženklavimo kriterijai yra aktualūs perkamo objekto apibūdinimui, perkančioji organizacija turi koku nors būdu apie tai informuoti pirkimo dokumentuose (gali išvardyti, kokie ženklavimo kriterijai yra reikalaujami arba atvirkščiai – kurie nėra reikalaujami). Žinoma, aptariamoms bylos sprendimo metu, direktyva dar nebuvo priimta. ESTT neįžvelgė ryšio su sutarties dalyku trūkumo šioje situacijoje remdamasis proporcingumo testu, kuris lėmė ir atitinkamą sprendimą *Wienstrom* atveju. Atsižvelgiant į šiuos skirtingus ESTT situacijų vertinimus darytina išvada, kad nepaisant bandymų kiek įmanoma sukonkretinti ryšio su sutarties dalyku sampratą naujojoje 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų, ši vis dar lieka ne visai aiški ir apibrėžta. Perkančiosios organizacijos galėtų atsižvelgti į ESTT tokiais atvejais taikomą proporcingumo testą, tačiau tai būtų rizikinga, todėl galima manyti, kad perkančiosios organizacijos, rinkdamosi saugesnį variantą, tiesiog vadovautųsi griežtesne ryšio su sutarties dalyku interpretacija. O tai galėtų lemti ir vangesnį socialinių bei aplinkosauginių kriterijų naudojimą viešuosiuose pirkimuose, todėl, autorės nuomone, yra svarbu pateikti kuo konkretesnį šios nuostatos apibrėžimą, į kurį galėtų atsižvelgti ir ESTT vertindamas atitinkamas situacijas.

5.1.4 Ryšio su sutarties dalyku reikalavimo ribos

Iš ESTT bylų analizės matyti, kad ryšio su sutarties dalyku reikalavimo ribų nustatymas yra probleminis klausimas šio reikalavimo taikymo kontekste, todėl yra naudinga įvertinti galimas pasekmes taikant reikalavimą atitinkamai griežtesne ar švelnesne apimtimi. Šis klausimas nagrinėtas autorės Semple darbe, skirtame ryšio su sutarties dalyku reikalavimo poveikio socialiai atsakingiems viešiesiems pirkimams analizei, bei Europos Komisijos Žaliojoje knygoje dėl ES viešųjų pirkimų modernizavimo⁹⁸. Autorė Semple⁹⁹ pateikia argumentus, kaip griežtas ryšio su sutarties dalyku reikalavimo traktavimas gali paveikti rinką. Pirmiausia paminėtinas pavyzdys, susijęs su *Wienstrom* byloje nagrinėta situacija. Perkančiajai organizacijai turint teisę reikalauti tik jai tiekino kiekio elektros energijos, pagamintos iš atsinaujinančių šaltinių, toks reikalavimas gali lemti kainų padidėjimą dėl apribojimų išgaunamam produkcijos kiekiui. Be to, ESTT vienoje savo

---

⁹⁷ *Cit. op.* 84.

⁹⁸ 2011 m. sausio 27 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo: efektyvesnės Europos viešųjų pirkimų rinkos kūrimas KOM(2011) 15 galutinis.

⁹⁹ SEMPLE, A. The Link to the Subject Matter: a Glass Ceiling for Sustainable Public Contracts? In *Sustainable Public Procurement under EU Law. New Perspectives on the State as Stakeholder*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, p. 50-74.

bylų taip pat pastebėjo, kad vien remiantis natūraliai susiformavusia paklausa ir pasiūla, nėra galimybės pasiekti atitinkamus strategijoje „Europa 2020“ nusistatytus elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių rodiklius (reikalaujama, kad iki 2020 m. suvartojamos elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių lygis siektų 20 procentų). Kitas pavyzdys susijęs su išmetamų teršalų kiekiu tiekėjams pristatant prekes perkančiajai organizacijai. Perkančioji organizacija gali įtraukti tokį kriterijų vertindama dalyvių pasiūlymus, tačiau dėl griežto ryšio su sutarties dalyku reikalavimo išmetamų teršalų kiekis galėtų būti vertinamas tik atstumo tarp tiekėjo ir perkančiosios organizacijos ribose. Tokiu atveju pranašumą turėtų tie tiekėjai, kurie geografiškai būtų arčiau perkančiosios organizacijos būstinės, į kurią būtų pristatomos prekės, nors gali būti, kad apskritai vykdant pristatymus ir kitiems klientams, nutolusiems didesniais atstumais, tokių tiekėjų išmetamų teršalų kiekis būtų didesnis nei kitų dalyvaujančių konkurse skaičiuojant bendrą, ne tik iki perkančiosios organizacijos būstinės, išmetamų teršalų kiekį. Dar vienas galimas griežto ryšio su sutarties dalyku interpretavimo trūkumas gali išryškėti taikant reikalavimą, kai perkančiosios organizacijos pirkimo procedūrose naudoja atitinkamo užmokesčio darbuotojams, sąžiningos prekybos, įdarbinimo taikant mokymo programas ar ilgą laiką darbo nerandančių asmenų įdarbinimo sąlygas (ypač kalbant apie užmokesčio ir sąžiningos prekybos sąlygas, kai tarp pirkimo konkurso dalyvio ir perkamų produktų gamintojo yra tarpininkas). Kadangi tokiu atveju perkančioji organizacija minėtas sąlygas galėtų taikyti tik sutarties dalyko apimtyje, naudos iš to turėtų tik tos grupės asmenų, kurių padėtis būtų pagerinta taikant minėtas priemones, tačiau kiti, kuriems jos nebūtų taikomos, galėtų atsidurti blogesnėje padėtyje, pvz., dėl išlaidų padidėjimo ir kainų pakėlimo atitinkamam regione. Semple pastebi ir dar vieną griežto ryšio su sutarties dalyku taikymo problemą atsižvelgiant į 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų numatytus pašalinimo iš konkurso pagrindus, kurių taikymui apskritai nėra įtvirtintas ryšio su sutarties dalyku reikalavimas. Taigi perkančioji organizacija, dėl ryšio su sutarties dalyku negalėdama taikyti socialinių ar aplinkosaugos aspektų įmonei, su kuria būtų sudaryta sutartis didesne apimtimi nei planuojamos sutarties, galėtų griežčiau vertinti pirkimo konkurso dalyvius atsižvelgdama į pašalinimo pagrindus. Nagrinėjant 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų nuostatas minėta, kad perkančioji organizacija turi diskreciją sprendama dalyvio pašalinimo iš konkurso klausimą, kai šis yra padaręs socialinės, aplinkosaugos ar darbo teisės pažeidimų. Kalbamu atveju, perkančioji organizacija galėtų naudotis teise pašalinti atitinkamus dalyvius, nors galėdama nustatyti atitinkamus reikalavimus konkurso dalyviams ateičiai, galbūt nesiimtų šios griežčiausios

priemonės.¹⁰⁰ Darbo autorė vis tik pastebi direktyvos suteikiamos teisės pašalinti dalyvį iš konkurso taikymo reikalavimus – direktyvos konstatuojamojoje dalyje yra reikalavimas taikyti minėtas priemones atsižvelgiant į proporcingumo principą, taigi darytina išvada, jog dalyvis, manydamas, kad jo pažeidimų nebūta tokių šiurkščių, už kuriuos jis turėtų būti pašalintas, galėtų ginčyti tokį perkančiosios organizacijos sprendimą. Taip pat atsižvelgtina į tai, kad pašalinimo pagrindą sudaro tik teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų nesilaikymas, o teisės aktų laikymasis yra apskritai bet kokio veikiančio ūkio subjekto pareiga, net jei tokia sąlyga ir nėra įtraukiama į pirkimo konkurso procedūras. Semples teigimu, įtvirtinant 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų minėtas nuostatas, pirkimo procedūrose galėtų atsirasti konkurencijos bei skaidrumo trūkumų, kai perkančiosios organizacijos imtų naudotis galimybe pašalinti konkurso dalyvius dėl negalėjimo jiems nustatyti atitinkamų pareigų pirkimo konkurso procedūrose (tiksliau tariant, negalėjimo nustatyti bendro pobūdžio pareigų, o ne tik taikytinų sutarties apimtyje). Semples apibendrina, kad atsižvelgiant į minėtus pavyzdžius, griežtas ryšio su sutarties dalyku traktavimas gali pasireikšti trimis neigiamais aspektais. Pirma, tai sumenkina perkančiųjų organizacijų galimybes siekti socialinėje ir aplinkosaugos srityse nusistatytų ES tikslų. Antra, tai prieštarauja atnaujintos viešųjų pirkimų politikos tikslui sumažinti našta tiekėjams prieš teikiant pasiūlymą. Trečia, tai greičiau gali lemti bendrosios rinkos susiskaldymą ir sudaryti kliūtis laisvam prekių ir paslaugų judėjimui bei efektyviam išteklių paskirstymui (kuris yra minėtos laisvės tikslas) nei turėti reikšmės ryšio su sutarties dalyku neapimamiems aspektams. Pastarasis reiškinys iškyla tuo atveju, kai ūkio subjektas, vykdamas veiklą vadovaudamasis ĮSA principais ir reikšmingai prisidedantis prie darnaus vystymosi tikslų siekimo, yra vertinamas tik už specifinę sutarties apimamą sritį, kurioje ta bendra vykdoma politika gali neatsispindėti. Taip pat atitinkamų kokybės ženklų naudojimas gali pasireikšti tik siekiant pademonstruoti atitinkamų produktų ir paslaugų charakteristikas, kurie yra tiekiami perkančiosioms organizacijoms, bet ne turint tikslą apskritai vadovautis tam tikrais ĮSA principais vykdomoje veikloje.¹⁰¹ Darbo autorės nuomone, laikymasis bent jau tam tikrų socialinės atsakomybės standartų atitinkamose srityse, kuriose yra bendradarbiaujama su perkančiosiomis organizacijomis, yra reikšmingas veiksnys siekiant darnaus vystymosi tikslų. Be to, tiekėjams (ypač gamintojams) gali neapsimokėti diferencijuoti savo produktų gamybos būdus, ir siekdami turėti galimybę parduoti savo produktus pagal viešąsias sutartis, kuriose yra reikalaujami atitinkami kokybės ženklai, jie įgiję teisę juos naudoti gali imti taikyti tokių ženklų

---

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ *Ibid.*

reikalavimus jei ne visai, tai bent jau didesnei daliai savo produkcijos, ne vien tik skirtajai perkančiajai organizacijai tiekti. Pastebėtinas dar vienas aspektas, aktualus ryšio su sutarties dalyku kontekste, kurį išskiria Semple – tai yra reikalavimų laikymosi ir sąlygų atitikimo patikrinimo galimybė, kuri patenka į perkančiųjų organizacijų kompetenciją. Semple teigimu, taikant griežtą ryšio su sutarties dalyku sampratą, kyla rizika, kad perkančiosios organizacijos ims pernelyg pasitikėti 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų įtvirtinta savideklaracijos forma, kurią turės pateikti kiekvienas konkurso dalyvis, patvirtindamas, kad atitinka pirkimo dokumentuose nustatytas sąlygas ir reikalavimus. Nors iš esmės perkančiosios organizacijos turi teisę bet kuriuo pirkimo procedūros metu paprašyti iš konkurso dalyvio įrodančių atitikimą nustatytiems reikalavimams dokumentų, tačiau dėl įrodymų, patvirtinančių socialinius bei aplinkosauginius aspektus, sudėtingumo, bei įvertindamos griežtą ryšio su sutarties dalyku reikalavimą, perkančiosios organizacijos praktikoje gali apsiriboti tik minėtos savideklaracijos formos pripažinimu.¹⁰²

Argumentai prieš švelnesnį ryšio su sutarties dalyku reikalavimą yra išdėstyti Europos Komisijos Žaliojoje knygoje dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo. Čia pripažįstama, kad sušvelninus minėtą reikalavimą, perkančiosios organizacijos turėtų kur kas didesnes galimybes siekti strategijoje „Europa 2020“ numatytų tikslų, taip pat daryti įtaką įmonių elgesiui skatindamos ĮSA principų taikymą jų vykdomoje veikloje. Tačiau Komisija atkreipia dėmesį į tam tikrus probleminius aspektus, kurie iškiltų laisviau interpretuojant ryšį su sutarties dalyku. Visų pirma, laikantis griežto ryšio su sutarties dalyku reikalavimo, yra užtikrinama, kad proceso, kuriame yra naudojami mokesčių mokėtojų pinigai, centre išliktų patys pirkimai. Tai ypač svarbu dėl to, jog taip užtikrinama, kad perkančiosios organizacijos įgyvendintų vieną svarbiausių viešųjų pirkimų tikslų – įsigytų geriausios kokybės produktą ar paslaugą racionaliai panaudodamos tam skirtas lėšas. Jau minėta, kad šis tikslas yra pripažintas ES viešųjų pirkimų politikoje, bet taip pat pastebėtina, kad jis įtvirtintas ir strategijoje „Europa 2020“.¹⁰³ Šį argumentą prieš švelnesnį ryšio su sutarties dalyku traktavimą išskiria ir Semple, pastebėdama, kad vienoje iš viešųjų pirkimų politikos kryptių laikomasi nuomonės, jog viešieji pirkimai turi koncentruotis tik į reikiamų prekių, paslaugų ar darbų įsigijimą už tinkamą kainą, bet neturi tapti priemone kitų politinių tikslų siekimui. Vis tik Semple prideda, kad šios krypties šalininkai laikosi nuomonės, kad vykdydama pirkimus, perkančioji organizacija turi elgtis pagal įprastą praktiką rinkoje, t. y. veikti lyg būtų

---

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ 2011 m. sausio 27 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo: efektyvesnės Europos viešųjų pirkimų rinkos kūrimas KOM(2011) 15 galutinis.

privatus subjektas. Tačiau atsižvelgiant į įprastą privačių rinkos subjektų elgesį, pastebima, kad ĮSA principų taikymas vaidina vis reikšmingesnį vaidmenį, vis daugiau pirkimus vykdančių privačių subjektų atsižvelgia į šios koncepcijos taikymą tiekėjų vykdomos veiklos politikoje, taip pat ir eiliniai vartotojai vis labiau kreipia dėmesį į socialinę atsakomybę gamintojų veikloje. Todėl net elgiantis kaip eiliniam privačiam subjektui rinkoje, socialinė atsakomybė yra neišvengiamai svarstytinas kriterijus renkantis reikalingus produktus ar paslaugas. Vis dėlto, anot Semple, nereiktų pamiršti, kad perkančiųjų organizacijų galimi reikalavimai ar sąlygos socialinėje ar aplinkosaugos srityse nėra laikytini teisinio reguliavimo priemone. Atvirkščiai, perkančiosios organizacijos, vykdydamos pirkimus, turi atsižvelgti į nustatytą teisinį reguliavimą atitinkamose srityse, ypač, kai tai yra harmonizuota ES teisė.¹⁰⁴ Taigi atsižvelgiant į tai, kad perkančiųjų organizacijų nustatomi reikalavimai negali turėti veikiančių teisės nuostatų statuso, jie netampa privalomi visiems atitinkamoje srityje veikiantiems ūkio subjektams. Ūkio subjektai, kurie nenori savo veikloje vadovautis atitinkamais principais, neprivalo to daryti, jie gali savo paslaugas ar produkciją siūlyti apsiribodami privačiu verslo lygmeniu, nedalyvaudami viešųjų pirkimų konkursuose. Semple pastebi, kad tokiu atveju socialinių ir aplinkosauginių aspektų įtraukimo į viešųjų pirkimų reikalavimus greičiausiai nebūtų pastebimai reikšmingas siekiant aplinkosaugos ir socialinės srities tikslų, nes viešojo sektoriaus pirkimai sudaro mažiau nei 20 procentų bendrojo vidaus produkto, o tie, kuriems taikoma 2014 m. direktyva dėl viešųjų pirkimų, dar mažiau.¹⁰⁵ Todėl bandymas panaudoti viešuosius pirkimus kaip strateginę priemonę siekiant socialinių ir aplinkosaugos tikslų gali nepasiteisinti.¹⁰⁶ Darbo autorė šiuo klausimu vis tik pritaria pozicijai, kad viešieji pirkimai ES valstybėse sudaro pakankamai reikšmingą dalį bendrojo vidaus produkto, ir todėl gali būti veiksminga strateginių tikslų siekimo priemone.¹⁰⁷ Ne vienoje ES valstybėje narėje yra vykdomi tam tikri projektai įtraukiant

---

¹⁰⁴ Pvz., *Rüffert* byloje ESTT konstatavo, kad, keldamos atitinkamus reikalavimus, perkančiosios organizacijos turi atsižvelgti į 1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje (OL, 1997 L 18, p. 1-6). (Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje C-346/06, *Dirk Rüffert v Land Niedersachsen*, ECR I-01989.)

¹⁰⁵ 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų nuostatos yra taikomos didelės vertės pirkimams, kurie turi būti skelbiami ES leidinyje, ir tokiu būdu juose gali dalyvauti įmonės iš visų ES valstybių narių bei trečiųjų šalių. Mažesnės vertės pirkimams nei direktyvoje nustatyta, ES valstybės narės gali nustatyti supaprastintą nacionalinę vykdymo tvarką.

¹⁰⁶ SEMPLE, A. *The Link to the Subject Matter: a Glass Ceiling for Sustainable Public Contracts?* In *Sustainable Public Procurement under EU Law. New Perspectives on the State as Stakeholder*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, p. 50-74.

¹⁰⁷ STEURER, R., et al. *Sustainable Public Procurement in EU Member States: Overview of Government Initiatives and Selected Cases. Final Report to the EU High-Level group on CSR* [interaktyvus]. 2007.

Prieiga per internetą:

http://sustainability.eu/pdf/csr/policies/Sustainable%20Public%20Procurement%20in%20EU%20Member%20States_Final%20Report.pdf [žiūrėta 2016-11-24].

atitinkamas socialines ar aplinkosaugines sąlygas į viešuosius pirkimus ir vertinami rezultatai remiantis tam tikslui sukurtom stebėjimo ir vertinimo priemonėm. Pvz., viena Portugalijos atliekų surinkimo įmonė ėmė taikyti savo veikloje tarptautinį ĮSA standartą SA8000¹⁰⁸. Įmonė, kuri šiuo atveju yra perkančioji organizacija, po atliktų stebėjimų pasidalino teigiama patirtimi, kad nei vienas tiekėjas per ĮSA standartų taikymo laikotarpį nėra atsisakęs bendradarbiauti dėl socialinių ir aplinkosauginių reikalavimų, atvirkščiai – buvo parodytas didelis susidomėjimas tiek atitinkamų standartų taikymo savo veikloje galimybėmis, tiek vykdomais specialiais mokymais, kaip tokius standartus sėkmingai integruoti ir jų laikytis, taip pat nevengta pateikti vertinamąsias formas rezultatų įvertinimui.¹⁰⁹ Be to, kaip pastebi ir Semple, kai kuriuose rinkos sektoriuose viešieji pirkimai sudaro reikšmingą dalį visos prekybos. Semple teigimu, nepaisant skirtumo tarp teisės aktų, reguliuojančių atitinkamus rinkos sektorius ir perkančiųjų organizacijų keliamų reikalavimų, yra prasminga išsiaiškinti, kokią įtaką rinkoje veikiančių ūkio subjektų elgesiui gali turėti minėti reikalavimai. Semple atkreipia dėmesį, kad jei tai ir galėtų paskatinti daugiau įmonių savo veikloje taikyti ĮSA principus, šis klausimas greičiausiai labiau aktualus politiką formuojantiems subjektams, bet ne atskiroms perkančiosioms organizacijoms, kurioms svarbiausia yra įsigyti reikiamą paslaugą ar produktą, atitinkančius nustatytas socialines ar aplinkosaugines sąlygas. Vis dėlto, jei efektas būtų aiškiai pastebimas, konkrečios perkančiosios organizacijos taip pat galėtų būti tuo suinteresuotos. Išaugusi socialiniais ir aplinkosauginiais principais vadovaujantis tiekiamų prekių ar teikiamų paslaugų paklausa galėtų lemti tai, kad jas imtų gaminti bei siūlyti daugiau tiekėjų, o to pasekmė galėtų būti atitinkamai sumažėjusios tokių prekių ir paslaugų kainos.¹¹⁰ Žemesnės kainos savo ruožtu galėtų pritraukti dar daugiau pirkėjų, tiek viešajame, tiek privačiajame sektoriuose. Tai, kad laikantis atitinkamų socialinių ar aplinkosauginių principų pagamintų gaminių kainos paprastai būna aukštesnės, buvo pateikiamas kaip dažnas perkančiųjų organizacijų argumentas, kodėl neperkami tokie reikalavimus atitinkantys produktai, kai sutarties skyrimo kriterijumi buvo galima pasirinkti ir mažiausios kainos kriterijų.¹¹¹ Taigi manytina, kad net ir liekant vienam

---

¹⁰⁸ Social Accountability International. [interaktyvus]. 2014. Prieiga per internetą: <http://www.sai-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&PageID=937> [žiūrėta 2016-11-25].

¹⁰⁹ SANTOS, A. T. *et al.* Good Practice in Socially Responsible Public Procurement. Approaches to Verification from across Europe: Study [interaktyvus]. In *The Landmark Project: Moving towards Socially Responsible Public Procurement*. 2012. Prieiga per internetą: http://www.landmark-project.eu/fileadmin/files/en/latest-achievements/LANDMARK-good_practices_FINAL.pdf [žiūrėta 2016-11-25]. Studijoje yra pateikiama ir daugiau sėkmingai vykdomų projektų pavyzdžių iš Švedijos, Ispanijos, kt.

¹¹⁰ *Cit. op.* 93.

¹¹¹ *Cit. op.* 94; TREPTE, P. *Public Procurement in the EU: A Practitioner's Guide*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2007, p. 290.

ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijui, perkančiosios organizacijos būtų suinteresuotos pirkti žemesnėmis kainomis, taip pat atsižvelgiant ir į minėtą racionalų lėšų panaudojimo vykdant viešuosius pirkimus tikslą. Todėl, įsigaliojus naujosios 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų nuostatomis, kurios, minėta, suteikia platesnes galimybes vykdyti socialiai atsakingus viešuosius pirkimus, būtų naudinga vykdyti atitinkamus tyrimus apie galimą tokių pirkimų poveikį rinkos subjektų elgesiui. Tokia informacija galėtų lemti ir ryšio su sutarties dalyku reikalavimo formavimo kryptį, nes iš esamos ESTT praktikos bei direktyvos nuostatų matyti, kad aiškios krypties šiuo klausimu nėra pasirinkta. Kiekviena aiškesnė teisinio reguliavimo nuostata savo ruožtu galėtų paskatinti perkančiąsias organizacijas naudotis socialiai atsakingų pirkimų vykdymo galimybėmis.¹¹² Minėtoje Žaliojoje knygoje pateikiamas dar vienas argumentas prieš ryšio su sutarties dalyku reikalavimo sušvelninimą, būtent – kad atitinkami reikalavimai gali būti įtvirtinti tam tikrų valstybių, regionų nacionaliniuose teisės aktuose, ir tokiu būdu tų valstybių tiekėjai turėtų pranašumą prieš kitų valstybių tiekėjus. Kitas svarbus aspektas, apie kurį jau buvo užsiminta anksčiau, yra tai, kad perkančiosios organizacijos, naudodamosi tuo, kad nėra griežto ryšio su sutarties dalyku reikalavimo, galėtų kiekvieną kartą skelbdamos konkursus pateikti vis kitokius ir kiekviena skirtingus reikalavimus. Kiekvieną kartą juos atitikti būtų ypač sunku mažoms ir vidutinėms įmonėms, be to, apskritai tai lemtų padėties nuspėjamumą, netikrumą įmonėms, dalyvaujančioms viešųjų pirkimų konkursuose.¹¹³ Šiuo klausimu Semple pasisako, kad vis tik tai galėtų padėti siekti atskirų, konkrečiam pirkimui iškeltų tikslų. Tai taip pat galėtų būti galimybė tyrimui, kokią įtaką atitinkamų reikalavimų iškėlimas gali daryti bendrai situacijai rinkoje, kiek tai gali būti veiksminga. O tai savo ruožtu, įvertinus situaciją, galėtų padėti pasirinkti ir formuoti atitinkamas politikos kryptis bei teisinį reguliavimą siekiant atitinkamų tikslų.¹¹⁴ Pagaliau Žaliojoje knygoje Europos Komisija išskiria paskutinį reikšmingą aspektą, kuriam kiltų pavojus lasiviau traktuojant ryšį su sutarties dalyku – inovacijų skatinimą. Komisijos teigimu, įtraukus į pirkimus su pirkimo objektu nesusijusius reikalavimus, konkurse dalyvaujančios įmonės imtų konkuruoti tų reikalavimų srityse užuot stengdamosi sukurti tinkamiausią, geriausią ir galbūt novatorišką produktą.¹¹⁵ Čia galima pastebėti prioritetų paskirstymą, iš kurio matyti, kad

---

¹¹² Darbo pradžioje minėta, kad remiantis atliktų turimų duomenimis, perkančiosios organizacijos dažnai vengia įtraukti į pirkimus socialinius ir aplinkosauginius kriterijus dėl teisinio reguliavimo neaiškumo.

¹¹³ 2011 m. sausio 27 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo: efektyvesnės Europos viešųjų pirkimų rinkos kūrimas KOM(2011) 15 galutinis.

¹¹⁴ SEMPLE, A. The Link to the Subject Matter: a Glass Ceiling for Sustainable Public Contracts? In *Sustainable Public Procurement under EU Law. New Perspectives on the State as Stakeholder*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, p. 50-74.

¹¹⁵ *Cit. op.* 100.

Komisija linkusi teikti pirmenybę inovacijų skatinimui, o ne socialinės ar aplinkosaugos sričių tikslų siekimui. Autorės nuomone, tokia pozicija yra nuosekli atsižvelgiant į tai, kad nors pripažįstama socialinių ir aplinkosaugos tikslų siekimo svarba, pirminiu viešųjų pirkimų tikslu, kaip minėta, yra reikalingų prekių ir paslaugų įsigijimas, o strateginiai tikslai, kuriems galima panaudoti viešuosius pirkimus yra papildomi. Taigi suprantama, kad šiuo atveju svarbesnis yra pats pirkimo objektas, jo pranašesnės savybės, o ne antriniai, su pirkimo objektu panaudojimu mažiau susiję dalykai. Be to, iš esmės galimybės siekti socialinių ir aplinkosauginių tikslų viešuosiuose pirkimuose vistiek išlieka, tik joms taikomi atitinkami apribojimai. Semple išskiria dar tam tikrus papildomus aspektus, kurie verčia abejoti ryšio su sutarties dalyku švelninimo efektyvumu socialiniams ir aplinkosauginiams tikslams siekti bei sklandžiam pirkimų vykdymui. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į *Wienstrom* byloje nagrinėtą atvejį, jei perkančioji organizacija turėtų teisę vertinti bendrą tiekėjų pagaminamą produkciją (t. y. ir tą, kuri nėra planuojama tiekti pagal sutartį, o skirta neapibrėžtam vartotojų ratui), kyla klausimas ar toks perkančiosios organizacijos elgesys turi realios įtakos ūkio subjektų politikai, nes tokiu atveju yra vertinama jų įprasta veiklos praktika, taigi perkančiosios organizacijos iškelta sąlyga nedaro jokio pridėtinio teigiamo efekto. Semple teigimu, tai gali duoti naudos nebent tuomet, kai yra aiškios įmonių politikos atitikimo tokioms iškeltoms sąlygoms patikrinimo galimybės. Pastebėta ir tai, kad tinkamai naudojamos tokios priemonės vis dėlto gali būti naudingos, pvz., kaip minėtu pavyzdiniu išmetamų teršalų kiekio atveju, kai vadovaujantis ryšio su sutarties dalyku platesne apimtimi, būtų galima atsižvelgti į bendrus išmetalų kiekius vykdant veiklą, o ne tik į aktualius santykius su perkančiąja organizacija.¹¹⁶ Darbo autorės nuomone, įtraukimas socialinių ir aplinkosauginių aspektų bet kuriuo atveju galėtų turėti teigiamos įtakos įmonių politikai, jei ne konkretaus pirkimo procedūros momentu, tai perspektyvoje į ateitį galima manyti, kad ūkio subjektai imtų diegti socialinės atsakomybės principus savo veikloje, siekdami turėti geresnes galimybes dalyvaujant konkursuose ateityje.

5.1.5 Pirkimo objekto apibrėžimas – galimybė įtvirtinti ryšį su sutarties dalyku

Pažymėtina tai, kad 2014 m. direktyva dėl viešųjų pirkimų reguliuoja tai, kaip perkančiosios organizacijos turėtų vykdyti viešuosius pirkimus, bet joms yra paliekama diskrecija pasirinkti ką pirkti. Tai reiškia, jog perkančiosios organizacijos turi laisvę nustatyti ir apibūdinti skelbime perkamą objektą taip, kaip joms atrodo tinkama. Tokiu

---

¹¹⁶ *Cit. op.* 101.

būdu atsiranda galimybė įtvirtinti pasirenkamų sutarties kriterijų ryšį su sutarties dalyku įvardijant pirkimo objektą atitinkamais apibūdinimais, pvz., elektros energija iš atsinaujinančių šaltinių, mediena iš darnumo principais vadovaujantis auginamo miško ir pan. Nors direktyva nedraudžia įtraukti socialinių ir aplinkosauginių kriterijų ir be tokio žingsnio (atvirkščiai – sprendžiant iš ES deklaruojamų tikslų, įtraukti tokius kriterijus yra skatinama), tačiau atsižvelgiant į nevienareikšmę ESTT praktiką ryšio su sutarties dalyku kontekste, tai gali būti rizikinga, todėl įtvirtinus atitinkamus socialinius ar aplinkosauginius perkamo objekto bruožus pavadinime, neliktų abejonių dėl tokių bruožus vertinančių kriterijų sąsajos su sutarties dalyku. Perkančioji organizacija tuomet galėtų socialinius ir aplinkosauginius aspektus įtraukti tiek į technines specifikacijas, kurios nustato perkamo objekto charakteristikas, tiek į sutarties skyrimo kriterijus, kur socialiniams ar aplinkosauginiams kriterijams galėtų būti suteikiamas atitinkamas svoris šalia funkcines perkamo objekto charakteristikas vertinančių kriterijų.¹¹⁷

Vis dėlto paminėtini du aspektai, į kuriuos turėtų atsižvelgti perkančiosios organizacijos išnaudodamos šią galimybę. Visų pirma, nors, kaip minėta, ES teisė nereguliuoja ką perkančiosios organizacijos turėtų pirkti vykdydamos viešuosius pirkimus, vienas iš jos tikslų yra užtikrinti, kad būtų laikomasi tiek viešiesiems principams aktualių principų (skaidrumo, nediskriminavimo, lygiateisiškumo, proporcingumo), tiek bendrųjų, pamatinių ES principų, tokių kaip laisvas prekių ir paslaugų judėjimas vieningoje rinkoje. Taigi esant galimam kurio nors iš šių principų pažeidimo dėl specifiskai apibūdinto pirkimo objekto (pvz., dėl atitinkamo perkamo objekto apibūdinimo nacionaliniai ūkio subjektai konkurse turėtų pranašumą prieš kitų valstybių narių ūkio subjektus), tokio atvejo teisėtumas galėtų būti nagrinėjamas ESTT.¹¹⁸ Kitas aktualus aspektas, lemiantis pirkimo objekto apibūdinimo ribas, yra minėtas viešųjų pirkimų tikslas – įsigyti reikalingas paslaugas ar prekes racionaliai panaudojant tam skirtas lėšas. Ar aptariamu būdu skatinama socialinė atsakomybė tarp ūkio subjektų yra pakankamai svarbi priežastis skirti didesnes lėšas atitinkamam objektui įsigyti¹¹⁹ yra nacionaliniu lygiu valstybėse narėse reguliuotinas klausimas. Valstybės narės savo

---

¹¹⁷ ClientEarth. *Clarifying the Link to the Subject Matter for Sustainable Procurement Criteria: Briefing* [interaktyvus]. 2011. Prieiga per internetą: <http://www.documents.clientearth.org/library/download-info/briefing-no-4-clarifying-the-link-to-the-subject-matter-for-sustainable-procurement-criteria/> [žiūrėta 2016-11-25].

¹¹⁸ 28/11/2001 Interpretative communication of the Commission on the Community law applicable to public procurement and the possibilities of integrating social considerations into public procurement COM(2001) 566 final. OJ, 2001 333, p. 0027-0041.

¹¹⁹ Produktai, atitinkantys socialinius ar aplinkosauginius reikalavimus dažnai yra brangesni, tai, minėta, nurodoma ir kaip viena pagrindinių priežasčių, dėl ko perkančiosios organizacijos nekelia tokių reikalavimų.

viešųjų pirkimų teisės aktuose gali numatyti gaires, detalizuojančias pirkimo objekto apibūdinimo taisykles.

Autorius Caranta taip pat pažymi tam tikrus svarbius aspektus apibrėžiant pirkimo objektą. Paminėtina *Beentjes* byla, kurioje viena Olandijos perkančioji organizacija, paskelbusi konkursą darbų pirkimui, kuriame buvo reikalavimas įdarbinti ilgai darbo nerandančius asmenis, pašalino dalyvį iš konkurso, argumentuodama, kad šis nebus pajėgus įvykdyti minėto reikalavimo. ESTT išaiškino, kad toks pašalinimas yra neteisėtas argumentuojant tuo, kad toks reikalavimas negali būti konkurso dalyvio finansinių, ekonominių ar techninių pajėgumų vertinimo kriterijumi. ESTT taip pat pastebėjo, kad reikalavimas įdarbinti ilgai darbo nerandančius asmenis yra abejotino teisėtumo dėl galimos diskriminacijos kitų valstybių narių subjektų atžvilgiu, palikdamas šį klausimą nacionalinio teismo vertinimui atsižvelgiant į bylos aplinkybes.¹²⁰ Caranta kelia klausimą, ar galima būtų tokioje situacijoje apibrėžiant pirkimo objektą nurodyti, kad perkami darbai ir ilgai darbo nerandančių asmenų įdarbinimas. Čia susiduriama su mišrios sutarties problema, kuri kyla dėl to, kad atitinkama viešųjų pirkimų direktyva (šiuo atveju – 2014 m. direktyva dėl viešųjų pirkimų¹²¹) reguliuoja ne visų viešųjų pirkimų santykius, ir mišria sutartimi perkami skirtingi objektai gali patekti į skirtingų direktyvų reguliavimo sritis. Iškyla problema siekiant nustatyti, kurios direktyvos nuostatom tokiu atveju reiktų vadovautis. Caranta siūlo atkreipti dėmesį į esamą ESTT praktiką šiuo klausimu. Byloje *Loutraki* generalinė advokatė Šarpston pasiūlė metodą, kaip spręstina tokia situacija. Pirmiausia, turi būti įvertinta, ar įmanoma skirtingiems sutarties elementams taikyti skirtingus, juos reguliuojančius teisės aktus, ir jei taip, atskirai kiekvienam elementui taikyti atitinkamas direktyvas. Kaip reiktų elgtis, kai tai yra neįmanoma, atsakymą duoda sprendimas byloje *Gestion Hotelera Internacional*, kur tokiu atveju siūloma atsižvelgti į sutarties tikslą ir tuomet taikyti tą teisės aktą, kuris reguliuoja esminį, sutarties tikslą, atspindintį elementą. Vis dėlto, anot Caranta, taikant šią taisyklę iškyla pavojus dėl galimų manipuliacijų, kai tariamai būtų dedamas akcentas ant socialinį ar aplinkosauginį tikslą išreiškiančio elemento, kaip pagrindinio sutarties tikslo, siekiant išvengti griežtų atitinkamiems pirkimams nustatytų reikalavimų. Caranta teigimu, daugelio viešųjų darbų ar paslaugų sutarčių pagrindiniu tikslu galėtų būti identifikuojamas įdarbinimas ilgą laiką darbo nerandančių asmenų, tokiu būdu tam tikros sutartys galėtų būti išvis eliminuojamos iš ES teisės reguliuojamos srities. Neaišku, kokį sprendimą priimtų ESTT iškilus tokiam

---

¹²⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1988 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje 31/87, *Gebroeders Beentjes BV v State of the Netherlands*, ECR 04635.

¹²¹ Minėta, kad ši direktyva apima tik didelės vertės viešųjų pirkimų reguliavimą, be to, yra atskira direktyva vadinamojo komunalinio sektoriaus pirkimų reguliavimui.

klausimui, yra galimybė, kad paliktų sprendimą priimti kompetetingam nacionaliniam teismui. Tačiau taip pat įmanomas variantas, kad tam tikros mišrių sutarčių rūšys tiesiog būtų pripažintos neteisėtomis, taip apribojant galimybę įtraukti į viešuosius pirkimus socialinius ar aplinkosauginius aspektus perkamo objekto apibrėžime ir vėlgi komplikuojant minėtų aspektų įtraukimą kituose pirkimo procedūros etapuose. Vis dėlto, kol kas tokios sutartys lieka teisėtomis, ir klausimas dėl galimos diskriminacijos kitų valstybių narių ūkio subjektų atžvilgiu (pvz., analogiškoje situacijoje, kaip aptartoji *Beentjes* byloje) išlieka aktualus.¹²² Darbo autorės nuomone, įtraukimas į sutartis aplinkosauginių ar socialinių aspektų, kaip papildomo perkamo objekto apibrėžimo elemento, neturėtų būti traktuotinas kaip pagrindinis sutarties tikslas. Tokioje situacijoje turėtų būti atsižvelgtina į viešųjų pirkimų minėtą tikslą – įsigyti reikiamų prekių, paslaugų ar darbų racionaliai panaudojant tam skirtas valstybines lėšas. Taigi vargu, ar pagrindiniu šio tikslo elementu galėtų būti pripažįstamas ilgai darbo nerandančių asmenų įdarbinimas. Netgi jei iš tiesų toks būtų perkančiosios organizacijos pagrindinis tikslas, autorės nuomone, taikymas tokiam atvejui aktualių teisės aktų, o ne atitinkamos pirkimų direktyvos reikalavimų, būtų pateisinamas ir priimtinas. Be to, pastebėtina, kad bet kurio teisės akto taikymas neturėtų prieštarauti ES teisėje nustatytiems pagrindiniams principams, o esant abejonių dėl tokio pažeidimo, nacionalinis teismas gali kreiptis į ESTT prejudicinio sprendimo, kuris ir apspręstų abejotinos sutarties teisėtumą. Jei tokiu atveju paaiškėtų, kad tam tikro pobūdžio sutarties sudarymas nėra leistinas, socialinių ir aplinkosaugos tikslų siekimo apribojimas būtų pateisinamas lygiai taip pat, kaip tai yra daroma taikant 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų nuostatas.

5.2 Suderinamumo su ES teise ir principais reikalavimas

2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų ypač pabrėžiams ir dar vienas reikalavimas, kurį turi atitikti į pirkimus įtraukiami socialiniai ir aplinkosauginiai aspektai, tai yra neprieštaravimas ES teisei bei principams. ESTT praktikoje būta nemažai bylų, kuriose nustatytas minėtas pažeidimas. Kelios svarbesnės iš jų reikalauja detalesnio aptarimo.

---

¹²² CARANTA, R. In *The Law of Green and Social Procurement in Europe*. Copenhagen: DJOF Publishing, 2010, p. 28-30.

5.2.1 *Rüffert* byla

Paminėtina *Rüffert* byla, kurioje Vokietijos perkančioji organizacija, pirkdama darbus, pirkimo dokumentuose iškėlė sąlygą, kad konkurso dalyviai turėtų mokėti savo darbuotojams, paskirtiems vykdyti sutartį, ne mažesnę darbo užmokestį nei nustatytas atitinkamoje, tame Vokietijos regione ir srityje galiojančioje kolektyvinėje sutartyje. Kai konkurso laimėtoji iš Lenkijos ėmus vykdyti sutartį jis buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn dėl toje kolektyvinėje sutartyje nustatyto minimalaus darbo užmokesčio nemokėjimo, buvo kreiptasi į teismą, kuris, prašydamas prejudicinio sprendimo, iškėlė klausimą ESTT: ar gali būti taikomos minėtoje kolektyvinėje sutartyje nustatytos sąlygos kitos valstybės narės subjektui, kuris, atsižvelgiant į ekonominę padėtį jo valstybėje, gali būti nepajėgus mokėti kolektyvinėje sutartyje nustatyto minimumo, taigi ar toks kolektyvinės sutarties taikymas nebūtų diskriminacinis ir ar juo nebūtų pažeidžiama laisvė teikti paslaugas. Pagrindu šiam iškeltam klausimui yra ne tik ES teisės aktuose įtvirtintų minėtų principų galimas pažeidimas, bet ir 1996 m. direktyva dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje, kurioje nustatyta, kad valstybė narė negali reikalauti, kad kitos valstybės narės ūkio subjektas mokėtų savo darbuotojams minimalų užmokestį, numatytą kolektyvinėje sutartyje, kuri nėra visuotinai taikoma. Taigi šioje byloje ESTT konstatavo, kad atsižvelgiant į tai, kad kolektyvinė sutartis nebuvo visuotinai taikomas teisės aktas bei neatitiko minėtoje direktyvoje nustatytų sąlygų, kada palankesnės kolektyvinėje sutartyje nustatytos sąlygos gali būti taikomos kitų valstybių narių ūkio subjektams, taip pat į tai, kad toks kolektyvinės sutarties nuostatų taikymas lemtų vieno iš ES veikimo principų – laisvės teikti paslaugas pažeidimą, ir pagaliau pastebėdamas, kad tokiu atveju 1996 m. direktyva dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje netektų savo prasmės, Vokietijos perkančioji organizacija, vykdydama darbų pirkimo procedūrą, neturėjo teisės kelti minėto reikalavimo.¹²³ Pastebėtina, kad pirkimų vykdymo procedūrose iškėlimas tam tikrų sąlygų, susijusių su darbuotojų apsauga, teisėtumas, atsižvelgiant į 1996 m. direktyvą dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje, yra įtvirtintas atskira nuostata 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų (taip pat buvo ir 2004 m. direktyvoje dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo). Taigi nors iš esmės 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų visur pabrėžiamas bendras suderinamumo su ES teise reikalavimas taikant socialinius ir aplinkosauginius aspektus pirkimuose, minėtai komandiruotų

---

¹²³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje C-346/06, *Dirk Rüffert v Land Niedersachsen*, ECR I-01989.

darbuotojų klausimus reguliuojančiai direktyvai skiriamas atskiras pabrėžtinas dėmesys. *Rüffert* byloje priimtas ESTT sprendimas susilaukė nemažai prieštarų vertinimų. Arrowsmith ir Kunzlik pastebi kelis svarbius aspektus, kylančius iš minėto ESTT sprendimo. Pirmiausia, ESTT argumentuodamas apie diskriminacinį perkančiosios organizacijos reikalavimo pobūdį, neišsakė pozicijos, kaip turėtų būti traktuojamas panašus reikalavimas, jei neturėtų nediskriminavimo principo pažeidimo požymių. Galima situacija, kai reikalavimas, keliamas tam tikrų darbuotojų interesų užtikrinimui, taip pat neatitiktų 1996 m. direktyvos dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje nuostatos dėl visuotinio atitinkamos kolektyvinės sutarties, saugančios tų darbuotojų interesų užtikrinimą, taikymo, tačiau nebūtų diskriminacinis tuo atžvilgiu, kad kitų valstybių narių subjektams nebūtų apribojamos lygių konkuravimo sąlygų galimybės. Taigi po *Rüffert* bylos sprendimo šis klausimas išlieka atviras.¹²⁴ Autorės nuomone, nors 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų yra paminėtas aptariamasis ESTT išaiškinimas dėl diskriminacinio tokių reikalavimų pobūdžio ir neužsimenama apie perkančiųjų organizacijų galimybes pagerinti darbuotojų sąlygas pasirenkant nediskriminacines priemones, vis tik joje aiškiai įtvirtintas reikalavimas, kad perkančiųjų organizacijų keliamos sąlygos, susijusios su pagrindinėmis darbo sąlygomis, turi atitikti 1996 m. direktyvos dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje reikalavimus, taigi ir nepažeisdamos nediskriminavimo principo, jos pažeistų šią direktyvos nuostatą. Tačiau taip pat atsižvelgtina į tai, kad nuostata yra įtvirtinta neprivalomoje, direktyvos konstatuojamojoje dalyje, taip pat iš jos formuluotės galima spręsti, kad esant pateisinamoms aplinkybėms ESTT galėtų suformuluoti išimtis, kai darbuotojams galėtų būti užtikrinamos palankesnės sąlygos nepažeidžiant svarbiausių ES teisės principų. Arrowsmith ir Kunzlik toliau ir nagrinėja šį klausimą atsižvelgdami į *Rüffert* bylos sprendimo argumentaciją – ar pateisinamas reikalavimo taikymas atsižvelgiant į tai, kad tokiu būdu yra užtikrinama geresnė apsauga darbuotojams. ESTT tokį nepateisinamumą argumentavo dviem aspektais. Pirma, kolektyvinė sutartis, kurios sąlygos buvo įtrauktos į viešojo pirkimo sąlygas, buvo privalomai taikoma tik statybų sektoriaus ir tik viešiesiems, bet ne privatiems, pirkimams, o taip pat – ji nebuvo paskelbta visuotinai taikytina. Antra, kaip pastebėjo savo ESTT perduotoje medžiagoje ir nacionalinis teismas, nagrinėjęs bylą, nėra pagrindo manyti, kad darbuotojui, dirbančiam pagal viešojo pirkimo sutartį statybų sektoriuje, yra reikalinga didesnė apsauga, o darbuotojui, kuris vykdo privačią sutartį, tokia apsauga nebūtina. Arrowsmith ir Kunzlik išskiria du pagrindus, dėl kurių nesutinka

---

¹²⁴ ARROWSMITH, S. ir KUNZLIK, P. (sudarytojai). *Social and Environmental Policies in EC Procurement Law. New Directives and New Directions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, p. 1-8.

su tokiu ESTT sprendimu. Visų pirma, turėtų būti užtikrinama, kad valdžios institucijos turi sietis su aukščiausiais įmanomais standartais, tokiu būdu skatinant juos taikyti ir privačius subjektus, o taip pat išvengiant visuomenės kritikos. Antra, viešieji pirkimai yra ypač veiksmingas instrumentas siekiant įtvirtinti tam tikras politikos kryptis, veiksmingesnis nei nustatytamas administracinės ar baudžiamosios atsakomybės už atitinkamus pažeidimus. Kaip pastebi Arrowsmith ir Kunzlik, šie argumentai išryškėja ir generalinio advokato Bot išsakytoje nuomonėje, kurioje išvados aptariamam klausimui yra visiškai priešingos nei buvo padarytos ESTT.¹²⁵ Generalinis advokatas Bot siūlo pirmiausia atsižvelgti į teisės aktų pagrindinius siekiamus tikslus, kuriais, jo teigimu, pirmiausia siekiama komandiruojamų darbuotojų geresnės apsaugos ir socialinio dempingo prevencijos. Advokato nuomone, ginčijamos kolektyvinės sutarties nuostatos neviršija to, kas būtina darbuotojų apsaugos ir socialinio dempingo tikslams užtikrinti. Generalinis advokatas Bot taip pat ginčija Europos Komisijos teiginį, kad kolektyvine sutartimi yra sudaromos skirtingos sąlygos viešojo ir privataus sektoriaus darbuotojams (kuris, kaip argumentas, naudojamas ir ESTT priimtame sprendime), argumentuodamas tuo, jog reikėtų atsižvelgti į tai, kad Vokietijos federalinė žemė, kurios ribose galiojo kolektyvonė sutartis, neturėjo kompetencijos paskelbti šią sutartį visuotinai privaloma, taigi ji, siekdama įtvirtinti darbuotojų apsaugos reikalavimus, tiesiog veikė savo kompetencijos ribose. Kitas, ypač svarbus advokato pastebėjimas, yra tai, kad federalinės žemės įstatyme yra laikomasi visų pirma nediskriminavimo dėl pilietybės principo, ir dėl to, tiek vietos, tiek kitų valstybių narių subjektai yra įpareigojami savo darbuotojams mokėti tokį patį, darbų atlikimo vietoje nustatytą, darbo užmokestį, tokiu būdu užtikrinant, kad visiems atitinkamoje vietovėje ir srityje dirbantiems darbuotojams būtų vienodai atlyginama. Būtent tai, advokato nuomone, yra esminis momentas siekiant nustatyti menamą ES teisei prieštaraujančią diskriminaciją. Pagaliau advokatas Bot pastebi, kad papildomas viešųjų sutarčių tikslas siekti socialinių ir aplinkosaugos tikslų yra jau pripažintas ESTT praktikoje ir įteisintas viešiesiems pirkimams reguliuoti skirtoje direktyvoje.¹²⁶ *Rüffert* bylos sprendimas buvo kritiškai įvertintas ir kitų autorių darbuose.¹²⁷ Savo ruožtu Arrowsmith ir Kunzlik pastebi dar vieną svarbią sprendimo

---

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ 2007 m. rugsėjo 20 d. Generalinio advokato Yves Bot išvada byloje C-346/06, *Rechtsanwalt Dr. Dirk Rüffert als Insolvenzverwalter über das Vermögen der Objekt und Bauregie GmbH & Co. KG v Land Niedersachsen*. Išvados 113 – 135 punktai.

¹²⁷ P vz., Ahlberg ir Bruun, Hänlein, Kocher, McCrudden. (SCHULTEN, Th., et al. *Pay and Other Social Clauses in European Public Procurement. An Overview on Regulation and Practices with a Focus on Denmark, Germany, Switzerland and the United Kingdom: A Study on Behalf of the European Federation of Public Service Unions (EPSU)* [interaktyvus]. Düsseldorf, 2012. Prieiga per internetą:

detales – ESTT, konstatuodamas, kad byloje nėra aplinkybių, leidžiančių manyti, kad viešajame sektoriuje statybų srityje dirbantys darbuotojai yra reikalingi atitinkamos apsaugos, kuri nėra būtina privataus sektoriaus darbuotojams, leidžia interpretuoti šį argumentą taip, kad galbūt iškilus panašiai situacijai ateityje, kitoje byloje tokios aplinkybės galėtų egzistuoti, į jas būtų atsižvelgiama ir sprendimas galėtų būti kitoks. Autoriai taip pat aptaria galimą bylos sprendimo poveikį reikalavimams, susijusiems su kitomis darbo sąlygomis, taip pat iš esmės kitokio pobūdžio reikalavimams. Jų nuomone, sprendimas neturėtų riboti kitų reikalavimų įtraukimo į viešąsias sutartis, nes yra aktualus tik 1996 m. direktyvos dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje kontekste. Tokią išvadą galima daryti atsižvelgiant į tai, kad ESTT savo argumentacijoje rėmėsi pagrinde minėta direktyva, ir nepateikė jokios nuorodos į aktualius ES viešųjų pirkimų teisės aktus. Taigi kitais atvejais reikalavimų teisėtumas greičiausiai būtų sprendžiamas atsižvelgiant į atitinkamus, tiems atvejams taikytinus teisės aktus ir jų nuostatas.¹²⁸ Tokia pozicija atrodo patvirtinama ir tuo, kad, kaip minėta, 1996 m. direktyva dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje yra atskirai išskirta 2014 m. direktyvos dėl viešųjų pirkimų konstatuojamosios dalies 98 punkte nurodant atsižvelgimo į ją ypatumus. Taigi *Rüffert* sprendimas yra labai svarbus situacijoms, patenkančioms į 1996 m. direktyvos dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje sritį, tačiau, darytina išvada, kad kitais atvejais ESTT remtųsi ne tik antrinės ES teisės aktais, bet atsižvelgtų ir į pagrindinius principus bei politinius tikslus, tokius kaip kuo aukštesnių darbuotojų sąlygų standartų užtikrinimas, anot Arrowsmith ir Kunzlik, net jei tai galėtų būti kliūtimis prekybai¹²⁹, tačiau autorės nuomone, paskutinis teiginys vis tik negali būti laikytinas visiškai neabejotinu, nes tiek 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų, tiek ESTT praktikoje, ne kartą ypač akcentuojama pagrindinių ES laisvių įgyvendinimo svarba ir pabrėžiama, kad perkančiųjų organizacijų nustatomos sąlygos neturėtų tam kliudyti.

5.2.2 Nord Pas de Calais byla

Aptartosios *Rüffert* bylos kontekste paminėtinas dar vienas ESTT sprendimas, kuriuo remtųsi ir minėtoje generalinio advokato Bot nuomonėje bei Arrowsmith ir Kunzlik

---

<http://www.epsu.org/article/pay-and-other-social-clauses-european-public-procurement> [žiūrėta 2016-11-26].)

¹²⁸ ARROWSMITH, S. ir KUNZLIK, P. (sudarytojai). *Social and Environmental Policies in EC Procurement Law. New Directives and New Directions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, p. 1-8.

¹²⁹ *Ibid.*

pastebėjimuose, būtent – sprendimas *Nord Pas de Calais*¹³⁰ byloje. Šioje byloje Prancūzijos perkančioji organizacija, paskelbusi konkursą darbų pirkimui, kaip vieną iš sutarties skyrimo sąlygų nurodė darbo neturinčių asmenų įdarbinimą, kaip kovos su bedarbyste priemonę. Europos Komisija, ginčydama šią sąlygą, rėmėsi jau minėta *Beentjes* byla, kur ESTT, Komisijos teigimu, išaiškino, kad ilgai darbo nerandančių asmenų įdarbinimas yra leistina kaip sutarties įvykdymo sąlyga, bet ne kaip dalyvių pašalinimo iš konkurso kriterijus. ESTT argumentavo savo sprendimą atmesti Komisijos skundą tuo, kad *Beentjes* byloje kriterijus buvo panaudotas argumentuoti dalyvio pašalinimą iš konkurso, kas, ESTT teigimu, neabejotinai ir sudaro sutarties skyrimo kriterijų. Prancūzijos Vyriausybė taip pat paaiškino, kad šioje byloje darbo nerandančių asmenų įdarbinimas buvo pasirinktas būtent sutarties skyrimo kriterijumi, ir ne lemiamu, o tik papildomu. Vis dėlto Europos Komisijos teigimu, minėta sąlyga negalėjo būti pasirinkta sutarties skyrimo kriterijumi, remiantis tuo, kad sutartį skirti perkančioji organizacija nusprendžia remdamasi žemiausios kainos arba ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo (kurį gali sudaryti įvairūs vertinamieji kriterijai) kriterijais. ESTT atmetė ir šį teiginį, konstatuodamas, kad perkančiosios organizacijos gali sutarties skyrimo kriterijais rinktis ir kovos su bedarbyste priemones, jei tai yra suderinama su pagrindiniais ES teisės principais, pirmiausia – nediskriminavimo, taip pat – įsisteigimo laisvės ir laisvės teikti paslaugas. Kadangi Komisija šioje byloje nepateikė jokių argumentų, dėl minėtų principų pažeidimo, o tik siekė pripažinti neteisėtą pasirinktą sutarties skyrimo kriterijų, ESTT atmetė Komisijos skundą, remdamasis tuo, kad bendras viešųjų pirkimų paskelbimo apie pasirinktą kriterijų reikalavimas buvo įvykdytas, o minėtų principų nepažeidimas Komisijos skunde nebuvo kvestionuojamas.¹³¹ Taigi sugretinant *Rüffert* ir *Nord Pas de Calais* bylų sprendimus, matyti, kad ESTT skirtingose bylose gali skirtingai paskirstyti prioritetus, vienoje teikti pirmenybę griežtoms antrinės ES teisės aktų nuostatoms (1996 m. direktyva dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje), kitose atsižvelgti į pamatinius principus bei į politinius ES tikslus, taip pat atsispindinčius principuose (siekti socialinės gerovės, aplinkosaugos tikslų).

5.2.3 Dutch Coffee byla

Paminėtina ir jau anksčiau aptarta *Dutch Coffee* byla, kurioje be ryšio su sutarties dalyku klausimo, buvo aptartas ir ne vienas aspektas, susijęs su socialinių ir aplinkosauginių

---

¹³⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje C-225/98, *Commission of the European Communities v French Republic*, ECR I-07445.

¹³¹ *Ibid.*

kriterijų, panaudotų pirkime, suderinamumu su kitais ES teisėje jiems taikomais reikalavimais. Pirmiausia, perkančioji organizacija pažeidė ženklavimo reikalavimo taisyklę, nurodydama konkrečius kokybės ženklus, kurie turėtų būti naudojami konkurso dalyvių produkcijai žymėti, tačiau ne panaudodama tų ženklų specifikacijas, kurias galėtų atitikti ir produktai, kuriems nėra įgyta žymėjimo reikalaujamais ženklais teisė. Tai abejonių nekeliantis pažeidimas, aiškus atsižvelgiant į tuo metu galiojusios 2004 m. direktyvos dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų sutarčių sudarymo nuostatas (įtvirtintas ir 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų bei minėtas jos aptarime). Kitas, problematiškesnis aspektas buvo reikalavimo laikytis „darniųjų pirkimų“ ir „socialinės įmonių atsakomybės“ kriterijų įvertinimas. ESTT konstatavo, kad konkurso dalyviai šių reikalavimų negalėjo įvertinti kitaip, kaip tik jiems keliamo minimalių profesinių pajėgumų lygio nustatymu. Perkančiosios organizacijos reikalavimai laikytis „darniųjų pirkimų ir socialinės įmonių atsakomybės kriterijų“, taip pat prašymas nurodyti, kaip tiekėjas laikysis „darniųjų pirkimų ir socialinės įmonių atsakomybės kriterijų ir prisidės prie kavos rinkos darnumo gerinimo ir aplinkos, socialiniu ir ekonominiu požiūriais atsakingos kavos gamybos“, ESTT sprendimu, nėra suformuluoti pakankamai aiškiai, nėra susiję su sutarties dalyku ir labiau orientuoti į tiekėjų bendrą veiklos politiką, o svarbiausia – neatitinka galiojusioje direktyvoje nustatyto „prekių tiekėjų naudotos techninės įrangos ir priemonių siekiant užtikrinti kokybę, taip pat įmonės studijų bei tyrimų priemonių aprašymo“ sampratos. Be to, atsižvelgiant į tai, kad šie reikalavimai nėra pakankamai aiškiai, tiksliai ir vienareikšmiškai apibrėžti, kad visi potencialūs konkurso dalyviai galėtų juos suprasti vienodai, bei tam, kad perkančioji organizacija galėtų tinkamai įvertinti konkurso dalyvių atitikimą jiems, darytina išvada, kad jais pažeidžiamas skaidrumo principas.¹³² *Dutch Coffee* byla yra viena naujesnių ESTT praktikoje, susijusių su socialinių ir aplinkosaugos aspektų naudojimo viešuosiuose pirkimuose teisėtumu. Šiame atvejuje nustatyti pažeidimai leidžia manyti, kad perkančiosios organizacijos gali būti tiesiog per mažai informuotos apie tinkamą socialinių ir aplinkosaugos aspektų panaudojimą pirkimuose, dėl to be minėtų sudėtingesnių pažeidimų vertinimo atvejų, vis dar yra pažeidžiamos ir gana aiškios, galiojančiuose teisės aktuose ne vienerius metus įtvirtintos nuostatos.

---

¹³² Viešųjų pirkimų tarnyba. *Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų apžvalga viešųjų pirkimų byloje (2012 m.)* [interaktyvus]. 2013. Prieiga per internetą: <https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/parengta-europos-sajungos-teisingumo-teismo-sprendimu-apzvalga-viesuju-pirkimu-bylose-2012-m> [žiūrėta 2016-11-25].

Išvados

1. 2014 m. direktyvoje dėl viešųjų pirkimų yra įtvirtintos platesnės galimybės naudoti socialinius, aplinkosaugos, darbo teisės aspektus viešuosiuose pirkimuose nei tai buvo 2004 m. direktyvoje dėl darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo. ES teisės aktų leidėjai akcentuoja strategijos „Europa 2020“ svarbą, SESV, kur yra įtvirtinti tikslai ir principai, kuriais remiantis siekima skatinti socialiai atsakingus viešuosius pirkimus.

2. ESTT praktika socialiai atsakingų viešųjų pirkimų bylose pasižymi nevienareikšmišku situacijų vertinimu. Yra išsakoma pagrįstų prieštarų vertinančių tam tikrus sprendimus nuomonių. Pastebėtina, kad ESTT, spręsdamas skirtingas bylas, teikia pirmenybę arba pirminei ES teisei – SESV nuostatomis ir pamatiniams bei bendriesiems principams, arba antrinei teisei – aktualiesiems kitiems teisės aktams. Tai įneša neaiškumo norint įvertinti galimybes įtraukti socialinius ar aplinkosauginius aspektus į pirkimų procedūras. Manytina, kad tai taip pat gali būti vienas iš veiksnių, dėl kurių perkančiosios organizacijos, vykdydamos viešuosius pirkimus, nesiryžta įtraukti socialinius ir aplinkosaugos aspektus.

3. 2014 m. direktyva dėl viešųjų pirkimų buvo siekiama supaprastinti viešųjų pirkimų procedūras, tačiau socialiai atsakingų pirkimų kontekste, nors galimybių juos vykdyti padaugėjo bei į direktyvą buvo papildomai įtraukta nemažai aiškinamųjų nuostatų, reguliavimas netapo aiškesnis. Daug nuostatų aiškinama per pavyzdžius, o ne per aiškius sampratų apibrėžimus, kas taip pat komplikuoja vienodą jų vertinimą ir supratimą. Tokios neaiškios nuostatos yra nagrinėjamos skirtingų autorių darbuose, pateikiamos įvairios pozicijos jų atžvilgiu, tačiau tai negali būti užtikrintu šaltiniu, padedančiu taikyti tokias nuostatas praktikoje. Tam tikras nuostatas atsakingoms institucijoms dar reikėtų tikslinti teisinių dokumentų lygiu.

Santrauka. Viešieji pirkimai kiekvienos valstybės ekonomikoje užima reikšmingą dalį, todėl jie nuo seno yra žinomi kaip priemonė įgyvendinti tam tikrus valdžios institucijų išsikeltus politinius tikslus. Darbe analizuojamos atnaujintos socialiai atsakingų viešųjų pirkimų vykdymo galimybės pagal Europos Sąjungos teisės aktus. Darbe taip pat vertinami probleminiai nustatyto reguliavimo aspektai, aiškinamasi jų samprata ir prasmė, įvairių reikalavimų taikymo ribos. Siekiant įvairiapusiškai išanalizuoti ir įvertinti šiuos aspektus remiamasi reikšmingais Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimais, generalinių advokatų nuomonėmis bei įvairių autorių darbuose išreikštomis pozicijomis. Įmonių socialinės atsakomybės skatinimas pasitelkiant viešuosius pirkimus yra vienas iš Europos Sąjungos politikoje išsikeltų uždavinių, todėl darbe siekiama nustatyti reguliavimo problemas, kliūtis, jų priežastis, taip pat rasti galimus būdus šioms kliūtims įveikti.

Abstract. Public procurement covers a significant part of each country's economy, therefore it has been known for a long time to be an efficient means of implementing a particular policy chosen by the governing bodies. The work focuses on the analysis of the new opportunities to implement socially responsible public procurement according to the European Union laws. There are also assessed some problematic aspects of legal rulings of socially responsible public procurement, explaining their conceptions and meanings. Seeking to examine and evaluate these aspects from the different points of view the analysis is based on the most significant judgements of the European Court of Justice, on the opinions of the Advocates General and on the attitudes expressed in the different authors' works. The encouragement of the corporate social responsibility by implementing socially responsible public procurement is one of the most important targets set in the European Union policy, therefore the work is aimed at defining the problems and obstacles of the legal regulation of socially responsible public procurement, identifying the reasons for that and finding the possible ways to solve and overcome them.

Literatūros sąrašas

Teisės aktai:

- 1) 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija“ KOM(2011) 681 galutinis. OL, 2012 C 229, p. 77-84.
- 2) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Kuriamas Bendrosios rinkos aktas siekiant labai konkurencingos socialinės rinkos ekonomikos“. 50 pasiūlymų kaip pagerinti bendrą darbą, verslą ir prekybą COM(2010) 608 galutinis. OL, 2011 C 132, p. 47-52.
- 3) 2010 m. kovo 3 d. Europos Komisijos komunikatas „2020 m. Europa: Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ KOM (2010) 2020 galutinis.
- 4) 2006 m. kovo 22 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai bei Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Augimo ir užimtumo partnerystės įgyvendinimas paversti Europą įmonių socialinės atsakomybės pavyzdžiu“ KOM(2006) 136 galutinis.
- 5) 2011 m. spalio 25 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija“ KOM(2011) 681 galutinis. OL, 2012 C 229, p. 77-84.
- 6) 2011 m. sausio 27 d. Europos Komisijos Žalioji knyga dėl ES viešųjų pirkimų politikos modernizavimo: efektyvesnės Europos viešųjų pirkimų rinkos kūrimas KOM(2011) 15 galutinis.
- 7) 1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje. OL, 1997 L 18, p. 1-6.
- 8) 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/33/EB dėl skatinimo naudoti netaršias ir efektyviai energiją vartojančias kelių transporto priemones. OL, 2009 L 120, p. 5-12.
- 9) 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo. OL, 2004 L 134, p. 114-240.
- 10) 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB. OL, 2014 L 94, p. 65-242.

- 11) 2008 m. sausio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 106/2008 dėl Bendrijos raštinės įrangos energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo programos (nauja redakcija). OL, 2008 L 39, p. 1-7.
- 12) 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1221/2009 dėl organizacijų savanoriško Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) taikymo, panaikinantys Reglamentą (EB) Nr. 761/2001 ir Komisijos sprendimus 2001/681/EB bei 2006/193/EB. OL, 2009 L 342, p. 1-45.
- 13) 2010 m. kovo 30 d. Europos Sąjungos Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. OL, 2010 C83, p. 47-200.
- 14) 28/11/2001 Interpretative communication of the Commission on the Community law applicable to public procurement and the possibilities of integrating social considerations into public procurement COM(2001) 566 final. OJ, 2001 333, p. 0027-0041.
- 15) Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas. VŽ, 2006, Nr. 4-102.
- 16) Pasaulio prekybos organizacijos sutartis dėl viešųjų pirkimų, patvirtinta 1994 m. gruodžio 22 d. Tarybos sprendimu dėl daugiašalių derybų Urugvajaus raunde (1986-1994) priimtų susitarimų patvirtinimo Europos bendrijos vardu jos kompetencijai priklausančių klausimų atžvilgiu (94/800/EB). OL, 1994 L 336, p. 0001-0002.

Specialioji literatūra:

- 1) ARROWSMITH, S. ir KUNZLIK, P. (sudarytojai). *Social and Environmental Policies in EC Procurement Law. New Directives and New Directions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- 2) CAMPBELL, T., McBARNET, D. ir VOICULESCU, A. (sudarytojai). *The New Corporate Accountability: Corporate Social Responsibility and the Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- 3) CARANTA, R. ir TRYBUS, M. *The Law of Green and Social Procurement in Europe*. Copenhagen: DJOF Publishing, 2010.
- 4) KANAPINSKAS, V., PLYTNIKAS, Ž. Ir TVARONAVIČIENĖ, A. Sustainable Public Procurement: Realization of the Social Aspect. In *Business: Theory and Practice*. 2014, nr. 15(4), p. 302-315.
- 5) MICKEVIČIŪTĖ, N. ir MURAVJOV, S. (sudarytojai). *Naujos tendencijos viešuosiuose pirkimuose: privalumai ir trūkumai*. Vilnius: Eugrimas, 2010.
- 6) McCRUDDEN, Ch. Using Public Procurement to Achieve Social Outcomes. In *Natural Resources Forum*, 2004, p. 257-267.

- 7) SJAFJELL, B. ir WIESBROCK, A. (sudarytojos) *Sustainable Public Procurement under EU Law. New Perspectives on the State as Stakeholder*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
- 8) SOLOVEIČIKAS, D. Viešųjų pirkimų teisės tikslai ir jų įgyvendinimas. In *Teisė*, 2014, nr. 91, p. 53-54.
- 9) TIDIKIS, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
- 10) TREPTE, P. *Public Procurement in the EU: A Practitioner's Guide*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2007.
- 11) TVARONAVIČIENĖ, A. Viešųjų pirkimų kaip vieno iš darniojo vystymosi koncepcijos įgyvendinimo instrumento naudojimo Lietuvos Respublikoje galimybės. In *Verslas: teorija ir praktika*, 2012, nr. 13(3), p. 197-207.
- 12) VILEITA, A., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.

Teismų sprendimai:

- 1) Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. gegužės 10 d. sprendimas byloje C-368/10, *European Commission v Kingdom of the Netherlands*.
- 2) Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje C-225/98, *Commission of the European Communities v French Republic*, ECR I-07445.
- 3) Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje C-513/99, *Concordia Bus Finland Oy, formerly Stagecoach Finland Oy Ab v Helsingin kaupunki and HKL-Bussiliikenne*, ECR I-07213.
- 4) Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje C-346/06, *Dirk Rüffert v Land Niedersachsen*, ECR I-01989.
- 5) Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2003 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje C-448/01, *EVN AG and Wienstrom GmbH v Republik Österreich*, ECR I-14527.
- 6) Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1988 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje 31/87, *Gebroeders Beentjes BV v State of the Netherlands*, ECR 04635.
- 7) Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2001 m. kovo 13 d. sprendimas byloje C-379/98, *PreussenElektra AG v Schlesweg AG, in the presence of Widpark Reußenköge III GmbH and Land Schleswig-Holstein*, ECR I-02099.
- 8) 2011 m. gruodžio 15 d. Generalinės advokatės Juliane Kokott išvada byloje C-368/10, *European Commission v Kingdom of the Netherlands*.

9) 2007 m. rugsėjo 20 d. Generalinio advokato Yves Bot išvada byloje C-346/06, *Rechtsanwalt Dr. Dirk Ruffert als Insolvenzverwalter über das Vermögen der Objekt und Bauregie GmbH & Co. KG v Land Niedersachsen*.

Elektroniniai dokumentai:

1) AVIŽA, S., RUMŠIENĖ, G. ir SOLOVEIČIKAS, D. *Lietuvos viešųjų pirkimų tobulinimo ir plėtros strategija* [interaktyvus]. 2007. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc08/VPI-strategija.doc> [žiūrėta 2016-03-01].

2) ClientEarth. *Clarifying the Link to the Subject Matter for Sustainable Procurement Criteria: Briefing* [interaktyvus]. 2011. Prieiga per internetą: <http://www.documents.clientearth.org/library/download-info/briefing-no-4-clarifying-the-link-to-the-subject-matter-for-sustainable-procurement-criteria/> [žiūrėta 2016-11-25].

3) DESUR (Developing Sustainable Regions through Responsible SMEs). *Įmonių socialinė atsakomybė: gerosios praktikos pavyzdžiai ir rekomendacijos* [interaktyvus]. 2013. Prieiga per internetą: <http://www.desur.eu/wp-content/uploads/2013/02/GuideGoodPracticesandRecommendations.pdf> [žiūrėta 2016-11-21].

4) Europos Komisija. *Study on the Incorporation of Social Considerations in Public Procurement in the EU: Proposed Elements for Taking Account of the Social Considerations in Public procurement* [interaktyvus]. 2008. Prieiga per internetą: <http://www.ec.europa.eu/social/contentAdmin/BlobServlet?docId=1475&langId=en> [žiūrėta 2016-11-25].

5) Europos Komisijos Užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinis direktoratas ir Vidaus rinkos ir paslaugų generalinis direktoratas. *Perkant socialiai. Vadovas – socialiniai aspektai viešuosiuose pirkimuose* [interaktyvus]. Europos Sąjunga, 2011. Prieiga per internetą: <http://www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6457&langId=lt> [žiūrėta 2016-11-26].

6) Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. *Nacionalinės teisės aktų derinimo su Europos Sąjungos teise metodiniai nurodymai patvirtinti Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 1999 m. gruodžio 24 d. įsakymu nr. 19 (2.7. punktas)* [interaktyvus]. 1999. Prieiga per internetą: <http://www.etd.lt/lit/NACIONALINES-TEISES-AKTU-DERINIMO-SU-EUROPOS-SAJUNGOS-TEISE-METODINIAI-NURODYMAI...-DIREKTORIAUS-1999-M-GRUODZIO-/48> [žiūrėta 2016-11-25].

- 7) Jungtinių Tautų Organizacija. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> [žiūrėta 2011-11-21].
- 8) Jungtinių Tautų Organizacija, 1987 m. *Pasaulio aplinkos ir vystymosi komisijos ataskaita „Mūsų bendra ateitis“* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [žiūrėta 2011-11-21].
- 9) Lietuvos vartotojų institutas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.vartotojai.lt/index.php?id=7579> [žiūrėta 2016-12-05].
- 10) SANTOS, A. T. *et al.* Good Practice in Socially Responsible Public Procurement. Approaches to Verification from across Europe: Study [interaktyvus]. In *The Landmark Project: Moving towards Socially Responsible Public Procurement*. 2012. Prieiga per internetą: http://www.landmark-project.eu/fileadmin/files/en/latest-achievements/LANDMARK-good_practices_FINAL.pdf [žiūrėta 2016-11-25].
- 11) SCHULTEN, Th., *et al.* *Pay and Other Social Clauses in European Public Procurement. An Overview on Regulation and Practices with a Focus on Denmark, Germany, Switzerland and the United Kingdom: A Study on Behalf of the European Federation of Public Service Unions (EPSU)* [interaktyvus]. Düsseldorf, 2012. Prieiga per internetą: <http://www.epsu.org/article/pay-and-other-social-clauses-european-public-procurement> [žiūrėta 2016-11-26].
- 12) Social Accountability International. [interaktyvus]. 2014. Prieiga per internetą: <http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&PageID=937> [žiūrėta 2016-11-25].
- 13) STEURER, R., *et al.* *Sustainable Public Procurement in EU Member States: Overview of Government Initiatives and Selected Cases. Final Report to the EU High-Level group on CSR* [interaktyvus]. 2007. Prieiga per internetą: http://sustainability.eu/pdf/csr/policies/Sustainable%20Public%20Procurement%20in%20EU%20Member%20States_Final%20Report.pdf [žiūrėta 2016-11-24].
- 14) Viešųjų pirkimų tarnyba. *Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimų apžvalga viešųjų pirkimų byloje (2012 m.)* [interaktyvus]. 2013. Prieiga per internetą: <https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/parengta-europos-sajungos-teisingumo-teismo-sprendimu-apzvalga-viesuju-pirkimu-bylose-2012-m> [žiūrėta 2016-11-25].